

23.9.2020

Dnro: 691/D.a.2/2020

Sosiaali- ja terveysministeriö
kirjaamo@stm.fi
www.lausuntopalvelu.fi

Asia Saamelaiskäräjien lausunto Suomen hallituksen esitysluonnoksesta eduskunnalle sosiaali- ja terveydenhuollon sekä pelastustoimen järjestämisen uudistusta ja maakuntien perustamista koskevaksi lainsäädännöksi

Viite Lausuntopyyntö 15.6.2020, VN/8871/2019

1. Tausta

Sosiaali- ja terveysministeriö on pyytänyt lausuntoa hallituksen esitysluonnoksesta eduskunnalle sosiaali- ja terveydenhuollon sekä pelastustoimen järjestämisen uudistusta ja maakuntien perustamista koskevaksi lainsäädännöksi. Sosiaali- ja terveysministeriö, sisäministeriö ja valtiovarainministeriö valmistelevat sosiaali- ja terveydenhuollon uudistusta ja maakuntien perustamista sekä pelastustoimen järjestämisen uudistusta. Pääministeri Sanna Marinin hallituksen ohjelman mukaisesti Suomessa toteutetaan sosiaali- ja terveydenhuollon ja pelastustoimen uudistus ja perustetaan maakunnat. Esityksen mukaan Suomeen muodostetaan 21 sote-maakuntaa, joille siirrettäisiin kuntien vastuulla nykyisin olevat sosiaali- ja terveydenhuollon ja pelastustoimen tehtävät. Kuntien tehtäviksi jäisi ympäristöterveydensuojelu sekä hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen, jossa jaettu vastuu olisi sote-maakuntien kanssa. Sote-maakunnat olisivat julkisoikeudellisia yhteisöjä, joilla on alueellaan itsehallinto.

Uudistuksessa on hallitusohjelman mukaisesti tavoitteena kaventaa hyvinvointi- ja terveyseroja, turvata yhdenvertaiset ja laadukkaat sosiaali- ja terveyspalvelut kaikille suomalaisille, parantaa palveluiden saatavuutta ja saavutettavuutta, turvata ammattitaitoisen työvoiman saanti, vastata yhteiskunnallisten muutosten mukanaan tuomiin haasteisiin ja hillitä kustannusten kasvua.

Pelastustoimen uudistuksen tavoitteena on turvata pelastustoimen palvelujen saatavuus, kattavuus ja laatu myös tulevaisuudessa. Uudistuksen tavoitteena on kehittää ja tukea pelastustoimen valtakunnallista tehokkuutta ja yhdenmukaisuutta. Uudistuksella vastataan pelastustoimen haasteisiin vahvistamalla toimialan valtakunnallisia voimavaroja, kehittämällä toimialan johtamista ja ohjausta sekä tiivistämällä alan toimijoiden yhteistyötä. Tavoitteena on varmistaa myös, että maakuntien pelastuslaitoksilla on mahdollisuus tuottaa ensihoitopalveluja koko maassa. Näin varmistetaan jatkossakin pelastustoiminnan ja ensihoidon palvelutuotannon toiminnallinen ja kustannustehokkuus.

Lausuntopyynnön kohteena olevalla hallituksen esitysluonnoksella ehdotettaisiin säädettäväksi uuden hallintotason perustamisen ja toiminnan kannalta keskeiset lait, joita olisivat maakuntalaki, laki sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä, laki pelastustoimen järjestämisestä sekä niiden yhteinen voimaanpanolaki, maakuntien rahoituslaki sekä ehdotukset kuntien rahoitusta koskevan lainsäädännön, verolainsäädännön, maakuntien ja kuntien henkilöstöä koskevan lainsäädännön sekä eräiden yleishallintoa koskevien lakien muuttamiseksi. Myös saamen kielilakiin esitetään tehtäväksi

muutoksia. Perustettaville uusille maakunnille siirrettäisiin vastuu sosiaali- ja terveydenhuollon sekä pelastustoimen järjestämisestä.

Luonnoksen sisältämä sote-maakuntien laskennallinen rahoitusmalli perustuu pääosin tarveperusteiseen ja olosuhdetekijät huomioivaan rahoitukseen. Muun ohella lausunnoissa pyydetään kiinnittämään erityistä huomiota ja lausumaan siitä, kuinka rahoitusratkaisun eri määräytymistekijät vastaavat sote-maakunnille niiden lakisääteisten tehtävien rahoitustarvetta.

Saamelaiskäräjät tuo lausunnossaan esille saamelaisten kannalta merkittävimmät asiakokonaisuudet, jotka on välttämätöntä huomioida ennen uudistuksen hyväksymistä eduskunnassa.

2. Uudistuksen tavoitteiden toteutuminen

Palvelujen yhdenvertainen saatavuus ja väestön terveys- ja hyvinvointierot

Palvelujen yhdenvertainen saatavuus on saamelaisväestön kannalta keskeinen uudistuksen tavoite ja sen toteutumista lakiesityksissä tulee arvioida suhteessa saamelaisten perusoikeuksiin. Sosiaali- ja terveyspalvelut tukevat tärkein tavoin saamelaisväestön terveyttä ja hyvinvointia sekä sitä kautta voivat kaventaa terveys- ja hyvinvointietoja. Esitettyjen toimien tulisi edistää tosiasiallista tasa-arvoa sosiaali- ja terveydenhuollossa ja parantaa haavoittuvassa asemassa olevien henkilöiden sekä väestöryhmien asemaa.

Esityksen mukaan uudistuksen tavoitteena on vahvistaa ja turvata sote-maakunnan järjestämät laadukkaat ja asiakaslähtöiset palvelut suomen, ruotsin ja saamen kielillä (s. 156). Esityksessä todetaan, että ehdotetuilla lainmuutoksilla pyritään varmistamaan saamelaisten kielellisten oikeuksien säilyminen vähintään nykytasolla. Esityksessä todetaan kuitenkin samalla saamelaisväestön huonompi palvelujen saatavuus nykytilanteessa (4.2.4.4. s. 304). THL:n arviointiraportin¹ mukaan monien saamenkielisten palveluiden satavuudessa on puutetta tai niitä ei ole ollenkaan saatavilla. Tämä vuoksi Saamelaiskäräjien näkemyksen mukaan nykytilan vahvistaminen ei ole riittävä tavoite saamelaisväestön terveyden ja hyvinvoinnin turvaamiseksi. Saamelaisten yhdenvertaisen aseman toteutuminen sote-palveluissa edellyttäisi siten tiettyjen asioiden osalta positiivista erityiskohtelua. Positiivinen erityiskohtelu tarkoittaa käytännössä sitä, että tarvittaessa ryhmän oikeuksia voidaan suojata ohi yhdenvertaisuusperiaatteen. Useat Suomen ratifioimat ihmisoikeussopimukset² edellyttävät Suomen valtion toteuttamaan positiivista erityiskohtelua, jotta ryhmän riittävä edistys ja sopimusten mukaiset ihmisoikeuksien toteutuminen turvataan. Lakiesitys sisältää joitakin seikkoja, joiden voidaan katsoa toteutuessaan jopa heikentävän saamelaisten nykyistä asemaa palvelujärjestelmässä ja yhdenvertaisuutta pääväestöön nähden.

Lakiesityksessä esitetyt rakenteelliset, hallinnolliset, rahoitukselliset ja toiminnalliset ratkaisut eivät Saamelaiskäräjien näkemyksen mukaan, kaikin osin, turvaa riittävien ja laadukkaiden saamenkielisten ja kulttuurinmukaisten palvelujen saatavuutta eivätkä saamelaisten kielellisten oikeuksien sekä perustuslaillisten oikeuksien toteutumista alkuperäiskansana. Yhdenvertaisuuden edellytysten toteutumiseksi tulee varmistaa riittävän selkeä järjestämisvelvoite ja kohdennettu rahoitusperusta sekä turvata saamelaisten vaikutusmahdollisuudet. Sote-järjestämislakiin tulisi

¹ Tiedosta arviointiin: Sosiaali- ja terveyspalvelut OYS-erityisvastuualueella, Päätösten tueksi 8/2019 THL:n asiantuntija-arvio.

² YK:n kansalais- ja poliittisia oikeuksia koskeva yleissopimus (SopS 7-8/1976, laki 107/76 ja asetus 108/76); YK:n kaikkinaisen rotusyrjinnän poistamista koskeva kansainvälinen yleissopimus (SopS 37/1970); Euroopan ihmisoikeussopimus (SopS 63/1999); Euroopan neuvoston alueellisia ja vähemmistökieliä koskeva yleissopimus (SopS 23/1998).

sisällyttää Lapin sote-maakunnalle nyt esitettyä vahvempi, korostunut järjestämisvelvoite koskien saamenkielisiä ja kulttuurinmukaisia palveluja sekä kohdennettu, riittävä rahoitusperusta palvelujen tosiasialliseksi toteuttamiseksi.

Palvelujen yhdenvertaisuuden toteutumiseksi tulee turvata nyt esitettyä vahvemmin myös saamelaisten ja Saamelaiskäräjien vaikutusmahdollisuudet saamenkielisten ja kulttuurinmukaisten sote-palvelujen järjestämiseen, toteutukseen sekä sisältöön. Saamelaisille kysymys itsemääräämisoikeudesta sosiaali- ja terveydenhuollon palveluissa ei ole kyse pelkästään osallistumismahdollisuuksista, vaan sillä on myös suoria vaikutuksia saamelaisten hyvinvointiin ja terveyteen. Saamelaiskäräjät toteaa, että saamelaisten tulee voida yhteistyössä palvelujärjestäjien kanssa vaikuttaa saamelaisväestön palvelutarpeiden arviointiin, suunnitelmalliseen toteutukseen ja seurantaan. Sote-maakuntaan asetettava saamen kielen lautakunta lisää maakunnan saamenkielisten asukkaiden osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksia, mikäli sen kokoonpano määritellään niin, että jäsenet todellisuudessa edustavat eri saamen kieliä puhuvia saamelaisia. Saamen kielen lautakunnan ehdotukset eivät kuitenkaan ole sitovia, vaan ne ovat ehdotuksia, sote-maakunnan päätöksenteossa. Saamelaiskäräjät muistuttaa, ettei saamen kielen lautakunta voi korvata Saamelaiskäräjien asemaa ja lakisääteisiä tehtäviä saamelaisväestön virallisena edustajana ja kulttuuri-itsehallinnon toteuttajana.

Saamelaiskäräjät toteaa, ettei esityksessä ole huomioitu riittävästi saamelaisten asemaa sekä saamen kieltä ja kulttuuria koskevaa itsehallintoa, jonka ylläpitämiseksi ja kehittämiseksi tarpeellisia tehtäviä Saamelaiskäräjät hoitaa. Lakiesitys ei tunnista saamelaisia alkuperäiskansana, jolloin on vaarana, etteivät saamelaisten perustuslailliset oikeudet tule riittävästi tai lainkaan turvattua. Saamelaisten alkuperäiskansa-asema ja saamelaisten kieleen ja kulttuuriin liittyvät erityistarpeet tulee implementoida nykyistä selkeämmin käytäntöön, sillä esityksen mukaan saamelaiset tulevat kohdelluiksi vain kielellisenä vähemmistöryhmänä. Esitykset kaipaavat näiltä osin merkittäviä täydennyksiä, joita ilman lakiesitykset loukkaavat saamelaisten oikeutta perustuslain 6 §:n tarkoittamaan yhdenvertaisuuteen sekä 17 §:n 3 momentin mukaiseen oikeuteen kielensä ja kulttuurinsa ylläpitämiseen. Saamelaisten osallistumis- ja vaikutusoikeuksien puute sote-maakunnan hallintorakenteissa loukkaa myös perustuslain 121 §:n 4 momentin mukaista saamen kieltä ja kulttuuria koskevaa itsehallintoasemaa.

Saamelaisten terveyden ja hyvinvoinnin tilasta ei ole saatavilla riittävästi tietoa, mikä vaikeuttaa sen arvioimista, kaventavatko esitetyt uudistukset väestöryhmien välisiä ja sisäisiä terveyseroja. Vastaavasti tiedot saamenkielisten ja kulttuurinmukaisten palvelujen tuottamista, käytöstä ja käyttökuluista ovat puutteelliset. Saamenkielisiä ja kulttuurinmukaisia palvelujen tuotantoa ei ole suunniteltu tai seurattu systemaattisesti osana saamelaisten kotiseutualueen kuntien palvelujen järjestämistä. Tämän vuoksi on tärkeä lainsäädännöllisesti vahvistaa ja luoda tosiasialliset edellytykset sille, että saamenkielisten ja kulttuurinmukaisten palvelujen järjestäminen tulevassa Lapin maakunnassa voidaan toteuttaa koordinoitusti ja suunnitelmallisesti. Palvelujen käyttökustannusten lisäksi on turvattava rahoituksellisesti saamenkielisten ja kulttuurinmukaisten palveluiden koordinaatioon, tiedontuotantoon ja tietojärjestelmiin liittyvät sekä muut hallintokulut ja kehittämistoiminta.

Uudistuksessa saamen kielilain velvoitteet koskisivat Lapin sote-maakuntaa myös pelastustoimen järjestämisessä. Pelastustoimen pelastustoiminnan ja sosiaali- ja terveystoimen ensihoitopalvelujen synergiahyötyjä tarkasteltaessa tulisi huomioida saamelaisväestön erityistarpeet, palvelujen riittävä mitoitus ja kattavuus sekä rajat ylittävän yhteistyön tarjoamat mahdollisuudet ja sen tärkeys.

Saamelaisten itsehallinto ei toteudu esityksen mukaan sote-maakuntaan perustettavassa poliittisessa järjestelmässä, joka perustuu enemmistödemokratiaan. Saamelaisten kotiseutualueella toimivan sote-maakunnan hallintosäännöllä ja muulla päätöksenteolla muodostettavilla toimielin- ja päätöksentekorakenteilla on merkittävä vaikutus saamelaisten oikeuksien toteutumiseen. Esitysluonnoksessa saamelaiset jäävät maakuntahallinnossa vähemmistön osaan, eivätkä siten voi riittävästi vaikuttaa saamelaisia alkuperäiskansana koskeviin asioihin maakuntahallinnon sisällä. Sote-maakuntahallintoon olisikin saamelaisten alkuperäiskansa-aseman turvaamiseksi lainsäädännöllä luotava täydentävä rakenne, jolla varmistetaan saamelaisten oikeudet osallistua päätöksentekoon saamen kieltä ja kulttuuria koskevissa asioissa. Koska kyseessä on uuden hallintotason perustaminen, luovat perustettavat rakenteet ne lähtökohdat, kuinka lainsäädännössä turvattuja saamelaisten oikeuksia sovelletaan ja missä määrin ne asetetaan poliittisen järjestelmän arvovalintojen alaisuuteen. Saamelaiskäräjien näkemyksen mukaan perustettavat hallintorakenteet eivät lähtökohtaisesti voi olla syrjintään mahdollistavia, eikä saamelaisille kansana kuuluvia perus- ja ihmisoikeuksien soveltamista voi alistaa enemmistödemokratiaan pohjautuvan päätöksenteon alaisuuteen. Saamelaisten kulttuuri-itsehallinnon piiriin kuuluvat kysymykset sote-maakunnassa tulisi lainsäädännöllä osoittaa Saamelaiskäräjien vaikuttamis- ja neuvotteluoikeuteen kuuluviksi. Tämän pohjalta tulisi lainsäädännöllä tarkentaa millaisten hallintojärjestelyjen kautta Saamelaiskäräjien vaikuttamismahdollisuudet sote-maakunnan poliittisessa järjestelmässä sekä millaisissa ohjaus-, tiedontuotanto- ja seurantarakenteissa todentuvat.

3. Sote-maakuntalaki

3.1 Tausta

Saamelaisten kieltä ja kulttuuria koskevan itsehallinnon toteutuminen on riittävän täsmällisesti kirjattava sote-maakuntalakiin. Sote-maakunnan itsehallinnon ja saamelaiskäräjien ylläpitämän kulttuuri-itsehallinnon keskinäiset toimivaltasuhteet kaipaavat täsmennystä sote-maakuntalain esitysluonnoksessa. Lakiesityksen perusteluista puuttuu käytännössä kokonaan selvitys maakunnan toimivallan ja Saamelaiskäräjien ylläpitämän kulttuuri-itsehallinnon välisestä toimivaltasuhteesta, mitä on pidettävä hallituksen esityksen yhtenä merkittävänä puutteena. Edellä mainitun selvityksen puute aiheuttaa Saamelaiskäräjien käsityksen mukaan lakiesityksen hyväksymiselle valtiosääntöoikeudellisen ongelman, sillä maakunnille esitettyjen tehtävien joukossa on etenkin lapin sote-maakunnassa saamelaisten kannalta merkittäviä tehtäväkokonaisuuksia, joiden kohdalla Lapin maakunnan toimivalta tulisi esitetyn mukaan olemaan osittain päällekkäinen Saamelaiskäräjien perustuslailla turvattu kulttuuri-itsehallinnon ylläpitämiseen liittyvien tehtävien kanssa. Tällaisia ovat muiden yleisten saamen kieltä ja kulttuuria koskevien sote-palveluiden ohjauksen lisäksi sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämislaissa sote-maakunnalle säädetyt velvollisuudet sosiaali- ja terveydenhuollon kehittämistoiminta (§ 30) ja saamenkielisten palveluiden kehittämisen tukeminen koko maassa (§ 31).

Saamelaisen kulttuuri-itsehallinnon perustuessa suoraan edellä viitattuihin perustuslain määräyksiin, on maakunnallisen itsehallinnon ja saamelaisten kulttuuri-itsehallinnon välistä suhdetta muodostettaessa saamelaisen kulttuuri-itsehallinnon rakenteille annettava etusija päättää siitä, miten yksittäistä edellä viitattujen itsehallinnon raja-alueen asiaa kohdellaan maakuntaudistuksen yhteydessä siltä osin kuin kysymys osittain kuuluu tai vaikuttaa kulttuuri-itsehallinnon alaan. Jo saamelaisten nykymuodossaan lakiin kirjattua kieltä ja kulttuuria koskevaa itsehallintoa muodostettaessa, Saamelaiskäräjistä annetun lain esitöissä todettiin periaate, jonka mukaan lopullinen konkreettinen sisältö kulttuuri-itsehallinnolle toimivaltarajoineen³ oli tarkoitus kirjata lakiin, ympäröivän lainsäädännön kehittyessä, osittaisin uudistuksin.

Saamelaisten asema alkuperäiskansana sekä kielelliset ja kulttuuriset oikeudet on turvattu perustuslain tasolla. Perustuslain 17.3 §:ssä turvattujen oikeuksien toteutumisen lähtökohtana on, että saamen kieli ja saamelaiskulttuuri ovat riittävän täsmällisesti ja kattavasti suojattu aineellisessa lainsäädännössä. Oman kielen ja kulttuurin oppiminen, niiden ylläpitäminen, käyttäminen ja kehittäminen ovat saamelaisille kuuluvia perustavanlaatuisia oikeuksia, joiden puuttuminen johtaa saamelaisten kohdalla eriarvoisuuteen yhteiskunnassa. Ihmisten yhdenvertaisuuden toteutuminen on ihmisoikeuksien keskeisiä periaatteita. Suomi on sitoutunut kansainvälisiin ihmisoikeussopimuksiin, jotka ovat velvoittavaa lainsäädäntöä ja velvoittavat viranomaisia mm. saamelaisten oikeuksien toteuttamisessa ja suojelemisessa. Suomen lainsäädännössä perus- ja ihmisoikeuksien toteuttaminen on viranomaisten vastuulla siten, että viranomaisten tulee järjestää olosuhteet (lainsäädäntö, järjestelmät, rakenteet) sellaisiksi, että saamelaisten perus- ja ihmisoikeudet toteutuvat.

³ HE 248/1995, osio 3.1 Esityksessä on lähtökohtana, että Suomen saamelaisten itsemääräämisoikeutta heitä erityisesti koskevissa asioissa pyritään kehittämään edelleen etno-poliittisen ratkaisun ja siihen liittyvien erityisten oikeuksien perustalta lähinnä saamelaisten kotiseutualueella. Tästä lähtökohdasta saamelaisten hallinnollis-poliittista asemaa esitetään turvattavaksi perustuslain ja lain tasoisin säännöksin. Saamelaisilla alkuperäiskansana olisi saamelaisten kotiseutualueella kieltään ja kulttuuriaan koskevissa asioissa perustuslaissa turvattu kulttuuri-itsehallinto. Säännöksellä pyritään siihen, että tulevassa lainsäädännössä määrättäisiin saamelaisten omaa kieltä ja kulttuuria koskevissa asioissa toimielimet, toimivaltarajat ja tehtävät saamelaishallinnolle, kunnalliselle itsehallinnolle ja valtion hallinnolle. Saamelaisten kulttuuri-itsehallintoon kuuluvien tehtävien hoito turvattaisiin valtion varoin. Saamelaisten kulttuuri-itsehallinto olisi dynaamista ja saamelaiset voisivat itse kehittää sitä. Kulttuuri-itsehallinnon keskeisenä elimenä toimisi saamelaisten kansanvaltainen edustajisto saamelaiskäräjät, joka perustettaisiin lailla saamelaisvaltuuskunnan sijaan.

Suomen perustuslaki turvaa perustuslain 121 §:n 4 momentin mukaan saamelaisille kotiseutualueellaan heidän kieltään ja kulttuuriaan koskevan itsehallinnon sen mukaan kuin lailla tarkemmin säädetään. Toisaalta Saamelaiskäräjien tehtävänä on saamelaiskäräjälain 6 §: mukaan edustaa saamelaisia tehtäviinsä kuuluvissa asioissa niin kansallisesti kuin kansainvälisestikin.

Aiemman kuntarakennemuutoksen yhteydessä perustuslakivaliokunta on ottanut saamelaisten kieltä ja kulttuuria koskevan itsehallintoaseman ja kunnallisen itsehallinnon suhteeseen kantaa, todeten, etteivät kuntajaon mahdolliset muutokset saa heikentää saamelaisille nykyisen lainsäädännön mukaan kuuluvia kielellisiä tai kulttuurisia oikeuksia taikka kulttuuri-itsehallinnon edellytyksiä (PeVL 37/2006 vp -HE 155/2006 vp). Valiokunnan näkemys tukee Saamelaiskäräjien näkemystä myös nyt käsiteltävänä olevan maakuntauudistuksen suhteen.

Saamelaiskäräjät on sote-uudistuksen valmistelun yhteydessä toistuvasti pyytänyt selvittämään sote-maakunnan ja saamelaiskäräjien ylläpitämän kulttuuri-itsehallinnon välisiä toimivaltasuhteita. Selvitystä ei ole toteutettu. Sote-maakuntaitsehallinto ja jo olemassa oleva saamelaisten kulttuuri-itsehallinto limittyvätosin päällekkäin niin alueellisesti kuin sisällöltäänkin. Molempien itsehallintojen perusteista säädetään perustuslain 121 § 4 momentissa: *”Itsehallinnosta kuntia suuremmilla hallintoalueilla säädetään lailla. Saamelaisilla on saamelaisten kotiseutualueella kieltään ja kulttuuriaan koskeva itsehallinto sen mukaan kuin lailla säädetään.”* Näiden kahden itsehallinnon välinen tehtävienjako ja toimivaltasuhteet tulee tarkoin selvittää ennen maakuntauudistuksen voimaansaattamista siten, että turvataan saamelaisten kulttuuri-itsehallinnon kehittäminen tavalla, jota sillä alun alkujaan säädettyä on tarkoitettu ilmaisulla ”kehitettävä kuntien itsehallinnon suuntaisesti ja sen rinnalle”.

Saamelaisia koskevien perustuslain säännösten tarkoituksena oli luoda perusoikeudellinen ja perustuslain tasoinen suoja saamelaisten alkuperäiskansan kulttuurimuodolle, heidän käyttämälleen saamen kielelle ja saamelaisten kulttuuri-itsehallinnolle sekä siten antaa suuntaviivat tulevan lainsäädännön kehittämiseksi edellä mainittuja asioita koskien. Eräänä perustuslain uudistuksen tarkoituksena oli saamelaisten osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksien vahvistaminen heitä koskevissa asioissa, kuten hallituksen esityksessä (HE 248/1994) todetaan. Maakuntahallintouudistuksen valmistelussa ei kuitenkaan ole lainkaan nähtävissä edellä kuvattua perustuslain saamelaisia koskevien pykälien sanamuodon ja niiden esitöistä ilmenevän lain säännösten tarkoituksen huomioimista. Esitetty sote-maakuntalaki näyttää tunnistavan vain saamen kielen aseman, eikä sitäkään riittävän täsmällisesti saamenkielisten palveluiden tosiasiallisen saatavuuden turvaamiseksi. Lisäksi lakiluonnos ei kohtaa saamelaisten kulttuuri-itsehallinnon kanssa, vaikka molemmat saavat oikeusperusteensa samasta perustuslain pykälästä (121 § 4mom.). Saamelaisten alkuperäiskansan kulttuuri-itsehallintoa ei saa muulla lainsäädännöllä, kuten käsillä olevalla maakuntahallintouudistuksella heikentää. Kulttuuri-itsehallintoa tulee päinvastoin vahvistaa ja kehittää perustuslain ja saamelaisten kulttuuri-itsehallintoa koskevan lainsäädännön ja niiden esitöiden mukaisesti ja tämän suuntauksen tulee ilmetä selvästi myös maakuntahallintouudistuksessa. Tarvittaessa on säädettävä muuta kulttuuri-itsehallintoa riittävästi turvaavaa ja kehittävää lainsäädäntöä

Valmistelun yhteydessä Saamelaiskäräjille ei ole annettu mahdollisuutta käydä Saamelaiskäräjälain 9 §:n mukaisia neuvotteluja sote-maakuntalaista kokonaisuudessaan Saamelaiskäräjien pyynnöstä

huolimatta⁴. Sote-maakuntalaki on laajakantoinen ja merkittävä toimenpide, joka vaikuttaa välittömästi ja erityisellä tavalla saamelaisten asemaan alkuperäiskansana ja koskee sosiaali- ja terveyspalveluiden kehittämistä, mikä asettaisi neuvotteluelvoitteen Saamelaiskäräjien kanssa.

Saamelaisten kulttuuri-itsehallinnon aseman vahvistaminen sote-maakunnan toiminnan ja talouden ohjauksessa

Sote-maakuntalaissa säädettäisiin sote-maakunnan toimintaa, taloutta ja hallintoa sekä talouden tarkastusta koskevat säännökset. Maakuntalaki ei pääosin muodosta saamelaisten kulttuuri-itsehallinnon toteutumisen näkökulmasta tarkoituksenmukaista yleislakia hallinnon ja talouden järjestämistä koskien, sillä lakiesitysluonnoksessa on merkittäviä puutteita saamelaisen kulttuuri-itsehallinnon asemasta koskien vaikutusmahdollisuuksia saamelaisten sosiaalisiin ja terveydellisiin olosuhteisiin. Tätä koskien Saamelaiskäräjät tuo lausunnossaan esille muutosesityksiä.

Saamelaiskäräjät toteaa, että niin perustettavissa hallinnollisissa rakenteissa kuin myös prosesseissa, joissa tehdään arvovalintoja ja -määryksiä koskien saamelaisväestön palveluita, on tärkeää lainsäädännöllä varmistaa se, että saamelaisten oikeus osallistua ja vaikuttaa kansaansa koskeviin asioihin toteutuu. Nykyisenmuotoisella esityksellä on merkittäviä vaikutuksia, sillä sosiaali- ja terveystoimen sekä pelastustoimen tehtävien siirto kunnilta sote-maakunnille kaventaisi saamelaisten mahdollisuuksiin vaikuttaa paikallisella tasolla, mikä johtaa päätöksenteon etäännyttämiseen saamelaisista. Nykyisessä tilanteessa saamelaiset ovat saamelaisten kotiseutualueella enemmistönä ainoastaan Utsjoen kunnassa. Esityksen mukaisessa uudessa hallintotasossa saamelaiset ovat selkeänä vähemmistönä sote-maakunnassa, minkä takia on todennäköistä, että ilman lakiin kirjattuja velvoitteita osallistaa saamelaisia päätöksentekoon asetetaan sote-maakunnan poliittisten arvovalintojen alaisuuteen päätökset siitä mitkä asiat ovat saamelaisväestölle merkittäviä ja joista käytäisiin neuvotteluja Saamelaiskäräjien kanssa. Itsehallinto-oikeuden mukaan saamelaisilla tulee olla mahdollisuus päättää siitä, millaisia sosiaali- ja terveyspalveluja he tarvitsevat, millaiselle perustalle ja arvomaailmalle sekä näkemyksille hyvinvoinnista niiden tulisi rakentua sekä miten ne tulisi saavutettavuuden ja vaikuttavuuden näkökulmasta järjestää. Saamelaiskäräjien asema saamelaisten virallisena edustajana sosiaali- ja terveyspalvelujen tarpeenmäärittelyssä, seurannassa, arvioinneissa ja arvovalinnoissa saamenkielisten palvelujen järjestämisessä olisi arvioitava uudelleen tämän lausunnon esitysten pohjalta.

Saamelaiskäräjät esittää, että saamelaisten osallistuminen maakunnan päätöksentekoon turvattaisiin erityistoimin. Saamelaiskäräjät esittää lakiluonnokset 4. lukuun lisättäväksi, että tulevan sote-maakunnan valtuustoon ja hallitukseen varattaisiin kiintiöön perustuvat edustuspaikat saamelaisille edustajille, joiden valinta tapahtuisi vaaleilla valitun Saamelaiskäräjien toimesta. Esimerkiksi Uuden Seelannin maorien edustukselle maan parlamentissa vastaavan kiintiöjärjestelmän kautta, on päädytty sen vuoksi, että *kyseisellä vähemmistöllä ei sen pienuuden vuoksi ole muuten mahdollisuutta saada lainkaan tai ainakaan riittävästi edustajia valtiopäiville. Myös Euroopassa vastaavan tyyppinen järjestely on käytössä muun muassa Saksassa, joka takaa tanskankieliselle vähemmistölle valtiopäiväedustuksen.*⁵

---

⁴ Saamelaiskäräjät on käynyt neuvotteluja 4.5.2020 ja 8.5.2020 sote-maakuntalain koskien 33 § kansalliskielilautakunta ja saamen kielen lautakunta. Ministeriöt katsovat, että saamelaiskäräjälain 9 §:n neuvotteluelvoite ei koske sote-maakuntalain yleissääntelyä. Ministeriöiden mukaan Saamelaiskäräjillä on mahdollisuus lausua koko laista yleisellä lausuntokierroksella, ja tämän pohjalta voidaan vielä uudestaan arvioida, nouseeko esiin jotain erityistä sääntelyä, josta tulisi Saamelaiskäräjälain 9 §:n perusteella neuvotella.

⁵ HE 248/1995 osa 3.

Saamelaiskäräjien esityksen lähtökohtana on kulttuuri-itsehallinnon mukaisesti se, että saamelaisilla olisi mahdollisimman laaja oikeus osallistua saamen kieltä ja kulttuuria koskevien asioiden hoitoon sote-maakunnassa. Tämän takia Saamelaiskäräjät esittää lisättäväksi sen, että Lapin sote-maakunnan on Saamelaiskäräjien kanssa neuvoteltava valtuustokausittain tehtäviensä hoitamiseen liittyvästä yhteistyöstä, tavoitteista ja työnjaosta (§ 14) ja että sote-maakuntastrategian laatimisen yhteydessä olisi neuvoteltava saamelaisten kieltä ja kulttuuria koskevan itsehallinnon alaisuuteen kuuluvista asioista (§ 41). Saamelaisilla tulisi olla puhevalta sen toimialaan kuuluvissa asioissa, minkä vuoksi Saamelaiskäräjillä tulisi olla mahdollisuus tehdä myös oikaisuvaatimus ja sote-maakuntavalitus saamelaisten kulttuuri-itsehallintoon kuuluvista asioista (§ 140).

Saamelaiskäräjät näkee tärkeäksi sen, että lakiluonnoksessa sote-maakunnan saamenkielisten asukkaiden osallistumisoikeuden turvaamiseksi ehdotetaan sote-maakuntaan perustettavaksi saamen kielen lautakunta. Lautakunnan jäsenten nimeämiseen Saamelaiskäräjät esittää, että vähintään puolet lautakunnan jäsenistä on nimettävä Saamelaiskäräjien esittämistä henkilöistä ja vähintään yksi jäsen on nimettävä Kolttien kyläkokouksen esittämistä henkilöistä (§ 33). Kuten esitysluonnoksessa on kirjattuna (4.2.4.4.3, s.301) lautakunta ei miltään osin hoitaisi Saamelaiskäräjille säädettyjä tehtäviä eikä kaventaisi Saamelaiskäräjien toimivaltaa, vaan se olisi nimenomaan saamenkielisten asukkaiden osallistumis- ja vaikuttamislautakunta.

Saamelaiskäräjät esittää myös muuhun saamelaisten palveluiden ohjaukseen täsmennyksiä. Kuten sote-järjestämislakia ja sote-maakuntien rahoituslakia koskevissa Saamelaiskäräjien yksityiskohtaisissa huomioissa todetaan, kyseisiä lakiesityksiä tulisi joiltakin osin korjata ja tarkentaa, jotta ne ohjaisivat tarkoituksenmukaisella tavalla sote-maakuntien toimintaa ja taloudenhoitoa saamenkielisten ja kulttuurinmukaisten palvelujen osalta. Kyse on muun muassa saamenkielisten ja kulttuurinmukaisten palvelujen valtionrahoituksen lisäosan kohdentumisen ja määräytymisperusteiden tarkentamisesta sekä saamelaisten palvelutarpeita, -tuotantoa, terveyttä ja hyvinvointia koskevan tiedontuotannon kehittämisestä sekä muista toimista, joiden kautta voidaan saada relevanttia tietoa palvelujen järjestämisen ja seurannan pohjaksi.

3.2 Saamelaiskäräjien esitykset

Saamelaiskäräjien esitys lain uudeksi sisällöksi punaisella fontilla korostettuna:

14 § Sote-maakunnan ja kuntien neuvottelu

Sote-maakunnan ja sen alueen kuntien on neuvoteltava valtuustokausittain tehtäviensä hoitamiseen liittyvästä yhteistyöstä, tavoitteista ja työnjaosta.

Sote-maakunnan, johon kuuluu saamelaisten kotiseutualueeseen kuuluva kunta, on Saamelaiskäräjien kanssa neuvoteltava valtuustokausittain tehtäviensä hoitamiseen liittyvästä yhteistyöstä, tavoitteista ja työnjaosta.

Perustelut:

Sote-maakuntalain 3. luvussa säädetään sote-maakunnan suhteesta kuntiin. Saamelaiskäräjät esittää, että sote-maakuntalain 14 §:n lisätään, että sote-maakunnan, johon kuuluu saamelaisten kotiseutualueeseen kuuluva kunta, on Saamelaiskäräjien kanssa neuvoteltava valtuustokausittain tehtäviensä hoitamiseen liittyvästä yhteistyöstä, tavoitteista ja työnjaosta. Saamelaiskäräjien yleiseen toimivaltaan lukeutuu saamelaisten kieltä ja kulttuuria koskevat asiat, minkä takia on tärkeää, että sote-maakunta saamelaisten kanssa yhteistyössä pyrkii tunnistamaan ne toiminnot, joilla on yhteys

saamelaisten itsehallintoasemaan tai saamelaisille kohdistettaviin palveluihin. Saamelaiskäräjien näkemyksen mukaan paras tapa ehkäistä ristiriitojen syntymistä kulttuuri-itsehallinnon ja sote-maakunnan itsehallinnon välillä on sote-maakunnan ja Saamelaiskäräjien säännöllinen neuvottelukäytäntö. Yhteistyön tarve on merkityksellinen myös saamelaisten perusoikeuksien toteutumisen kannalta. Menettelyllä myös turvattaisiin saamelaisten palvelun käyttäjien yhdenvertaisuus sekä kielellisten ja kulttuuristen oikeuksien turvaaminen palvelujen suunnitelmalliseen toteutuksessa ja arvioinnissa.

4. luku Sote-maakuntavaltuusto

Sote-maakunnan valtuustoon ja maakunnan hallitukseen varattaisiin kiintiöön perustuvat edustuspaikat saamelaisille edustajille, joiden valinta tapahtuisi Saamelaiskäräjien toimesta.

Perustelut:

Saamelaisten osallistumisoikeutta sote-maakunnan päätöksentekoon olisi vahvistettava maakunnan toimielimissä sote-maakuntalain 4. luvussa. Saamelaiskäräjät esittää, että tulevaan maakunnan valtuustoon ja maakunnan hallitukseen varattaisiin kiintiöön perustuvat edustuspaikat saamelaisille edustajille, joiden valinta tapahtuisi Saamelaiskäräjien toimesta. Sote-maakuntalakiesityksen mukaan maakuntavaltuusto on maakunnan ylin päättävä elin, jonka edustajat valitaan suorilla vaaleilla maakunnan alueella asuvista vaalikelpoisista henkilöistä. Saamelaisväestön ollessa noin 5460 asukkaanvähemmistönä Lapin maakunnassa, jossa asuu tällä hetkellä yhteensä noin 180000 asukasta, on todennäköistä, ettei yhtään saamelaista edustajaa tule valituksi tulevaan maakunnan valtuustoon suorien vaalien kautta. Tästä syystä saamelaisten osallistuminen maakunnan päätöksentekoon on turvattava erityisjärjestelyin.

Kiintiöön perustuvan edustuksen malli voitaisiin muodostaa esimerkiksi suhteuttamalla tulevan Lapin maakunnan alueella asuvien saamelaisten (noin 5460) määrä koko maakunnan väestöön ja kertomalla tämä maakuntavaltuuston edustajien paikkojen lukumäärällä. Edustajien paikkoja ollessa esimerkiksi lakiesityksen mukainen minimimäärä 59, saataisiin kuvatus laskutoimituksen kautta saamelaisten edustajien määräksi 1,79, eli 2 edustajapaikkaa. Vastaavasti maakuntahallitukseen tulisi saamelaisedustajalle olla varattuna yksi kiintiöpaikka.

33 § Kansalliskielilautakunta ja saamen kielen lautakunta

Sote-maakunnassa, johon kuuluu saamelaisten kotiseutualueeseen kuuluva kunta, on saamen kielen lautakunta. Lautakunnan jäseniksi valitaan saamenkielisiä henkilöitä. Vähintään puolet lautakunnan jäsenistä on nimettävä saamelaiskäräjien esittämistä henkilöistä. **Vähintään yksi jäsen on nimettävä Kolttien kyläkokouksen esittämistä henkilöistä.** Lautakuntaan sovelletaan muutoin mitä edellä säädetään kansalliskielilautakunnasta.

Perustelut:

Sote-maakuntalain 33 §:ssä on säädetty kielivähemmistöjen osallistumis- ja vaikuttamistoimielimistä, joiden tehtävänä on selvittää, arvioida ja määritellä maakunnan kielellisen vähemmistön omalla kielellä tarjottavien palvelujen tarvetta sekä seurata näiden palvelujen saatavuutta ja laatua sekä miten sote-maakuntavaltuuston päätökset vaikuttavat kielellisten oikeuksien toteutumiseen. Saamelaiskäräjät pitää saamen kielen lautakunnan perustamista sinänsä kannatettavana, mutta muistuttaa kuitenkin, etteivät elimet voi korvata Saamelaiskäräjien asemaa saamen kieltä ja kulttuuria koskevan itsehallinnon ylläpitäjänä ja kehittäjänä. Saamelaisten

perustuslaillisten oikeuksien arviointia, määrittelyä ja toteutumista ei siten voida jättää pelkästään lain 33 §:n tarkoittaman kielivähemmistön lautakunnan työn varaan, vaan saamelaisten kieltä ja kulttuuria koskevan itsehallinnon toteutuminen olisi riittävän täsmällisesti kirjattava sote-maakuntalakiin Saamelaiskäräjien tässä esityksessä esittämällä tavalla.

Jotta Saamelaiskäräjien itsehallinto toteutuu saamenkielisten palveluiden suunnittelussa ja arvioinnissa esittää Saamelaiskäräjät, että vähintään puolet lautakunnan jäsenistä on nimettävä saamelaiskäräjien esittämistä henkilöistä. Lisäksi, että vähintään yksi jäsen on nimettävä Kolttien kyläkokouksen esittämistä henkilöistä. Saamen kielen ja kulttuurin erityispiirteiden turvaaminen edellyttää mahdollisuutta hallita mahdollisimman laajasti omaa sosiaalista ja kulttuurista kehitystä sekä osallistua niiden hallintaan alueellisella ja kansallisella tasolla. Koska sosiaali- ja terveystieteiden tietopohja saamelaisten hyvinvoinnin tilasta on puutteellista, on ensiarvoisen tärkeää, että Saamelaiskäräjillä on laissa määritelty vahva nimeämisoikeus, jotta saamelaisen yhteiskunnan asiantuntijuus saamenkielisen väestön palvelujen tarpeen, saatavuuden ja laadun osalta varmistetaan toimielimen toiminnassa. Lisäksi Saamelaiskäräjät näkee tärkeäksi, että lautakuntaan nimettävät jäsenet ovat saamenkielisiä ja sen, että saamen kielen lautakunnassa on nimettyä henkilöitä kustakin Suomen saamelaisten saamen kielen kieliryhmästä.

Saamelaiskäräjät pitää myös tärkeänä, että saamen kielen lautakunnan toimivalta rajataan koskemaan sote-maakunnan sisäistä toimintaa sosiaali- ja terveystieteiden järjestämistä koskien, jotta poissuljetaan se mahdollisuus, että syntyisi tilanne, joka olisi ristiriidassa saamelaiskäräjälain 5 §:n kanssa. Saamelaisten itsehallinnon turvaamiseksi, on lainsäädännössä varmistettava se, että maakunnan hallintosäännössä saamen kielen lautakunnalle, tai millekään muulle maakunnan toimielimelle, ei voida osoittaa mandaattia edustaa saamelaisia tai siirtää tehtäväksi Saamelaiskäräjien toimivaltaan kuuluvia asioita.

34 § Viestintä

Sote-maakunnan toiminnasta on tiedotettava asukkaille, palvelujen käyttäjille, järjestöille ja muille yhteisöille. Sote-maakunnan tulee antaa riittävästi tietoja sote-maakunnan järjestämistä palveluista, taloudesta, sote-maakunnan hallinnossa valmistelussa olevista asioista ja niitä koskevista suunnitelmista, asioiden käsittelystä, tehdyistä päätöksistä ja päätösten vaikutuksista. Sote-maakunnan on tiedotettava siitä, millä tavoin päätösten valmisteluun voi osallistua ja vaikuttaa.

Sote-maakunnan on huolehdittava, että toimielinten käsittelyyn tulevien asioiden valmistelusta annetaan esityslistan valmistuttua yleisen tiedonsaannin kannalta tarpeellisia tietoja yleisessä tietoverkossa. Sote-maakunnan on verkkoviestinnässään huolehdittava, että salassa pidettäviä tietoja ei viedä yleiseen tietoverkkoon ja että yksityiselämän ja henkilötietojen suoja viestinnässä toteutuu.

Viestinnässä on käytettävä selkeää ja ymmärrettävää kieltä, otettava huomioon sote-maakunnan eri asukasryhmien tarpeet ja saamen kielilain velvoitteet.

Perustelut:

Lain perusteluissa (s.434) kirjoitetaan ”Kielilaisissa säädetään viranomaisten velvollisuuksista palvella ja tiedottaa suomen ja ruotsin kielellä. Viranomaisen tulee toiminnassaan oma-aloitteisesti huolehtia siitä, että kielelliset oikeudet toteutuvat käytännössä. (...) Saamen kielilaisissa säädetään vastaavat kielelliset oikeudet saamelaisille saamen kotiseutualueella eli Enontekiön, Inarin, Sodankylän ja

Utsjoen kunnissa sekä kuntayhtymissä, joissa on jäsenenä edellä mainittuja kuntia.” Saamelaiskäräjien huomioiden viranomaiset toteuttavat saamenkielistä viestintää usein minimitasolla tai ei ollenkaan. Ongelma kasvaa sitä myötä, kun viranomaistoimintaa keskitetään pois saamelaisten kotiseutualueella. Saamelaiskäräjien näkemyksen mukaan saamelaisten kielellisten oikeuksien huomioiminen perustelutekstissä ei ole riittävä, vaan lakipykälään tulisi kirjata suora viittaus saamen kielilakiin.

41 § Sote-maakuntastrategia

Kaksikielisessä maakunnassa strategiassa tulee huomioida kielellisten oikeuksien toteutuminen maakunnan palvelujen järjestämisessä ja tuottamisessa. **Sote-maakunnan, johon kuuluu saamelaisten kotiseutualueeseen kuuluva kunta, on neuvoteltava Saamelaiskäräjien kanssa saamelaisten kieltä ja kulttuuria koskevan itsehallinnon alaisuuteen kuuluvista asioista.**

Perustelut:

Saamelaiskäräjät esittää sote-maakuntalain 41 §:ään neuvottelovelvoitteen kirjaamisen Saamelaiskäräjien kanssa. Sote-maakuntalain 41 §:ssä säädettäisiin lakisääteisestä sote-maakuntastrategiasta, joka olisi sote-maakuntavaltuuston ohjausväline sote-maakunnan johtamisessa. Esitysluonnoksen säädöskohtaisten perustelujen mukaan sote-maakuntastrategian velvoittavuus olisi luonteeltaan poliittista ja toiminnallista eli se ohjaisi päätösvalmistelua ja päätöksentekoa. Sote-maakuntastrategia ei siten olisi oikeudellisesti sitova tai valituskelpoinen asiakirja. Pykälässä säädettäisiin myös niistä eri näkökulmista, jotka strategiassa ainakin tulisi ottaa huomioon. Saamelaiskäräjät näkee, että sote-maakuntastrategiassa tehtävät linjaukset koskevat saamelaisten kielellisiä ja kulttuurisia oikeuksia, kuten sote-maakuntastrategiassa tehtävät linjaukset asukkaiden hyvinvoinnin edistämistä koskevista tavoitteista, sote-palvelujen järjestämistä ja tuottamista koskevat strategiset tavoitteet, palvelutavoitteet ja asukkaiden osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksien kokonaisuutta. Pykälän 3 momentin mukaan sote-maakuntastrategian tulisi perustua arvioon sote-maakunnan nykytilanteesta sekä tulevista toimintaympäristön muutoksista ja niiden vaikutuksista sote-maakunnan tehtävien toteuttamisessa. Saamelaiskäräjät toteaa, että sote-maakuntastrategialle asetettava tavoite siitä, että sen tulee perustua realistiseen nykytila-arvioon ei voi saamelaisten väestön osalta tosiasiallisesti toteutua ilman Saamelaiskäräjien osallisuutta ja vaikutusmahdollisuuksia, erityisesti koska saamelaisia koskevat viranomaisten tilasto- ja rekisteritiedot puuttuvat.

140 § Oikaisuvaatimus- ja valitusoikeus

Oikaisuvaatimuksen ja sote-maakuntavalituksen saa tehdä se, johon päätös on kohdistettu tai jonka oikeuteen, velvollisuuteen tai etuun päätös välittömästi vaikuttaa (asianosainen) sekä sote-maakunnan jäsen. **Saamelaisten kieltä ja kulttuuria koskevan itsehallinnon alaisuuteen kuuluvasta päätöksestä oikaisuvaatimuksen ja sote-maakuntavalituksen saa tehdä myös Saamelaiskäräjät.**

Perustelut:

Saamelaiskäräjien lakimääräisten tehtävien hoitamisen mahdollistamiseksi, esittää Saamelaiskäräjät edellä käsiteltyjen osallistumisoikeuksien toteuttamisen ja tehtävä -ja toimivalta täsmennysten lisäksi sote-maakuntalakiin lisäystä oikaisuvaatimus- ja valitusoikeutta koskevan 140 §:n sisältöön. Saamelaiskäräjät on laissa säädetyn asemansa perusteella saamelaisten virallinen edustuselin, jolla on oltava puhevalta asioissa, jotka lain mukaan kuuluvat sen toimivaltaan.

4. Sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämislaki

4.1 Tausta

Sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä annettavalla lailla siirrettäisiin kunnallisen sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisvastuu perustettaville sote-maakunnille. Lain tarkoituksena on edistää ja ylläpitää väestön hyvinvointia ja terveyttä sekä varmistaa yhdenvertaiset, yhteen toimivat ja kustannusvaikuttavat sosiaali- ja terveydenhuollon palvelut koko maassa.

Saamelaiskäräjien näkemyksen mukaan saamen kielilain yleisperusteluiden johdanto-osassa ilmaistu periaate saamenkielisten palveluiden järjestämisen tasosta olisi ollut erittäin tärkeä saada näkyville myös maakuntaudistukseen toimeenpanoon liittyvien keskeisten lakien, kuten maakuntalain perusteluissa. Puutteen takia Lapin sote-maakunnan alueella on vaarassa syntyä tilanne, jonka johdosta saamenkielinen väestö voi maakunnan palveluiden osalta joutua merkittäväällä tavalla eriarvoiseen asemaan suhteessa valtaväestöön, jos palveluita toteutettaessa ei todellisuudessa pyritä valmiuteen tuottaa palveluita saamen kielellä, vaan ainoastaan tähdätään nykyisen saamen kielilain minimivaatimuksen, eli tulkkausmahdollisuuden täyttymiseen.

Hallituksen esitysluonnoksessa kielellisiä oikeuksia koskevassa osiossa (s. 21) todetaan virheellisesti, että saamelaisten kulttuuri-itsehallinnosta säädettäisiin saamen kielilailla. Saamelaisten itsehallinnosta on säädetty tarkemmin saamelaiskäräjistä annetulla lailla 974/1995. Saamen kielilaki on se aineellinen laki, jolla toimeenpannaan saamelaisten kielellisiä perusoikeuksia. Osiossa myös jatketaan virheellisesti, että saamen kielilain mukaan (1086/2003) kunnilla ei ole velvollisuutta järjestää sosiaali- ja terveystalveluja saamen kielellä. Asiakkaalla ja potilaalla on kuitenkin oikeus saada tulkkausta kaikille kolmelle saamen kielelle (inarinsaame, koltansaame ja pohjoissaame) saamelaisten kotiseutualueella ja niissä kuntayhtymissä, johon nämä kunnat kuuluvat. Tosiasiallisesti kuitenkin hallituksen esityksen mukaan (HE 46/2003, s. 37) saamelaisten kotiseutualueella jokaisen saamen kielilain piiriin kuuluvan kunnallisen ja valtiollisen viranomaisen olisi vastaisuudessa kyettävä antamaan saamenkielisiä palveluita pääsääntöisesti tarvitsematta turvautua tulkkaukseen. Viranomaisilla on velvollisuus huolehtia, että kussakin virastossa on saamen kielen taitoista henkilökuntaa.

Saamelaiskäräjälain säädösten perusteella saamelaisten itsehallintoon kuuluvat saamelaisten omaa kieltä ja kulttuuria sekä heidän asemaansa alkuperäiskansana koskevat asiat sekä saamenkielisten sosiaali- ja terveystalvelujen kehittäminen. Saamenkielisten palvelujen järjestämisessä ei ensisijaisesti ole kyse yleisesti kunnille kuuluvien velvoitteiden täyttämisestä, vaan saamelaisen alkuperäiskansan kielellisten ja kulttuuristen perusoikeuksien turvaamisesta kulttuuri-itsehallinnon perustalta saamelaisten kotiseutualueella. Saamenkielisiä palveluita järjestettäessä tulee saamelaisille taata tosiasiallinen mahdollisuus osallistua palveluita koskevaan suunnitteluun, valmisteluun ja päätöksentekoon. Tällä toteutetaan saamelaiskäräjälain 5 §:n mukaista tehtävää. Saamelaisen alkuperäiskansan itsemääräämisoikeus ei toteudu kuntaperustaisesti johdettujen palvelujen toteuttamisessa. Tämän vuoksi lainsäädännössä tulee varmistaa saamelaisten osallisuus.

Saamelaisten lainsäädännöllinen asema ja saamenkielisten palveluiden saatavuuden turvaaminen tulee ottaa huomioon erikseen hallinnossa, palvelujen järjestämisessä, resursoinnissa, tutkimuksessa ja kehittämisessä. Suomen perustuslain 17 §:n 3 momentin mukaan saamelaisilla alkuperäiskansana on oikeus ylläpitää ja kehittää omaa kieltään ja kulttuuriaan. Perustuslain 121 §:n 4 momentin mukaan saamelaisilla on saamelaisten kotiseutualueella kieltään ja kulttuuriaan koskeva itsehallinto sen mukaan kuin lailla säädetään. Perustuslain 22 § mukaan julkisen vallan on turvattava perusoikeuksien

ja ihmisoikeuksien toteutuminen. Perustuslain 22 § valmistelussa todetaan, että ihmisoikeussopimusten säännöksistä ei voida poiketa edes perustuslain säätämisyjärjestyksessä. Näin ollen ihmisoikeussopimusten mahdolliset säännökset itsehallinnosta ovat vahvemmat kuin Suomen perustuslaki. Saamelaisten itsehallintoa koskevan lainsäädännöllisen järjestelyn tultua voimaan saamelaisten itsehallinto on tullut kansainvälisten ihmisoikeussopimusten piiriin. Tämän järjestelmän myöhemmät heikennykset voivat merkitä kansainvälisoikeudellista rikkomusta (HE 248/1994 vp s. 21).

Saamelaiskäräjien esityksen mukaan Lapin sote-maakunnalla tulisi olla korostunut järjestämisvelvollisuus erityisesti saamelaisten kotiseutualueella saamenkielisten palveluiden turvaamiseksi. Saamelaisten kotiseutualueella sosiaali- ja terveydenhuolto järjestettäisiin suomen lisäksi myös saameksi. Asiakkailta ja potilailta olisi oikeus käyttää saamen kieltä koko Lapin sote-maakunnan alueella tuottavissa sellaisissa sosiaali- ja terveyspalveluissa, joita tuotetaan vain kotiseutualueen kuntien ulkopuolella sijaitsevissa toimintayksiköissä. Lisäksi asiakkaalla olisi oikeus käyttää saamen kieltä Lapin sote-maakunnassa kotiseutualueen kuntien ulkopuolella sijaitsevissa toimintayksiköissä tuotettavissa sosiaali- ja terveyspalveluissa, jotka Lapin sote-maakunta on osoittanut kotiseutualueen kuntien asukkaiden käytettäväksi 4§:ssä tarkoitetun palvelujen saatavuuden perusteella. Lapin sote-maakunta huolehtisi siitä, että sen henkilöstö olisi saamelaisen asiakkaan oikeuksia tunteva, ammattitaitoista ja kulttuurisesti osaavaa sekä saamen kielitaitoista.

Ohjaus, suunnittelu, tiedontuotanto ja kehittäminen

Esityksen mukaan tiedolla johtamista tullaan vahvistamaan sosiaali- ja terveydenhuollon hallinnossa ja päätöksenteossa. Valtioneuvosto vahvistaa joka neljäs vuosi valtakunnalliset strategiset tavoitteet yhdenvertaisen, laadukkaan ja kustannusvaikuttavan sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämiselle (§ 21). Tavoitteiden tulee perustua sosiaali- ja terveysministeriön 29 §:ssä tarkoitettuun selvitykseen sekä mahdollisiin muihin väestön hyvinvointia ja terveyttä sekä sosiaali- ja terveydenhuollon toimintaa ja taloutta koskeviin seurantatietoihin sekä julkisen talouden finanssipoliittisiin linjauksiin. Valtakunnallisissa strategisissa tavoitteissa on määriteltävä muun muassa: 1) sosiaali- ja terveydenhuollon yhdenvertaisen toteutumisen, vaikuttavuuden, palvelujen yhteensovittamisen sekä kielellisten oikeuksien turvaamiseksi ja sukupuolten tasa-arvon edistämiseksi; 2) hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseksi sekä sote-maakuntien ja kuntien ja muiden toimijoiden väliselle tätä koskevalle yhteistyölle; 3) sosiaali- ja terveydenhuollon ja sen tiedonhallinnan kehittämiseen. Valtioneuvoston vahvistamien valtakunnallisten tavoitteiden toteutumista on seurattava ja arvioitava vuosittain.

Vastaavasti sote-maakunnan toiminnan tulee olla strategista ja suunnitelmallista sekä perustua ajantasaiseen tietoon. Sote-maakunnan on seurattava alueensa väestön hyvinvointia ja terveyttä sekä sosiaali- ja terveydenhuollon tarvetta ja saatavuutta. Tähän liittyen on seurattava palveluiden laatua ja vaikuttavuutta, kustannuksia ja tuottavuutta sekä asiakkaiden palvelujen yhteensovittamisen toteutumaa. Sote-maakunnan on verrattava tätä tietoa vastaavaan muita sote-maakuntia koskevaan tietoon. Sote-maakunnan on hyödynnettävä edellä mainittua tietoa järjestämisvastuullaan olevan sosiaali- ja terveydenhuollon tietojohdamisessa toiminnan, tuotannon ja talouden ohjauksen, johtamisen ja päätöksenteon tukena.

Strategisen, tiedolla johtamisen edellytyksenä on vertailukelpoisen, ajantasaisen, systemaattisesti kerätyn ja relevantin tiedon saatavuus. Kuten Saamelaiskäräjät on aiemmin todennut, saamelaisväestön osalta tällaista tietoa on vain rajallisesti saatavilla ja monilta osa-alueilta se puuttuu kokonaan. Sen vuoksi Saamelaiskäräjät esittää, että saamelaisväestön terveyttä ja hyvinvointia koskevaan tiedontuotantoon luodaan selkeät rakenteet, joissa toteutuu EU:n tietosuoja-direktiivien

mukaiset, erityisiä henkilötietoryhmiä koskevat vaatimukset sekä saamelaisten perustuslain mukaiset oikeudet kansaansa koskevaan tiedontuotantoon. Pohjoismaisessa saamelaissopimuksessa (2017), joka on parafoitu, on lausuttu saamelaisista ja tutkimustoiminnasta seuraavasti:

*4 artikla Tutkimus: Valtiot luovat hyvät edellytykset saamelaisyhteisön kannalta merkittävälle tutkimukselle ja tutkimusyhteistyölle. Tällaista tutkimusta harjoitettaessa on otettava huomioon vakiintuneet tutkimuseettiset säännöt ja kansainväliset periaatteet, joita noudatetaan alkuperäiskansoihin liittyvässä tutkimuksessa.*⁶

Esityksen mukaista THL:n mandaattia ja vastuuta, kaikkien Suomessa asuvien väestöryhmien terveyttä ja hyvinvointia koskevan tiedon tuotannosta ja seurannasta, tulee täsmentää erityisryhmien tiedontuotannon ja oikeuksien osalta. Erityisryhmien osalta tarvittavan tiedon turvaamiseksi tarvitaan monimuotoista tiedontuotantoa. Tämä tarkoittaa uusia tiedontuotantotapoja, menetelmiä ja jaettuja toimijoita. Tiedontuotannon keskittäminen THL:n vastuulle ja määrittelemiin indikaattoreihin, kuten esityksessä vahvasti esitetään, ei ole tässä suhteessa tarkoituksenmukaista. Seurattavan vähimmäistiedon ohella tulisi painottaa tarvetta laajentaa tietopohjaa ja sote-maakuntien velvollisuutta seurata ja käyttää päätöksenteon pohjana eri tutkimusorganisaatioiden tuottamia uusia tutkimustuloksia.

Vähemmistöasemassa olevien kansojen ja väestöryhmien terveyden ja hyvinvoinnin indikaattoreissa tulee huomioida myös kielelliset ja kulttuuriset erityistarpeet, yhteiskunnallinen asema, palvelujen saatavuus, väestöryhmien väliset suhteet ja muut tekijät, jotka vaikuttavat merkittävien tavoin heidän terveytensä ja hyvinvointinsa tilaan sekä mahdollisuuksiin ylläpitää sitä. Saamelaisten kielellisen ja kulttuuri-itsehallinnon edellytyksenä on myös saamelaisten terveyttä ja hyvinvointia sekä elinoloja koskevan ajantasaisen ja systemaattisen tiedon saatavuus. Vertailukelpoista tietoa tarvitaan lisäksi, jotta valtionhallinto voi seurata ja raportoida kansainvälisten sopimusten seurannan yhteydessä luotettavasti saamelaisväestön yhdenvertaisuuden toteutumista suhteessa pääväestöön ja muihin väestöryhmiin sekä mahdollistaa syrjiviin rakenteisiin ja toimintakäytäntöihin puuttuminen.

Saamelaiskäräjät on huolestunut siitä, että saamelaisia koskevaa terveystutkimusta ei Suomessa ole saatavilla muutamia yksittäisiä tutkimuksia lukuun ottamatta. Tutkimustoiminnan merkitys korostuu tiedolla johtamisen lähtökohtana (s.84). Toisin kuin muissa Pohjoismaissa, saamelaisten terveystutkimus ei ole Suomessa määritelty minkään korkeakoulun tai tutkimusorganisaation erityisvastuuksi. Norjassa Tromssan yliopistossa sijaitseva Senter for Samisk Helseforskning ja Ruotsissa Uumajan yliopiston yhteydessä toimiva Vårdduo - Centrum för Samisk forskning ovat jo pitkään vastanneet saamelaisen terveystutkimuksen toteutuksesta ja edistämisestä. Saamelaiskäräjät painottaa, että myös Suomessa saamelaisten terveystutkimuksen rahoitukseen tulisi kohdentaa erityisrahoitusta ja -vastuita. Vastaavasti saamelaisväestön ja saamen kieleen sekä kulttuuriin liittyvät erityispiirteet tulee huomioida erityisperusteena organisoitaessa valtionrahoitteista sosiaalialan tutkimusta. Esimerkiksi Norjassa on käytössä malli, jossa tutkimus, kehittämis- ja käytännön saamenkielisten ja kulttuurinmukaisten palvelujen tuottaminen toimivat rakenteellisesti läheisessä vuorovaikutuksessa tuottaen uutta tutkimukseen perustuvaa osaamista.⁷

Lakiesityksessä on todettu, että uudistuksen toimeenpanovaiheessa on tarve kiinnittää saamenkielisten palveluiden kehittämiseen huomiota. Esityksen mukaan Lapin sote-maakunnan

⁶ <https://www.regjeringen.no/contentassets/eac999412c5a4fd083fa35f6e6c7380b/nordisk-samekonvensjon-finsk.docx.pdf>

⁷ Finnmarkin perhepalvelujen yksikön (Indre-Finnmark Familievernkontor) yhteydessä toimivan Regionalt samisk kompetansesenter (RESAK); Helse Finnmarkin Sámi Klinihkan ja Saamelaisen osaamiskeskuksen mielenterveys- ja päihdealalla (SANKS) sekä Hoito ja hoivapalvelu yksikön (Utviklingssenter for sykehjem og hjemmestjenester til den samiske befolkningen, USHT) kunkin erityistehtäväksi on määritelty saamenkielisten ja kulttuurinmukaisten palvelujen tarjonta ja kehittäminen. Tätä varten on luotu rakenteet, jotka mahdollistavat toimivat yhteydet alan tutkimusorganisaatioihin esim. Tromssan yliopistossa ja tutkimus- ja kehittämistyön sekä käytännön palvelutuotannon sujuvan vuorovaikutuksen.

tehtävänä olisi tukea saamenkielisten palvelujen kehittämistä koko maassa (§ 31). Sote-maakuntien yleiskatteelliseen rahoitukseen esitetään yhdistettävän nykyinen sosiaali- ja terveysministeriön pääluokan erillismomentti sosiaalialan osaamiskeskusten toimintaan. Saamelaiskäräjät pitää välttämättömänä että, saamelaisväestön palvelujen kehittämis- ja tutkimustarpeet turvataan, ja että tämä säilyy kohdennettuna rahoituksena, joka mahdollistaa laajan tehtäväkuvan ja valtiollisen erillisvastuun toteuttamisen.

Nykyisellään saamenkielisten ja kulttuurinmukaisten palvelujen kehittäminen on Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksen (Poske) valtakunnallinen erityistehtävä, johon on kohdennettu rahoitus. Saamelaiskäräjät on toistuvasti lausunut, että saamenkielisten ja kulttuurinmukaisten palvelujen kehittämisen rahoitus on riittämätöntä.⁸ Tämän erityistehtävän henkilöresursointi ja rahoitus tulee saattaa tehtävien laajuuden ja vaativuuden tasolle. Posken saamelaisyksikö on toiminut sopimuksellisena organisaationa Saamelaiskäräjien hallinnollisessa alaisuudessa, ja sen ohjausryhmänä on toiminut Saamelaiskäräjien sote-lautakunta. Tämä järjestely on mahdollistanut saamelaisten kulttuuri-itsehallinnon ja vaikutusmahdollisuuksien toteuttamisen kehittämistoiminnassa. Saamelaisten palvelujen kehittäminen tulee turvata tämänkaltaisin järjestelyin myös jatkossa, mikäli kehittäminen tullaan siirtämään sote-maakunnan yhteyteen. Muuten on vaarassa, että uudistus heikentää saamenkielisten ja kulttuurinmukaisten palvelujen kehittämistyötä ja sitä kautta saamelaisten palvelujen saatavuutta.

4.2 Saamelaiskäräjien esitykset

Saamelaiskäräjien esitys lain säännöskohtaisiin perusteluihin uudeksi sisällöksi punaisella fontilla korostettuna:

10 § Asiakkaiden palvelujen yhteensovittaminen

Saamelaiskäräjät esittää, että säännöskohtaisiin perusteluihin kirjataan, että sote-maakunnan, johon kuuluu saamelaisten kotiseutualueeseen kuuluva kunta, velvollisuudeksi säädettäisiin huolehtia, että saamenkielinen asiakas- ja palveluohjausmalli toteutuu.

Saamelaiskäräjät esittää, että pykälän 2 momentin säännöskohtaisiin perusteluihin lisätään viittaus saamen kielilakiin.

Perustelut:

Pykälässä säädettäisiin sote-maakunnan velvoitteista huolehtia asiakkaan palvelujen yhteensovittamisesta. Saamelaiskäräjät esittää, että perusteluihin kirjataan, että sote-maakunnan, johon kuuluu saamelaisten kotiseutualueeseen kuuluva kunta, velvollisuudeksi säädettäisiin huolehtia saamenkielinen asiakas- ja palveluohjausmallin toteutumisesta. Palvelukokonaisuuksissa tulee huomioida kielelliset ja kulttuuriset oikeudet ja niiden yhdenvertainen toteutuminen. Sote-maakunnan olisi huolehdittava saamenkielisten asiakkaiden tunnistamisesta ja saamenkielisten sosiaali- ja terveydenhuollon palveluketjujen toteutumisesta. Saamenkielisten palvelujen saaminen ja käyttäminen ei tulisi vaatia asiakkaalta tai potilaalta erityisjärjestelyjä tai etukäteisilmoitusta.

Palveluiden ja niistä tiedottamista tulisi myös huomioida kielellinen ja kulttuurinen saavutettavuus. Pykälän 2 momentin mukaan sote-maakunnan olisi tiedotettava asiakkaiden oikeuksista ja etuuksista,

---

⁸ Dno:457/D.a.2/2014; Dno:407/D.a.2/2016

huolehdittava palvelujen käyttöön liittyvästä neuvonnasta, yksilöllisestä palvelutarpeen arvioinnista ja asiakaskohtaisten suunnitelmien laatimisesta ja niihin liittyvästä ohjauksesta. Saamenkielisen väestön tiedottamisessa tulisi huomioida myös, että sähköiset palvelut olisivat yhdenvertaisesti saatavilla.

57 § Henkilön ammattitaidon ylläpito

Saamelaiskäräjät esittää, että sote-maakunnan velvollisuudeksi säädettäisiin huolehtia siitä, että se sote-maakunta, johon kuuluu saamelaisten kotiseutualueella oleva kunta, että sosiaalihuollon ja terveydenhuollon henkilöstö osallistuu erityisosaamista kehittävään ja ylläpitävään koulutukseen saamen kieltä ja kulttuuria koskevissa koulutuksissa.

Perustelut:

Saamenkielisten ja kulttuurinmukaisten palvelujen saatavuuden edellytyksenä on saamenkielisen koulutetun henkilöstön saatavuus. Saamelaisväestön oikeuksien toteutumiseksi sosiaali- ja terveydenhuollossa tulisi järjestämistä vastaavassa olevan viranomaisen kehittää henkilöstönsä osaamista saamen kielessä ja kulttuurinmukaisista palveluista. Myös saamen kielilain (1086/2003) 14 § velvoittaa viranomaisia henkilöstöä palvelukseen ottaessa mm. huolehtimaan siitä, että henkilöstö pystyy palvelemaan asiakkaita myös saameksi ja koulutusta järjestämällä tai muilla toimenpiteillä huolehtimaan siitä, että henkilöstöllä on viranomaisen tehtävien edellyttämä saamen kielen taito.

Saamelaiskäräjien esitys lain uudeksi sisällöksi punaisella fontilla korostettuna:

4 § Palvelujen saatavuus ja saavutettavuus

sosiaali- ja terveyspalveluja toteutettaessa on edistettävä esteettömyyttä sekä kielellistä ja kulttuurista saavutettavuutta.

Perustelut:

Sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämislain 4 § säädetään, että sosiaali- ja terveyspalveluja toteutettaessa on edistettävä esteettömyyttä. Saamelaiskäräjät esittää, että säädökseen lisätään ilmaisu: ”sekä kielellistä ja kulttuurista saavutettavuutta”. Kielellinen saavutettavuus on esteettömyyttä laajempi käsite. Se tarkoittaa sitä, että asiakas on tietoinen palveluista ja saa palveluja omalla äidinkielellään, tulee ymmärretyksi ja tarpeinensa nähdyksi, ymmärtää myös hoitoa koskevat ohjeet ja kykenee siten ottamaan itse vastuuta hoidostaan. Kielellinen saavutettavuus edellyttää tiedon ja palvelun saavutettavuutta; tiedotuksen, ohjauksen ja neuvonnan monikanavaisuutta, tulkkipalveluiden saatavuutta ja sähköisten palveluiden saavutettavuutta. Mikäli kielelliset oikeudet eivät toteudu, voivat muut oikeudet vaarantua. Kielellisten oikeuksien toteutuminen vaikuttaa potilasturvallisuuteen ja on edellytys potilaan itsemääräämisoikeuden toteutumiselle. Lisäksi palvelujen tulee olla kulttuuriin mukautettuja, jotta niihin on helpompi hakeutua ja niillä olisi todellista vaikuttavuutta asiakkaalle. Tämä edellyttää mm. tiedotuksen, ohjauksen ja neuvonnan monikanavaisuutta, henkilöstön kouluttamista saamen kielessä ja kulttuurissa, tulkkipalveluiden sekä sähköisten palveluiden saavutettavuutta.

5 § Palvelun kieli

Sosiaali- ja terveydenhuolto on järjestettävä sekä suomeksi että ruotsiksi kaksikielisessä sote-maakunnassa siten, että asiakas saa ne valitsemallaan kielellä, joko suomeksi tai ruotsiksi. Yksikielisessä sote-maakunnassa sosiaali- ja terveydenhuolto järjestetään sote-maakunnan kielellä. Kielilaisissa (423/2003) säädetään asiakkaan oikeudesta käyttää omaa kieltään, tulla kuulluksi, saada toimituskirjansa suomen tai ruotsin kielellä sekä oikeudesta tulkkaukseen.

Lisäksi Saamelaiskäräjistä annetun asetuksen 22/12/1995/ 1727, 2 §:n tarkoittamalla saamelaisten kotiseutualueella sosiaali- ja terveydenhuolto on järjestettävä sekä suomeksi että saameksi. Asiakkaalla on myös oikeus käyttää saamen kieltä koko Lapin sote-maakunnan alueella tuotettavissa sellaisissa sosiaali- ja terveystalveissa, joita tuotetaan vain kotiseutualan kuntien ulkopuolella sijaitsevista toimintayksiköissä. Lisäksi asiakkaalla on oikeus käyttää saamen kieltä Lapin sote-maakunnassa kotiseutualan kuntien ulkopuolella sijaitsevista toimintayksiköissä tuotettavissa sosiaali- ja terveystalveissa, jotka Lapin sote-maakunta on osoittanut kotiseutualan kuntien asukkaiden käytettäväksi 4 §:ssä tarkoitetun palvelujen saavutettavuuden perusteella. Oikeudesta käyttää saamen kieltä säädetään muutoin saamen kielilaisissa (1086/2003).

Jos sosiaali- tai terveydenhuollon henkilöstö ei hallitse asiakkaan käyttämää kieltä tai asiakas ei aisti- tai puhevamman tai muun syyn vuoksi voi tulla ymmärretyksi, on sen lisäksi, mitä 1 ja 2 momentissa säädetään, palveluja annettaessa mahdollisuuksien mukaan huolehdittava tulkitsemisesta ja tulkin hankkimisesta.

Sosiaali- ja terveydenhuoltoa järjestettäessä on lisäksi huolehdittava siitä, että Pohjoismaiden kansalaiset voivat käyttää omaa, joko suomen, islannin, norjan, ruotsin tai tanskan kieltä Pohjoismaisen sosiaalipalvelusopimuksen (96/1996) 5 artiklassa tarkoitetulla tavalla

Perustelut:

Lainsäädäntöön tulee ottaa täsmällinen ja velvoittava säännös tai säännökset saamenkielisten sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisvelvoitteesta vähintäänkin saamelaisten kotiseutualueella. Hallituksen esityksessä saamen kielilain⁹ todetaan, että saamelaisten kotiseutualan viranomaisissa asioimista koskeva käytäntö muistuttaisi kaksikielisissä suomen- ja ruotsinkielisissä viranomaisissa asioimista koskevaa käytäntöä. Kotiseutualueella saamen- ja suomenkielisellä väestöllä tulisi molemmilla olla todellinen mahdollisuus käyttää omaa kieltään samalla tavalla kuin suomen- ja ruotsinkielisellä väestöllä kaksikielisissä suomen- ja ruotsinkielisissä kunnissa kielilain mukaan. Myös yhdenvertaisuus ja tasa-arvolautakunta on ratkaisussaan¹⁰ todennut, että saamelaisten kotiseutualueella viranomaisella on saamen kielilain mukainen erityinen velvollisuus huolehtia julkisten palveluiden saatavuudesta saamen kielellä. Ratkaisun mukaan tämä voidaan katsoa merkitsevän sillä tavoin korostunutta järjestämisvelvollisuutta, että vastuullisen viranomaisen on ryhdyttävä tarpeellisiin toimenpiteisiin aktiivisesti ja riittävän ajoissa saamenkielisten palveluiden asianmukaiseksi turvaamiseksi.

Saamelaiskäräjien mukaan saamenkielisten sosiaali- ja terveystalvelujen järjestämisessä on kysymys siitä, miten saamelaisten kielellisiä ja kulttuurisia perusoikeuksia turvataan siten, että saamelaiset ovat muihin väestöryhmiin nähden yhdenvertaisessa asemassa sosiaali- ja terveydenhuollossa. Palvelut tulee toteuttaa tosiasiallisesti ja siten, että saamenkieliset palvelut järjestetään myös

---

⁹ HE 46/2003, s.36

¹⁰ 29.11.2018, VVTIkt 552/2018

käytännössä saameksi. Suomi on saanut useita suosituksia ihmisoikeuksia valvovalta elimiltä parantaa saamenkielisten sosiaali- ja terveystalveluiden saatavuutta¹¹.

6 § Hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen kunnassa

Kunnan edistäessä asukkaittensa hyvinvointia kuntalain (410/2015) 1 §:n mukaisesti, sen on seurattava asukkaittensa elinoloja, hyvinvointia ja terveyttä sekä niihin vaikuttavia tekijöitä alueittain ja väestöryhmittäin. Kuntalaisten hyvinvoinnista ja terveydestä sekä toteutetuista toimenpiteistä on raportoitava kunnanvaltuustolle vuosittain. Lisäksi valtuustolle on kerran valtuustokaudessa valmisteltava hyvinvointikertomus ja -suunnitelma. **Saamelaisten kotiseutualueeseen kuuluva kunnan on laadittava saamelaisia koskeva hyvinvointikertomus ja -suunnitelma yhteistyössä Saamelaiskäräjien kanssa.**

Perustelut:

Saamelaiskäräjät näkee saamelaisten vaikutusmahdollisuuksien turvaamisen merkittäväksi palveluiden saavutettavuutta luovaksi tekijäksi saamelaisväestön hyvinvoinnin ja terveyden edistämistyössä. Lakiesityksen 6 §:n säännökohtaisissa perusteluissa todetaan, että sosiaali- ja terveystalveluiden yksi keskeinen tavoite on hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen sekä tähän liittyen ongelmien ehkäisy. Nykyisessä tilanteessa, jossa kunnat eivät tuota rekisteri- ja tilastotietoja saamelaisten elinoloista ja hyvinvoinnista, eivät saamelaisten hyvinvointiin vaikuttavat tekijät ole viranomaisten tiedossa. Saamelaiskäräjien osallisuus saamelaisten hyvinvoinnin ja edistämisen työssä tukisi myös säännökohtaisissa perusteluissa todettu asia, jonka mukaan hyvinvoinnin kannalta tärkeää on mahdollisuus vaikuttaa itseään ja omaa yhteisöään koskeviin päätöksiin sekä osallisuus itseään ja yhteisöjä palvelevassa tekemisessä.

Saamelaisten kanssa yhdessä luotu hyvinvoinnin tilannekuva ja tietopohja edesauttavat sote-maakuntia ja kuntia saamelaisväestöä koskevassa edistystyössä. Saamelaiskäräjät näkee tärkeäksi sen, että myös saamelaisten hyvinvointiin vaikuttavat tekijät ja niitä parantavat toimet tunnistetaan ja hyvinvointikertomuksissa, -suunnitelmissa ja kehittämistoimissa huomioidaan kuntien ja sote-maakunnan kyvystä vastata näihin tarpeisiin. Saamelaisten terveyden ja hyvinvoinnin edistäminen edellyttää perehtymistä saamelaiskulttuuriin sekä sen terveyttä ja hyvinvointia sääteleviin tekijöihin. Tästä syystä tarvitaan kulttuurin huomioivaa lähestymistapaa saamelaisten terveyden ja hyvinvoinnin edistämiseksi. Myös yhdenvertaisuus ja tasa-arvolautakunta on ratkaisussaan¹² todennut, että vastuullisen viranomaisen on ryhdyttävä tarpeellisiin toimenpiteisiin aktiivisesti ja riittävän ajoissa saamenkielisten palveluiden asianmukaiseksi turvaamiseksi.

7 § Hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen sote-maakunnassa

Sote-maakunnan on valmisteltava omalta osaltaan valtuustolleen valtuustokausittain alueellinen hyvinvointikertomus ja -suunnitelma väestön hyvinvoinnista, terveydestä ja niihin vaikuttavista tekijöistä sekä toteutetuista toimenpiteistä. Hyvinvointikertomus ja -suunnitelma laaditaan yhteistyössä alueen kuntien kanssa. **Sote-maakunnan, johon kuuluu saamelaisten**

¹¹ Rotusyrjintäkomitea vuonna 2017 (CERD/C/FIN/CO/23) ja vuonna 2013 (CERD/C/FIN/CO/20-22); Lasten oikeuksien komitea vuonna 2011 (CRC/C/FIN/CO/4); Naisten syrjinnän poistamista käsittelevä komitea vuonna 2014 (CEDAW/CFIN/CO/7); Euroopan neuvoston ministerikomitea vuonna 2018 (CM/RecChL/2018/5), vuonna 2012 (RecChL/2012/2); Euroopan neuvoston ministerikomitea vuonna 2020 (CM/ResCMN/2020/1), vuonna 2017 (CM/ResCMN/2017/1), vuonna 2012 (CM/ResCMN/2012/3).

¹² 29.11.2018, YVTikt 552/2018

kotiseutualueeseen kuuluva kunta, hyvinvointikertomus ja -suunnitelma laaditaan yhteistyössä Saamelaiskäräjien kanssa.

Sote-maakunnan on toimittava yhteistyössä alueen kuntien kanssa ja tuettava niitä asiantuntemuksellaan hyvinvoinnin ja terveyden edistämistyössä. Lisäksi sote-maakunnan on tehtävä hyvinvoinnin ja terveyden edistämistyössä yhteistyötä muiden sote-maakunnassa toimivien julkisten toimijoiden sekä yksityisten yritysten ja yleishyödyllisten yhteisöjen kanssa. **Sote-maakunnan, johon kuuluu saamelaisten kotiseutualueeseen kuuluva kunta, on tehtävä hyvinvoinnin ja terveyden edistämistyössä yhteistyötä Saamelaiskäräjien kanssa.** Sote-maakunnan on myös osaltaan mahdollisuuksiensa mukaan edistettävä järjestöjen toimintaedellytyksiä hyvinvoinnin ja terveyden edistämisessä.

Perustelut:

Pykälän 7 § säännöskohtaisissa perusteluissa todetaan, että hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen kuuluisi olennaisena osana myös sote-maakuntien toimintaan. 7 §:n 1 momentissa säädettäisiin, että sote-maakunnan päätöksenteossa olisi arvioitava ennakkoon ja otettava huomioon päätösten vaikutukset eri väestöryhmien hyvinvointiin ja terveyteen. Hyvinvointikertomus- ja suunnitelma laadittaisiin yhteistyössä sote-maakuntaan kuuluvien kuntien kanssa. Saamelaiskäräjät näkee palveluiden saavutettavuutta saamelaisväestön osalta luovaksi tekijäksi sen, että Lapin sote-maakunnan laatisi hyvinvointikertomus- ja suunnitelma laaditaan yhteistyöstä Saamelaiskäräjien kanssa. Tämän avulla varmistetaan se, että saamelaisten hyvinvointiin vaikuttavat tekijät tunnustetaan ja ne voidaan huomioida arvioitaessa päätösten vaikutuksia. Saamelaiskäräjien osallisuus edesauttaisi säännöskohtaisissa perusteluissa mainittua yhteisten tavoitteiden asettamista ja toiminnan suunnittelua saamelaisväestön hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseksi. Myös yhdenvertaisuus ja tasa-arvolautakunta on ratkaisussaan¹³ todennut, että vastuullisen viranomaisen on ryhdyttävä tarpeellisiin toimenpiteisiin aktiivisesti ja riittävän ajoissa saamenkielisten palveluiden asianmukaiseksi turvaamiseksi.

Pykälän 2 momentin säännöskohtaisten perustelujen mukaan sote-maakunnan olisi muutoinkin toimittava yhteistyössä alueen kuntien kanssa ja tuettava niitä asiantuntemuksellaan. Perustelujen mukaan osana tätä sote-maakunnan kokoaisivat ja analysoisivat tietoa, järjestäisivät alueellista koulutusta, koordinoisivat yhteisiä kehittämis- ja tutkimushankkeita sekä valtakunnallisten ohjelmien toimeenpanoa ja osallistuisivat kunnissa vaikutusten ennakoarviointityöhön sekä hyvinvointiryhmien työhön. Saamelaiskäräjät näkee tärkeäksi sen, että sote-maakunnan, johon kuuluu saamelaisten kotiseutualueeseen kuuluva kunta, saamelaisten kanssa yhteistoiminnassa arvioi, tunnistaa ja edistää saamelaisväestöä koskevassa hyvinvoinnin ja terveyden edistämistyötä.

---

¹³ 29.11.2018, YVTikt 552/2018

8 § Sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämismääräykset

Sote-maakunta vastaa sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä alueellaan ja on järjestämismääräyksessä asukkaidensa sosiaali- ja terveydenhuollosta. Muiden henkilöiden oikeudesta saada sosiaali- ja terveystalvuuja säädetään erikseen. Järjestämismääräykseen sisällöstä säädetään tarkemmin sote-maakuntalain 7 §:ssä.

Sote-maakunnalla on oltava riittävä osaaminen, toimintakyky ja valmius vastata sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä ja sen on huolehdittava asukkaidensa palvelutarpeen mukaisesta sosiaali- ja terveystalvuuja saatuudesta kaikissa tilanteissa. Lapin sote-maakunnalla on lisäksi saamelaiskäräjistä annetun asetuksen 22/12/1995/ 1727 2 §:n tarkoittamalla saamelaisten kotiseutualueella oltava riittävä osaaminen, toimintakyky, valmius ja henkilöstö saamen kielellä järjestettävien saamelaiskulttuurin mukaisten sosiaali- ja terveystalvuuja järjestämiseksi. Järjestämismääräykseen toteuttamiseksi sote-maakunnalla on oltava palveluksessaan toiminnan edellyttämä sosiaali- ja terveydenhuollon ammattihenkilöstö, hallinnollinen ja muu henkilöstö sekä hallinnassaan asianmukaiset toimitilat, toimintavälineet ja muut tarvittavat toimintaedellytykset. Lisäksi sote-maakunnalla on oltava järjestämismääräykseen toteuttamisen edellyttämä riittävä oma palvelutuotanto.

Perustelut:

Sote-palveluiden järjestämismääräykseen saamen kielellä tulee pitkän aikavälin tavoitteena säätää Lapin Sote-maakunnan vastuulle kokonaisuudessaan, mutta ottaen huomioon saamenkielisen väestön tarpeet ja muun muassa saamenkielisen henkilöstön saatavuuteen liittyvät haasteet, tulee meneillään olevan uudistuksen yhteydessä joka tapauksessa ryhtyä konkreettisiin toimiin ja rakenteellisiin uudistuksiin, jotka parantavat saamenkielisen väestön asemaa oman kielen ja kulttuurinmukaisten sote-palveluiden saatavuuden suhteen ja muuttavat tilannetta siten, että edellä mainittu pitkän aikavälin tavoite lähenisi. Saamelaiskäräjien käsityksen mukaan oikeasuuntainen ratkaisu meneillään olevan uudistuksen yhteydessä ja ensi vaiheessa olisi se, että Lapin sote-maakunnan vastuulle säädettäisiin saamelaisten kotiseutualueella tuotettavien saamenkielisten sote-palveluiden järjestämismääräykseen. Saamelaisten kotiseutualueelle sijoittuu käytännössä perusterveydenhuollon alaan kuuluvia sote-palveluita, joiden tuottaminen olisi nykyiselläänkin mahdollista saamenkielisinä, mikäli asiaan panostettaisiin riittävästi. Tämän suuntaiset toimenpiteet toteuttaisivat saamelaisten osalta hyvin myös hallitusohjelmaan sisältyviä kirjauksia kielellisten oikeuksien toteutumisen vahvistamisesta ja yhdenvertaisuuden lisäämisestä mm. oman kielisten ja kulttuurin mukaisten sote - palveluiden saatavuuden suhteen.

Saamelaisten kotiseutualueella viranomaisella on saamen kielilain mukainen erityinen velvollisuus huolehtia julkisten palveluiden saatavuudesta saamen kielellä¹⁴. Tämä voidaan katsoa merkittävällä tavoin korostunutta järjestämismääräyksiä, että vastuullisen viranomaisen on ryhdyttävä tarpeellisiin toimenpiteisiin aktiivisesti ja riittävän ajoissa saamenkielisten palveluiden asianmukaiseksi turvaamiseksi. Myös useissa Suomen ratifioimissa kansainvälisissä ihmisoikeussopimuksissa suojataan saamelaisten oikeus omakielisiin sosiaali- ja terveystalvuuja. Euroopan neuvoston ministerikomitea on vuonna 2020 suositellut¹⁵, että Suomi selkeyttää tiiviissä yhteistyössä saamelaisten kanssa lakisäätöisiä oikeuksia, jotka koskevat saamenkielisiä terveydenhuolto- ja sosiaalipalveluita saamelaisten kotiseutualueella, ja määrittelee saavutettavissa olevat ja mitattavissa olevat tavoitteet. Näiden tavoitteiden saavuttamiseksi käytettävissä olisi oltava riittävät budjettivarat. Lisäksi viranomaisten olisi arvioitava saamenkielisten palvelujen tarve, ja tarvittaessa harkittava tiettyjen saamenkielisten palvelujen tarjoamisen tukemista saamelaisten

¹⁴ 29.11.2018, Dno. YVTltk 552/2018.

¹⁵ CM/ResCMN/2020/1.

kotiseutualueen ulkopuolelle. Myös rotusyrjäntäkomitea on vuonna 2013 suositellut¹⁶, että Suomi tosiasiallisesti varmistaa saamenkielisten sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujen saatavuuden saamelaisille näiden kotiseutualueella¹⁷.

11 § Palvelustrategia

Sote-maakunnan on laadittava taloutensa ja toimintansa suunnittelua ja johtamista varten sosiaali- ja terveydenhuollon palvelustrategia osana sote-maakuntastrategiaa. Palvelustrategiassa on otettava huomioon sosiaali- ja terveydenhuollon valtakunnalliset tavoitteet. **Sote-maakunnan, johon kuuluu saamelaisten kotiseutualueeseen kuuluva kunta, palvelustrategia laaditaan yhteistyössä Saamelaiskäräjien kanssa.**

Palvelustrategiassa sote-maakunta päättää järjestämisvastuulleen kuuluvan sosiaali- ja terveydenhuollon pitkän aikavälin tavoitteet. Lisäksi sote-maakunta asettaa palvelustrategiassa tavoitteet sille, miten sosiaali- ja terveydenhuollon palvelut toteutetaan ottaen huomioon sote-maakunnan asukkaiden tarpeet, paikalliset olosuhteet sekä palvelujen saatavuus ja saavutettavuus. Sote-maakunnan on julkaistava palvelustrategiansa julkisessa tietoverkossa.

Perustelut:

Pykälässä säädettäisiin sote-maakunnan velvollisuudesta laatia sosiaali- ja terveydenhuollon palvelustrategia, joka laadittaisiin toiminnan ja talouden suunnittelua ja johtamista varten. Jotta turvataan saamelaisille perustuslaissa säädetty oikeus itsehallintoon ja osallistua saamelaisväestöä koskevan sosiaali- ja terveyspalveluiden kehittämiseen, esittää Saamelaiskäräjät, että palvelustrategia laaditaan yhteistyössä Saamelaiskäräjien kanssa siinä sote-maakunnassa, joka toimii saamelaisten kotiseutualueella.

Pykälän 2 momentin mukaan palvelustrategiassa asetettaisiin tavoitteet sille, miten sosiaali- ja terveydenhuollon palvelut toteutetaan ottaen huomioon sote-maakunnan asukkaiden tarpeet ja paikalliset olosuhteet. Saamelaiskäräjät näkee tärkeäksi sen, saamelaisten tarpeet tunnistetaan ja otetaan huomioon toiminnan ja talouden suunnittelussa ja johtamisessa.

21 § Valtakunnalliset tavoitteet sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämiseksi

Valtioneuvosto vahvistaa joka neljäs vuosi valtakunnalliset strategiset tavoitteet yhdenvertaisen, laadukkaan ja kustannusvaikuttavan sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämiseksi. Tavoitteiden tulee perustua sosiaali- ja terveysministeriön 29 §:ssä tarkoitettuun selvitykseen sekä mahdollisiin muihin väestön hyvinvointia ja terveyttä sekä sosiaali- ja terveydenhuollon toimintaa ja taloutta koskeviin seurantatietoihin. Lisäksi tavoitteissa on otettava huomioon valtioneuvoston asettamat julkisen talouden finanssipoliittiset tavoitteet. Valtakunnallisissa strategisissa tavoitteissa on määriteltävä: 1) tavoitteet sosiaali- ja terveydenhuollon yhdenvertaisen toteutumisen, vaikuttavuuden, palvelujen yhteensovittamisen sekä kielellisten oikeuksien turvaamiseksi ja sukupuolten tasa-arvon edistämiseksi ;2) tavoitteet hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseksi sekä sote-maakuntien ja kuntien ja muiden toimijoiden väliselle tätä koskevalle yhteistyölle; 3) sosiaali- ja terveydenhuollon ja sen tiedonhallinnan kehittämisen valtakunnalliset strategiset tavoitteet; 4)

---

¹⁶ CERD/C/FIN/CO/20-22.

tavoitteet sote-maakuntien väliselle sekä sote-maakuntien yhteistyöalueiden väliselle yhteistyölle ja työnjaolle

Valtakunnallisten tavoitteiden valmistelussa lähtökohtana olisivat väestön hyvinvointia ja terveyttä koskevat seurantatiedot ja erityisesti niihin sisältyvät tiedot palvelutarpeista. Täten tavoitteiden tulisi perustua sosiaali- ja terveysministeriön 29 §:ssä tarkoitettuun selvitykseen, jossa arvioitaisiin sosiaali- ja terveydenhuollon yhdenvertaista toteutumista ja rahoituksen tason riittävyyttä, ja joka sisältäisi myös ehdotuksen tässä pykälässä tarkoitetuiksi tavoitteiksi.

Valtakunnallista strategiaa laadittaessa on neuvoteltava saamelaisten terveyteen, hyvinvointiin ja palveluihin liittyen myös Saamelaiskäräjien kanssa sekä kuultava saamelaisasioista vastaavien ministeriöiden edustajia ja muita alan asiantuntijoita kulloisenkin tarpeen mukaan.

Perustelut:

Tietoon perustuvassa johtamisessa strategioilla on keskeinen merkitys, joka ohjaa rahoituksen kohdentumista luoden edellytykset toiminnan toteutumiselle. Saamelaiskäräjät pitää tätä strategiaa erittäin tärkeänä saamenkielisten ja kulttuurinmukaisten palvelujen yhdenvertaisen saatavuuden ja saamelaisten kielellisten oikeuksien toteutumisen kannalta ja sen vuoksi siitä on neuvoteltava saamelaisten osalta myös Saamelaiskäräjien kanssa.

27 § Sote-maakunnan sosiaali- ja terveydenhuollon seuranta ja arviointivelvollisuus

Sote-maakunnan on seurattava alueensa väestön hyvinvointia ja terveyttä, järjestämänsä sosiaali- ja terveydenhuollon tarvetta, saatavuutta, laatua ja vaikuttavuutta, kustannuksia ja tuottavuutta **eri väestöryhmien osalta, palvelujen yhdenvertaista toteutumista** sekä sitä, miten asiakkaiden palvelujen yhteensovittaminen on toteutunut. Sote-maakunnan on verrattava tätä tietoa vastaavaan muita sote-maakuntia koskevaan tietoon. Sote-maakunnan on hyödynnettävä edellä mainittua tietoa järjestämisvastuullaan olevan sosiaali- ja terveydenhuollon tietojohdamisessa toiminnan, tuotannon ja talouden ohjauksen, johtamisen ja päätöksenteon tukena. Sote-maakunnan on laadittava 1 momentissa tarkoitetun tiedon perusteella vuosittain selvitys sote-maakunnan sosiaali- ja terveydenhuollon ja sote-maakunnan talouden tilasta. Selvityksessä on kuvattava ja arvioitava, miten sosiaali- ja terveydenhuollon valtakunnalliset tavoitteet, **yhdenvertaisuus**, sosiaali- ja terveysministeriön ja sote-maakunnan vuosittaisissa neuvotteluissa sovitut tavoitteet ja niitä tukevat toimenpiteet sekä mahdolliset sosiaali- ja terveysministeriön antamat toimenpide-ehdotukset on toteutettu sote-maakunnassa.

Sote-maakunnalla on oikeus tässä tarkoituksessa salassapitovelvoitteiden estämättä käsitellä ja yhdistellä tunnistusteellisesti sen omiin rekistereihin tallennettuja asiakastietoja siten kuin sosiaali- ja terveystietojen toissijaisesta käytöstä annetun lain (552/2019) 41 §:n 2 momentissa säädetään. **EU:n tietosuojadirektiivin määrittelemien erityisten henkilötietoryhmien osalta (mm. etninen alkuperä) tiedonkäsittely tulee toteuttaa erityisiä tietosuojavaatimuksia noudattaen.**

Saamelaiskäräjät esittää, että 27 §:n pykälän säännöskohtaisiin perusteluihin lisätään:

Edellä 1 momentissa tarkoitetun tiedon tulee olla Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen määrittelemien tietosisältöjen ja -rakenteiden mukaista. Sosiaali- ja terveysministeriön asetuksella voidaan säätää 1 momentissa tarkoitetun seurannan vähimmäistietosisällöstä, mukaan lukien 6 ja 7 §:ssä tarkoitetun hyvinvointikertomuksen ja -suunnitelman vähimmäistietosisältö **eri väestöryhmien osalta**. Lisäksi sosiaali- ja terveysministeriön asetuksella voidaan säätää tarkemmin tiedoista, joiden tulee sisältyä 2 momentissa tarkoitettuun

selvitykseen, sekä selvityksen laatimisen aikataulusta ja ajankohdasta, jolloin se on toimitettava sosiaali- ja terveysministeriölle.

Pykälän 1 momentin perusteella sote-maakunnan olisi seurattava alueensa väestön hyvinvointia ja terveyttä, järjestämänsä sosiaali- ja terveydenhuollon tarvetta, saatavuutta, laatua ja vaikuttavuutta, kustannuksia ja tuottavuutta sekä sitä, miten asiakkaiden palvelujen yhteensovittaminen on toteutunut sekä verrattava näitä vastaavaan tietoon muista sote-maakunnista. Seurannassa sote-maakunta hyödyntäisi alueellista tietoa, kuten alueellista hyvinvointikertomusta ja –suunnitelmaa sekä kansallista tietoa, kuten kustannus- ja vaikuttavuusmittareita (KUVA). Lisäksi sote-maakunnan olisi hyödynnettävä monipuolisesti alueellisia ja kansallisia rekisteri- ja tilastoaineistoja **sekä alan tutkimustuloksia**.

Viitaten § 26 ja 28 perusteluihin, Saamelaiskäräjät esittää, että säädöskohtaisiin perusteluihin lisätään, että sote-maakunnan olisi erityisryhmiä koskevien seuranta- ja arviointivelvollisuuden täyttämiseksi hyödynnettävä monipuolisesti alueellisia ja kansallisia rekisteri- ja tilastoaineistoja sekä alan tutkimustuloksia. Lakitekstissä tai vähintään asetuksen tasolla on säädettävä yhdenvertaisuuden toteutumisen seurannan mahdollistavan tiedon tuotannosta. Valtionhallinnon toimijat ja muut viranomaiset tarvitsevat tätä tietoa myös kansainvälisten sopimustensa raportointiin. Seurantatiedon on oltava riittävän spesifiä, että se mahdollistaa yhdenvertaisuuden seurannan eri väestöryhmien osalta.

Lisäksi hyvinvointikertomuksen ja -suunnitelman vähimmäistietosisältö on määriteltävä niin, että se mahdollistaa ja velvoittaa saamelaisten (ja muiden vähemmistöasemassa olevien kansojen ja väestöryhmien) terveyden ja hyvinvoinnin seurannan.

28 § Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen asiantuntija-arviot

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos valmistelee sosiaali- ja terveydenhuollon yhdenvertaisuuden ja rahoituksen tason riittävyden arvioimiseksi valtakunnallisesti, sote-maakuntien yhteistyöalueittain ja sote-maakunnittain vuosittain asiantuntija-arvion. Asiantuntija-arvioissa tarkastellaan väestön hyvinvoinnin ja terveyden tilaa väestöryhmittäin, sosiaali- ja terveydenhuollon tarvetta, saatavuuden ja laadun toteutunutta ja arvioitua tulevaa kehitystä, investointien tarvetta ja vaikutuksia sekä sosiaali- ja terveydenhuollon kustannuksia ja niiden kehitystä. Lisäksi niissä arvioidaan mahdollisia toimenpiteitä, joiden toteuttaminen sote-maakunnassa on kustannusten hallinnan kannalta tai muutoin välttämätöntä, jotta sosiaali- ja terveydenhuollon yhdenvertaisuus ja laatu voidaan valtion rahoituksella ja muulla tulorahoituksella turvata. Asiantuntija-arviot julkaistaan julkisessa tietoverkossa. Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen asiantuntija-arvioiden laatimista varten kukin aluehallintovirasto laatii vuosittain sosiaali- ja terveydenhuollon valvonnan yhteydessä saatujen tietojen perusteella selvityksen sosiaali- ja terveydenhuollon yhdenvertaisesta toteutumisesta toimialueensa sote-maakunnissa. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos hyödyntää asiantuntija-arvioiden laatimisessa 2 momentissa tarkoitettuja aluehallintovirastojen selvityksiä sekä sote-maakuntien 27 §:n 2 momentissa tarkoitettuja selvityksiä **sekä erityisalojen asiantuntijoita**.

Saamelaiskäräjät esittää, että 28 §:n pykälän säännöskohtaisiin perusteluihin lisätään:

Pykälän 1 momentin mukaan Terveyden ja hyvinvoinnin laitos valmistelisi sosiaali- ja terveydenhuollon yhdenvertaisuuden ja rahoituksen tason riittävyden arvioimiseksi vuosittain asiantuntija-arvion valtakunnallisesti, sote-maakuntien yhteistyöalueittain ja sote-maakunnittain. Asiantuntija-arvioissa tarkasteltaisiin väestön hyvinvoinnin ja terveyden tilaa

väestöryhmittäin, sosiaali- ja terveydenhuollon tarvetta, saatavuuden ja laadun toteutunutta ja arvioitua tulevaa kehitystä, investointien tarvetta ja vaikutuksia sekä sosiaali- ja terveydenhuollon kustannuksia ja näiden kehitystä. Eri väestöryhmiä koskevien tietojen osalta **asiantuntija-arvion valmistelussa on tehtävä yhteistyötä kyseisten erityisalojen muissa organisaatioissa toimivien asiantuntijoiden kanssa, jotta saadaan riittävän kattava kuva yhdenvertaisuuden toteutumiseksi.** Hyvinvoinnin ja terveyden väestöryhmittäinen tarkastelu tukisi ohjaavia ministeriöitä ja sote-maakuntaa väestöryhmien välisen eriarvoisuuden vähentämisessä ja erityisryhmien (kuten **saamelaiset**, vammaiset tai ikääntyneet) palveluiden suunnittelussa.

Pykälän 3 momentin mukaan Terveyden ja hyvinvoinnin laitos hyödyntäisi asiantuntija-arvioiden laatimisessa 2 momentissa tarkoitettuja aluehallintovirastojen selvityksiä sekä sote-maakuntien 27 §:n 2 momentissa tarkoitettuja selvityksiä **ja erityisalojen asiantuntijoita.** Asiantuntija-arvio perustuisi kansallisten kustannus- ja vaikuttavuusmittareiden (KUVA) tietoihin sekä muuhun Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen arviointi- ja tilastointitoimintaansa varten kokoamiin tietoihin. **Erityisryhmien osalta tieto tulee hankkia kattavasti myös muilta alan erityisosaamista tuottavilta organisaatioilta.** Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen tehtävänä olisi analysoida nämä tiedot sekä sote-maakuntien ja aluehallintovirastojen selvitykset ja laatia niiden perusteella asiantuntija-arvionsa sosiaali- ja terveydenhuollon toimivuudesta. Tällöin tarkasteltaisiin erityisesti pykälässä todetulla tavalla palvelujen saatavuutta väestön yhdenvertaisuuden näkökulmasta sekä sitä, toteutetaanko palvelut kustannusvaikuttavasti ja väestön tarpeita vastaavasti.

Pykälän 4 momentin mukaan sote-maakunnan seurantatiedon tulisi olla yhdenmukaista Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen määrittelemien tietosisältöjen ja –rakenteiden kanssa **huomioiden erityisryhmiä koskevat tiedontarpeet.** Terveyden- ja hyvinvoinnin laitoksesta annetun lain (668/2008) mukaan Terveyden ja hyvinvoinnin laitos ylläpitää alan tiedostoja ja rekistereitä, huolehtii tehtäväl alueensa tietoperustasta ja sen hyödyntämisestä sekä kehittää ja ylläpitää sosiaali- ja terveystieteen keskeisiä termejä, määrittämiä ja luokituksia. Sote-maakunnan olisi noudatettava näitä. Sosiaali- ja terveysministeriön asetuksella voitaisiin säätää 1 momentissa tarkoitettun seurannan vähimmäistietosisällöstä, mukaan lukien 6 ja 7 §:ssä tarkoitettun hyvinvointikertomuksen ja –suunnitelman vähimmäistietosisältö. Vähimmäistietosisällöllä tarkoitettaisiin asioita, joista sote-maakunnan olisi ainakin kerättävä tietoa. Vähimmäistietosisällön määrittelyllä varmistetaan, että sote-maakuntien johtamisessa ja suunnittelussa käytettävä tieto olisi yhdenmukaista sote-maakuntien vertailussa ja arvioinnissa käytetyn tiedon kanssa. **Tämän lisäksi sote-maakunnan tulee ~~voisi~~ käyttää** sosiaali- ja terveydenhuollon ohjauksessa, johtamisessa ja päätöksenteossa muuta **tehtäviensä toteutuksen kannalta tarpeellista tarpeelliseksi katsomaansa** tietoa. Lisäksi sosiaali- ja terveysministeriön asetuksella voitaisiin säätää tarkemmin tiedoista, joiden tulisi sisältyä 2 momentissa tarkoitettuun selvitykseen, sekä selvityksen laatimisen aikataulusta ja ajankohdasta, jolloin se olisi toimitettava sosiaali- ja terveysministeriölle.

Perustelut:

Saamelaiskäräjät toteaa, että lakiesityksen mukaista THL:n mandaattia ja vastuuta, kaikkien Suomessa asuvien väestöryhmien terveyttä ja hyvinvointia koskevan arviointitiedon tuotannosta ja seurannasta, tulee täsmentää erityisryhmien tiedontuotannon ja oikeuksien osalta. Erityisryhmien osalta tarvittavan tiedonsaannin turvaamiseksi on välttämätöntä tukea tiedontuotannon monimuotoisuutta. Tämä tarkoittaa uusia tiedontuotantotapoja, menetelmiä ja jaettuja toimijuuksia. Tiedontuotannon keskittäminen THL:n vastuulle ja määrittelemiін seurattaviin indikaattoreihin, kuten esityksessä vahvasti esitetään, ei ole tässä suhteessa tarkoituksenmukaista. Päinvastoin tulisi

painottaa tarvetta laajentaa tietopohjaa ja sote-maakuntien velvollisuutta seurata ja käyttää päätöksenteon pohjana eri tutkimusorganisaatioiden tuottamia uusia tutkimustuloksia. Vastaavasti sote-maakuntien pitäisi voida perustellusti vaikuttaa siihen mitä tietoa ja miten seurataan.

Nyt esitetty tiedolla johtamisen malli on yksisuuntainen, eikä mahdollista riittävästi palautteen antamista ja vuorovaikutusta. Esityksen mukainen, tilanne näyttää huolestuttavalta, sillä THL:lle on määritetty sekä vastuu maakuntien nykytilan mukaisten tarpeiden määrittelystä, seurattavista indikaattoreista sekä niiden arvioinnista. Tämä synnyttää tiedontuotannon ja ohjauksen avoimuuden kannalta huolestuttavan asetelman, jossa sama organisaatio määrittelee sekä tarpeet, tavoitteet, kriteerit että seurannan tulokset (arvioi tavoitteiden toteutumista). Käytännössä tämä voi kaventaa merkittäväällä tavalla sote-maakuntien itsehallintoa ja mahdollisuuksia toteuttaa palvelujen järjestämisen alueen kannalta tarkoituksenmukaisella tavalla.

Saamelaiskäräjät toteaa että, saamelaisia koskevan tiedontuotannon kannalta on erityisen huolestuttavaa, että THL yksistään vastaa palvelutarvetta, hyvinvoinnin ja terveydentilaa sekä seurantaa koskevasta tiedontuotannosta. Nykyisellään kaikki saamelaisten hyvinvointia, terveyttä ja palveluja koskeva tiedontuotanto on muiden tutkimusorganisaatioiden kuin THL tuottamaa. Saamelaisten hyvinvointia, terveyttä ja palveluja koskevaan tiedontuotantoon on kehitetty kulttuurinmukaisia menetelmiä mm. Lapin yliopiston, Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksen ja Oulun yliopiston Giellagas-instituutin tekemissä tutkimuksissa. Yhteisölähtöisten ja kulttuurinmukaisten tutkimuskäytäntöjen ja -menetelmien avulla on saatu esim. tutkimustuloksia, jotka perustuvat kattavaan otantaan perusjoukosta. Saamelaisia koskeva tiedontuotanto edellyttää yhteistoimijuutta ja vuorovaikutuksellisia suhteita saamelaisyhteisön kanssa. THL:n käyttämät väestötutkimuksen tieteenperusteet poikkeavat näistä lähtökohdiltaan suuresti, eikä Saamelaiskäräjät ole neuvotteluissaan THL kanssa toistaiseksi löytänyt toteutustapaa, joka turvaisi saamelaisten oikeudet ja aseman tutkimuksessa.

29 § Sosiaali- ja terveysministeriön vuosittainen selvitys

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos valmistelee yhteistyössä eri alojen asiantuntijoiden kanssa sosiaali- ja terveydenhuollon yhdenvertaisuuden ja rahoituksen tason riittävyyden arvioimiseksi valtakunnallisesti, sote-maakuntien yhteistyöalueittain ja sote-maakunnittain vuosittain asiantuntija-arvion. Asiantuntija-arvioissa tarkastellaan väestön hyvinvoinnin ja terveyden tilaa väestöryhmittäin, sosiaali- ja terveydenhuollon tarvetta, saatavuuden ja laadun toteutunutta ja arvioitua tulevaa kehitystä, investointien tarvetta ja vaikutuksia sekä sosiaali- ja terveydenhuollon kustannuksia ja niiden kehitystä. Lisäksi niissä arvioidaan mahdollisia toimenpiteitä, joiden toteuttaminen sote-maakunnassa on kustannusten hallinnan kannalta tai muutoin välttämätöntä, jotta sosiaali- ja terveydenhuollon yhdenvertaisuus ja laatu voidaan valtion rahoituksella ja muulla tulorahoituksella turvata.

Säännöksen perusteluosa:

Vuosittaisen selvityksen tulisi sisältää ehdotus tarvittavista toimenpiteistä julkisen talouden suunnitelman, valtion talousarvion sekä 21 §:ssä tarkoitettujen sosiaali- ja terveydenhuollon valtakunnallisten strategisten tavoitteiden laatimista sekä muuta valtakunnallista ohjausta varten. Selvitystä hyödynnettäisiin edellä mainittujen tarkoitusten lisäksi muun muassa arvioitaessa sote-maakunnan tarvetta rahoituslakiehdotuksen 11 §:ssä tarkoitettuun lisärahoitukseen sekä sosiaali- ja terveydenhuollon neuvottelukunnan ja sote-maakuntahallinnon ja –talouden neuvottelukunnan työssä. Säännöksen mukaan selvityksen laadinnassa hyödynnettäisiin 28 §:ssä tarkoitettuja Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen

valtakunnallisia, sote-maakuntien yhteistyöaluekohtaisia ja sote-maakuntakohtaisia asiantuntija-arvioita sekä erityisryhmien asiantuntijoita. Sen laadinnassa hyödynnettäisiin myös sote-maakuntien ja sote-maakuntien yhteistyöalueiden Saamenkielisten ja kulttuurinmukaisten palvelujen strategisista tavoitteista tulee neuvotella Saamelaiskäräjien kanssa vuosittaisissa neuvotteluissa saatuja tietoja.

Saamelaiskäräjät esittää, että saamelaisväestön terveyttä ja hyvinvointia koskevaa tiedontuotantoa varten luodaan selkeät rakenteet, joissa toteutuu EU:n tietosuojadirektiivien mukaiset, erityisiä henkilötietoryhmiä koskevat vaatimukset sekä saamelaisten perustuslain mukaiset oikeudet kansaansa koskevaan tiedontuotantoon.

Perustelut:

Strategisen, tiedolla johtamisen edellytyksenä on vertailukelpoisen, ajantasaisen, systemaattisesti kerätyn ja relevantin tiedon saatavuus. Kuten Saamelaiskäräjät on aiemmin todennut, saamelaisväestön osalta tällaista tietoa on vain rajallisesti saatavilla ja monilta osa-alueilta se puuttuu kokonaan. Ks. § 28

30 § Sosiaali- ja terveydenhuollon kehittämistoiminta sote-maakunnassa

Sote-maakunta vastaa alueensa sosiaali- ja terveydenhuollon kehittämisestä sosiaali- ja terveydenhuollon kehittämisen valtakunnallisten tavoitteiden mukaisesti. Lisäksi sote-maakunta koordinoi ja ohjaa palvelutuotannossa tapahtuvaa integroitua kehittämistyötä sekä tukee kuntia hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseen liittyvässä kehittämissä.

Sote-maakunta osallistuu kansalliseen ja alueelliseen sosiaali- ja terveydenhuollon kehittämiseen ja toimii yhteistyössä kuntien sekä koulutus-, kehittämis- ja tutkimustoimintaa harjoittavien organisaatioiden kanssa. Sote-maakunnan, johon kuuluu saamelaisten kotiseutualueeseen kuuluva kunta, sote-maakunta vastaa sosiaali- ja terveydenhuollon sekä saamenkielisten ja kulttuurinmukaisten palvelujen kehittämisestä yhteistyössä Saamelaiskäräjien kanssa.

Sote-alan kehittämistoimintaa ei tulisi kuitenkaan siirtää yleiskatteellisen rahoituksen piiriin, vaan se tulisi säilyttää erillisenä momenttina varmistaen riippumattoman kehittämistoiminnan edellytykset. Sote-maakunnan rahoituslakiesityksestä ei selviä millä perusteella kehittämistoiminta on tarkoitus rahoittaa.

Sosiaali- ja terveydenhuollon osaamis- ja työvoimatarpeen arviointia ja ammatillisen osaamisen kehittämistä on tehtävä yhteistyössä yliopistojen, ammattikorkeakoulujen ja toisen asteen ammatillisten oppilaitosten kanssa sekä muiden koulutusviranomaisten, työhallinnon ja maakuntien liittojen kanssa.

Perustelut:

Saamelaiskäräjien näkemyksen mukaan saamelaisten sosiaali- ja terveydenhuollon kehittämistoiminta tulisi tapahtua saamelaisen yhteiskunnan kielen ja kulttuurin edellyttämistä lähtökohdista, jotta prosessissa tunnistettaisiin saamelaisväestön tarpeet ja niihin kohdistuvat toimet. Tällä turvattaisiin saamelaisten oikeus ylläpitää ja kehittää saamen kieltä ja kulttuuria sekä edistettäisiin saamelaisväestön yhdenvertaista asemaa sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujärjestelmässä. Saamelaiskäräjät on voinut osallistua ja vaikuttaa palvelujen kehittämiseen Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksen kautta. Tämänkaltainen järjestely tulee turvata tulevassa lainsäädännössä, ettei saamelaisten asema ja itsehallinto heikkene.

31 § Ruotsinkielisten ja saamenkielisten palveluiden kehittämisen tukeminen

X sote-maakunnan tehtävänä on tukea ruotsinkielisten palvelujen kehittämistä koko maassa. Lapin sote-maakunnan erityistehtävänä on tukea saamenkielisten palvelujen kehittämistä koko maassa sekä edistää saamelaisten sosiaali- ja terveydenhuollon rajayhteistyötä.

Perustelut:

Saamelaiskäräjät pitää kannatettavana sitä, että mikäli säädetään edellisen pykälän mukaisesti sosiaali- ja terveydenhuollon kehittämistehtävästä sote-maakunnassa, Lapin sote-maakunnan erityistehtäväksi säädetään saamenkielisten palvelujen kehittämisen tukeminen koko maassa ja sen toiminnalliset ja rahoituskelliset toimintaedellytykset turvataan sekä edellytykset toteuttaa saamelaisten kulttuuri-itsehallintoa nykyisen käytännön mukaisesti (ks. §30). Sen lisäksi Lapin sote-maakunnan tehtäväksi edistää saamelaisten sosiaali- ja terveydenhuollon rajayhteistyöstä. Rajat ylittävä yhteistyö on keskeisin keino turvata pohjoissaamenkielisten sosiaali- ja terveyspalveluiden monipuolista saatavuutta. Suomen ja Norjan välinen rajaseutuyhteistyö ja sen esteet- raportin¹⁸ mukaan rajat ylittävien sosiaali- ja terveydenhuollon palveluiden käyttämisen kannalta ongelmallisena on koettu se, ettei niissä ole olemassa kuntakohtaisia tai erikoissairaanhoidon vastaavasti keskitettyä sopimusta. Raportin mukaan rajaseutuyhteistyö tulisi tehdä laajemmin alueellisella tasolla. Nykyisessä tilanteessa selkeä rakenne, koordinaatio ja vastuiden määrittely rajat ylittävien palvelujen kokonaisuudesta puuttuvat. Raportti huomauttaa, että meneillään oleva sote-uudistuksen yhteydessä olisi tärkeää kiinnittää huomiota rajat ylittäviin palveluihin. Vastuuviranomaisen tulisi pyrkiä purkamaan rajayhteistyötä haittaavia esteitä, kuten tiedonvälittämistä, lähetekäytäntöjä, työntekijöiden koulutusta ja työnohjausta.

Saamelaiskäräjät esittää lisäksi, että Suomessa saamelaisten terveystutkimuksen rahoitukseen tulisi kohdentaa erityisrahoitusta ja -vastuita. Vastaavasti saamelaisväestön ja saamen kieleen sekä kulttuuriin liittyvät erityispiirteet tulee huomioida erityisperusteena organisoitaessa valtionrahoitteista sosiaali- ja terveysalan tutkimusta.

---

¹⁸ Valtiovarainministeriön julkaisuja 2020:10.

5. Pelastustoimen järjestämislaki

5.1 Tausta

Lain pelastustoimen järjestämisestä tarkoituksena on edistää ja ylläpitää turvallisuutta sekä varmistaa yhdenvertaiset, yhdenmukaiset ja kustannusvaikuttavat pelastustoimen palvelut koko maassa. Lakia sovelletaan sote-maakuntalaissa tarkoitetun sote-maakunnan järjestämivastuulla olevan pelastustoimen järjestämiseen, kehittämiseen, ohjaukseen ja valvontaan.

5.2 Saamelaiskäräjien esitykset

Saamelaiskäräjien esitys lain säännöskohtaisiin perusteluihin uudeksi sisällöksi punaisella fontilla korostettuna:

3 § Pelastustoimen palvelutaso

Saamelaiskäräjät esittää, että saamelaisten kotiseutualueella pelastustoimen palveluja järjestettäessä ja tuotettaessa huolehditaan pelastustoimen palveluiden kattavuudesta.

Saamelaiskäräjät esittää, että pelastustoimen palvelutason määrittämisessä, ml. ensihoitopalvelutehtävissä, huomioidaan alueelle matkailun tuoman henkilömäärän kasvu.

Perustelut:

Pykälän 3 § 1 momentin säädöskohtaisen perustelun mukaan sote-maakunnan palvelutaso määräytyisi riskien arvioinnin perusteella. Sote-maakunnan pelastustoimen palvelutason tulee vastata kansallisia, alueellisia ja paikallisia tarpeita ja onnettomuus- tai muita uhkia. Saamelaiskäräjät näkee tärkeäksi, että saamelaisten kotiseutualueella pelastustoimen palveluja järjestettäessä ja tuotettaessa huolehditaan palvelujärjestelmän alueellisesta kattavuudesta, jotta pelastusturva ei kohtuuttomasti heikkenisi pitkien välimatkojen vuoksi.

Pelastustoimi on merkittävä palvelujen tuottaja sosiaali- ja terveystoimen vastuulla olevissa ensihoitopalvelutehtävissä. Saamelaiskäräjät näkee tärkeäksi sen, että palvelutason mitoituksessa huomioitaisiin myös se, että saamelaisen kotiseutualueen asukkaiden peruspalveluiden saatavuus ei heikkenisi mm. matkailusta johtuvan henkilömäärän kasvun myötä, vaan että alueen matkailijamäärät huomioitaisiin palvelutason määrittelyssä. Alueen asukkaiden kiireellisen hoidon saaminen täytyy toteutua myös mm. matkailusesonkien aikana.

4§ Järjestämismvastuu pelastustoimessa

Saamelaiskäräjät esittää, että pelastustoimen hoitaessa ensihoito- ja ensivastetehtäviä edistetään edelleen suunnitelmallista rajaseutuyhteistyötä pyrkien poistamaan sitä haittaavia esteitä.

Saamelaiskäräjät esittää, että pelastustoimen hoitaessa ensihoito- ja ensivastetehtäviä turvataan saamelaisten kielelliset ja kulttuuriset oikeudet.

Saamelaiskäräjät esittää, että saamelaisten kotiseutualueella toimivan pelastustoimen hoitaessa ensihoito- ja ensivastetehtäviä, henkilöstö osallistuu erityisosaamista kehittävään ja ylläpitävään koulutukseen saamen kieltä ja kulttuuria koskevissa koulutuksissa.

Perustelut:

Saamelaiskäräjät esittää, että pelastustoimen hoitaessa ensihoito- ja ensivastetehtäviä edistetään edelleen suunnitelmallista rajaseutuyhteistyötä pyrkien poistamaan sitä haittaavia esteitä. Rajat ylittävä yhteistyön merkitys on suuri erityisesti rajakunnissa. Yhteistyön konkreettinen ulottuvuus mm. Norjan pelastushelikopterin ja sairaaloiden antama ensihoito on tärkeää rajaseudun alueen asukkaille. On ensiarvoisen tärkeää, että myös vastaisuudessa Suomesta välitettyihin ensihoitoa vaativiin tehtäviin suhtaudutaan Norjan viranomaisten toimesta samoin kuin oman maan tilanteisiin, kun kyseessä on hengenvaara. Norjassa helikopteritoiminta on hyvin järjestettyä ja koptereita on käytetty pelastustehtävissä Suomessa. Kansainvälisen yhteistyön ja avunannon merkitys on tärkeää erityisesti niissä tilanteissa, kun apu on yhteistyövaltion alueella nopeammin saatavilla esimerkiksi Suomessa toimivan pelastustoimen pitkien välimatkojen tai vaativien olosuhteiden takia. Valtiovarainministeriön julkaisun¹⁹ mukaan pelastustoimen rajaseutuyhteistyön kehittämiskohteina on yksiköiden reaaliaikainen paikalle saamisen lisäksi mm. paremman kartta-aineiston saamen Norjan alueelta ja kenttähenkilöstön kielitaidon kohentaminen.

Saamelaiskäräjät esittää, että Saamelaiskäräjistä annetun asetuksen 22/12/1995/ 1727, 2 §:n tarkoittamalla saamelaisten kotiseutualueella ensihoito- ja ensivastetehtävät on järjestettävä sekä suomeksi että saameksi. Oman äidinkielen käyttö ja ymmärretyksi tuleminen korostuvat erityisesti äkillisessä sairastumis- tai loukkaantumistilanteessa. Ymmärretyksi tuleminen on lähtökohta myös potilasturvallisuudelle ja hoidon tarpeen arvioinnille. Saamelaiskäräjät esittää lisäksi, että saamelaisten kotiseutualueella toimivan pelastustoimen hoitaessa ensihoito- ja ensivastetehtäviä, henkilöstö osallistuu erityisosaamista kehittävään ja ylläpitävään koulutukseen saamen kieltä ja kulttuuria koskevissa koulutuksissa. Järjestämismvastuussa olevan olisi huolehdittava siitä, että sen henkilöstö voi erityisesti saamelaisten kotiseutualueella tarjota saamen kielen ja kulttuurinmukaisia palveluita. Järjestämismvastuussa olevan on huolehdittava, että saamelaisen potilaan oikeudet toteutuvat myös kiireellisessä tilanteessa mm. huolehtimalla henkilöstöä palvelukseen ottaessa, arvioimalla osaamis- ja koulutustarpeita sekä huolehtimalla tarvittavan lisä- ja täydennyskoulutuksen saatavuudesta. Myös saamen kielilain (1086/2003) 14 § velvoittaa viranomaisia henkilöstöä palvelukseen ottaessa mm. huolehtimaan siitä, että henkilöstö pystyy palvelemaan asiakkaita myös saameksi ja koulutusta järjestämällä tai muilla toimenpiteillä huolehtimaan siitä, että henkilöstöllä on viranomaisen tehtävien edellyttämä saamen kielen taito.

---

¹⁹ Valtiovarainministeriön julkaisuja 2020:10.

Saamelaiskäräjien esitys lain uudeksi sisällöksi punaisella fontilla korostettuna:

9 § Pelastustoimen neuvottelukunta

Valtioneuvosto asettaa neuvottelukunnan neljäksi vuodeksi kerrallaan. Neuvottelukunnassa on sote-maakuntien, Saamelaiskäräjien sekä sisäministeriön ja muiden sote-maakuntien tehtävien ohjaamisesta vastaavien ministeriöiden edustus.

Perustelut:

Sisäministeriön yhteydessä toimii pelastustoimen neuvottelukunta, joka lain säädöskohtaisten perustelujen mukaan on foorumi ohjaavien ministeriöiden ja pelastustoimen järjestämisestä vastaavien sote-maakuntien jatkuvaluonteisen keskustelun käymiselle ja yhteisen näkemyksen muodostamiselle. Saamelaiskäräjät esittää, että neuvottelukunnassa varataan edustus Saamelaiskäräjille keskinäisen tiedonkulun ja riskientunnistamisen varmistamiseksi.

6. Maakuntien rahoituslaki

6.1 Tausta

Sote-maakunnan rahoituksesta säädetään sote-maakuntien rahoituslailla. Sote-maakuntien toiminta esitetään rahoitettavan pääosin valtion rahoituksella ja osaksi palvelujen käyttäjiltä perittävillä asiakasmaksuilla. Valtion rahoitus sote-maakunnille on esityksen mukaan yleiskatteellista (§1) ja käytettävä rahoitusmalli perustuu tarveperusteiseen ja olosuhdetekijät huomioivaan rahoitukseen (§3), jonka käytössä sote-maakunnalla on itsenäinen päätösvalta (§ 4). *Saamenkielisyyslisää* esitetään käytettäväksi Lapin sote-maakunnan, jonka alueella sijaitsevat saamelaisten kotiseutualueen kunnat, sosiaali- ja terveydenhuollon laskennallisten kustannusten määräytymisperusteena (§ 20).

Rahoitus on tärkeä osa järjestämisvastuun toimeenpanoa ja ohjausta luoden edellytykset lakisääteisten tehtävien toteutukselle. Saamelaiskäräjät toteaa, että saamelaisten sote-palvelujen huomioiminen valtion rahoituksen lisäosassa Lapin sote-maakunnalle (saamenkielisyyslisä §2 ja §20) on tärkeä parannus aiemman sote-uudistuksen lähtökohtiin nähden. Erillinen rahoituserä luo paremmat edellytykset saamenkielisten ja kulttuurinmukaisten palvelujen suunnitelmalliselle ja koordinoitulle järjestämiselle. Valtionosuuden lisäosan yleiskatteellisuus ei kuitenkaan lähtökohtaisesti turvaa sitä, että riittävät ja laadukkaat saamenkieliset sekä kulttuurinmukaiset palvelut toteutuvat tosiasiallisesti. Saamelaisten kotiseutualueen kuntien saamelaisuuden perusteella saama, yleiskatteellinen, valtionosuuden lisäosa, ei ole osoittautunut tässä suhteessa toimivaksi ratkaisuksi, joka kannustaisi kuntia järjestämään riittävät saamenkieliset palvelut. Osoituksena tästä on se, että saamenkielisiä ja kulttuurinmukaisia palveluja on nykyisellään heikosti saatavilla.²⁰ Tutkimustulosten mukaan eksplisiittinen lainsäädännöllinen velvoite ja/tai kohdennettu rahoitus edesauttavat saamenkielisten ja kulttuurinmukaisten palvelujen saatavuutta (Vrt. varhaiskasvatus, perusopetus)²¹.

Saamelaiskäräjät esittää, että korostuneen järjestämisveloitteen tosiasiallinen toteutuminen saamelaisväestön palvelujen osalta (ks. sote-järjestämislaki §8) tulee turvata kohdennetun ja riittävän rahoituksen kautta. Saamenkielisten ja kulttuurinmukaisten palvelujen turvaamiseksi tarkoitetun valtionosuuden lisäosan (esityksessä: saamenkielisyyslisä) määräytymisperusteet, kohdentuminen ja toteutumisen seuranta tulee varmistaa tarpeellisin erityistoimin. Tämä edellyttää saamelaisten vaikutusmahdollisuuksien turvaamista päätöksentekojärjestelmässä, jotta varmistetaan riittävä osaaminen ja tieto päätösten pohjaksi sekä sitä kautta turvataan saamelaisten mahdollisuudet ylläpitää terveyttään ja hyvinvointiaan. Lähtökohtana tulisi olla saamelaisten kulttuuri-itsehallinnon toteutuminen. Saamelaiskäräjät painottaa, että sillä tulee olla selkeästi määriteltä ja vahva rooli saamelaisuuslisän hallinnoinnissa tai ainakin sen kohdentamisessa ja seurannassa. Tämä edellyttää joiltakin osin poikkeamista lakiluonnoksessa esitetyistä yleisistä periaatteista sekä hallinto- ja rahoitusjärjestelyistä. Eriytetyn hallintokäytännön tulee mahdollistaa joustava, dialoginen vuorovaikutus ja paras mahdollinen osaaminen päätöksenteon tueksi, ilman, että hallintokäytännöt

²⁰ Hallituksen kertomus kielilain soveltamisesta 2017, Hallituksen julkaisusarja 8/2017. Valtioneuvoston kanslia, Helsinki; Saamebarometri 2016. Selvitys saamenkielisistä palveluista saamelaisalueella. Oikeusministeriön selvityksiä ja ohjeita 39. Helsinki; Heikkilä, Lydia & Laiti-Hedemäki, Elsa & Pohjola, Anneli 2013: Buorre eallin. Saamelaisten hyvä elämä ja hyvinvointipalvelut. Rovaniemi: Lapin yliopistopaino; Heikkilä, Lydia & Laiti-Hedemäki, Elsa & Miittunen, Tuuli 2019: Buorre eallin gávpogis. Saamelaisten hyvä elämä ja hyvinvointipalvelut kaupungissa. Lapin yliopiston yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja B 68. Tampere: PunaMusta oy; Lehtola, Riitta & Ruotsala, Pia 2016: Saamenkielisten palveluiden nykytilakartoitus: Saamelaisten lasten, nuorten ja perheiden palvelut. Saamelaiskäräjät, Posken saamelaisyksikkö.

https://stm.fi/documents/1271139/4067344/SAAMELAPESelvitys110117_final.pdf/f1418169-7e37-4d7a-803d-30d192ffed5f

²¹ Heikkilä ym. 2013, ks. edellä

monimutkaistuisivat tai hidastuisivat. Sote-maakunnan palvelustrategia ja yksityiskohtaisemmat käyttösuunnitelmat rahoituksesta tulee laatia yhteistyössä Saamelaiskäräjien kanssa kuten nytkin saamelaisalueen kunnat ja Saamelaiskäräjät laativat käyttösuunnitelman saamenkielisiin ja kulttuurinmukaisiin palveluihin kohdennetusta valtionavustuksesta. Nykyisessä tilanteessa myös Lapin sairaanhoitopiiri käy neuvottelut järjestämissuunnitelmasta Saamelaiskäräjien kanssa.

Laskennallisten kustannusten määräytyminen

Sote-maakuntien rahoitus, mukaan lukien valtionosuuden lisäosat (2§), perustuvat esityksen mukaan laskennallisiin kustannuksiin. Laskennallisista palvelutarpeen mukaisista perushinnoista on tarkoitus säätää vuosittain asetuksella. Valtionosuuden määräytymisperusteina ovat perushinnan ohella terveydenhuollon palvelutarvekerroin sote-maakunnalle ja asukasmäärä. Saamenkielisyyslisä esitetään laskettavaksi Digi- ja Väestötietoviraston ylläpitämään väestötietojärjestelmään merkityn Lapin maakunnan alueen saamenkielisten asukkaiden lukumäärän ja saamenkielisuuden perushinnan mukaan. Saamelaiskäräjät pitää valitettavana, että saamenkielisten palvelutarpeiden perushinnan määrittämiseksi käytettäviä tietoja ei ole esitetty yksityiskohtaisesti (§20). Tämän vuoksi on vaikea päätellä, millaiseen ymmärrykseen olosuhteista ja saamenkielisten sekä kulttuurinmukaisten palvelujen järjestämisen erityistarpeista ja kustannuksista esitys perustuu. Saamelaisten palvelujen tarvetta, saatavuutta ja palvelutytyväisyyttä on tutkittu erillisissä tutkimuksissa²², mutta systemaattisesti karttuvaa tietovarantoa saamelaisväestön palvelutuotannosta, -käytöstä ja kustannuksista ei ole saatavilla, kuten voimme todeta THL:n arviointiraportista Lapille²³. Saamelaiskäräjät toteaa, että esitetyn laskentakaavan perusteella ei saada luotettavaa kuvaa siitä, riittääkö rahoitus tosiasiallisten saamenkielisten ja kulttuurinmukaisten palvelujen järjestämiseen. Valtionosuuden lisäosan laskentaperusteita ja seurantaindikaattoreita tulee kehittää, niin että ne huomioivat saamelaisten erityistarpeet, jotka liittyvät sote-palveluihin sekä mahdollistavat positiivisen erityiskohtelun edellytykset.

Saamelaiskäräjät esittää, että lakivalmistelussa käydään vielä tarkemmat neuvottelut Saamelaiskäräjien kanssa koskien saamenkielisten ja kulttuurinmukaisten palvelujen järjestämiseksi tarkoitettua valtionosuuden lisäosan määräytymisperusteita, kohdentumista ja hallinnointia. Saamelaiskäräjät on vastannut vuodesta 2002 lähtien STM:n valtionavustuksen hallinnoinnista yhdessä saamelaisten kotiseutualueen kuntien kanssa. Saamelaiskäräjille on siten karttunut runsaasti saamenkielisten ja kulttuurinmukaisten palvelujen tarpeita ja järjestämistä koskevaa erityisosaamista, jota tulisi lakivalmistelussa hyödyntää. Saamelaiskäräjät on myös esittänyt vuosittain STM:lle laskelman tarvittavasta saamenkielisestä sote-alan henkilöstöstä ja määrärahasta saamelaisten kotiseutualueella (Dnro:586/D.a.2/2020).

Saamelaiskäräjät pitää tärkeänä, että Valtionavustus saamenkielisten sosiaali- ja terveyspalvelujen turvaamiseksi (mom. 33.60.36), STM:n hallinnonalalla säilytetään ja sen asema turvataan lainsäädännöllisesti. Määräraha on tarkoitettu käytettäväksi valtionavustuksen maksamiseksi Saamelaiskäräjien kautta saamelaisten kotiseutualueen kunnille saamenkielisten sosiaali- ja terveyspalvelujen turvaamiseksi. Valtionavustus on osa perustuslakia toteuttavaa saamelaisten itsehallintoa ja itsehallinnon ehkä konkreettisin ulottuvuus Saamelaiskäräjien ja kunnan välisessä suhteessa. Saamenkielisten ja kulttuurinmukaisten sosiaali- ja terveyspalvelujen saatavuus saamelaisten kotiseutualueella perustuu merkittävin osin tämän valtionosuuden kautta tuotettuihin palveluihin.

²² ks. alaviite 16

²³ Sosiaali- ja terveyspalvelut: Lappi, Asiantuntija-arvio, syksy 2018, THL:n asiantuntijaryhmä <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/137225/Lappi%20asiantuntija-arvio%20-%20harjoitus%20syksy%202018.pdf?sequence=4&isAllowed=y>

Saamenkieliset ja kulttuurinmukaiset palvelut

Saamenkielisyys ei ole yksistään riittävä kriteeri saamelaisväestön laadukkaille ja vaikuttaville palveluille, vaan niiden tulee olla myös kulttuuriin mukautettuja. Saamelaiskäräjien mukaan saamenkielisten ja kulttuurinmukaisten palvelujen määräytymisperusteina tulee olla palvelujen tosiasialliset toteutumisedellytykset. Erityisesti alkuperäiskansojen kohdalla luottamus ja kokemukset siitä, että palvelu toteutetaan syrjimättömästi ja asiakkaiden kulttuuriset tarpeet huomioiden, vaikuttavat palvelujen hyväksyttävyyteen ja palvelujen käyttöhalukkuuteen.²⁴ Ne voivat myös vaikuttaa osaltaan siihen, ettei palveluihin hakeuduta ja sitä kautta sosiaali- ja terveyserojen kasvamiseen suhteessa pääväestöön. Äidinkielen ohella asiakkaan kulttuurisen turvallisuuden kokemus hoitotapahtumassa ovat tärkeitä kriteereitä. Kyse on sekä hoitoon hakeutumisesta että siihen sitoutumisesta. Asiakkaan kokema turvallisuus voi olla palvelun laadun ja vaikuttavuuden kannalta merkityksellinen seikka.²⁵ Tutkimustulosten mukaan esimerkiksi mielenterveyspalveluissa hoitotulosten on todettu olevan paremmat, mikäli asiakkaan ja ammattihenkilön etninen tausta on sama.²⁶

Saamen kielilain mukainen oikeus käyttää palveluja saamen kielellä ei rajoitu äidinkieli-merkintään väestötietojärjestelmässä. Äidinkielen kriteerin käyttö ei siten ole loogisesti perusteltua saamen kielilainkaan tarkoittamassa mielessä. Hallituksen kertomuksessa kielilain soveltamisesta 2017 todetaan, että Suomessa on paljon ihmisiä, jotka ovat eri syistä kaksi- tai monikielisiä. Väestötietojärjestelmään voi kuitenkin merkitä vain yhden äidinkielen ja tämän lisäksi asiointikieleksi joko suomen tai ruotsin kielen. Väestötietojärjestelmään ilmoitettu äidinkieli ei vaikuta henkilön kielellisiin oikeuksiin. Erityisesti kaksi- tai monikielisten henkilöiden osalta väestökisteritietoihin merkitty kieli ei anna oikeaa kuvaa henkilön osaamisesta ja hänen käyttämistään kielistä. Esimerkiksi Suomessa puhuttujen saamen kielten tilastoinnissa on suuria vaihteluita johtuen siitä, että monet saamelaiset eivät ole rekisteröineet saamen kieltä (inarin-, koltan- tai pohjoissaame) äidinkielekseen.²⁷

---

²⁴ Abbot, Patrick & Chase, Duane M. 2008: Culture and Substance Abuse: Impact of Culture Affects Approach to Treatment. *Psychiatric Times* 1, 43-46.

Daerga, Laila 2017: Att leva i två världar: hälsoaspekter bland rensköttande sameer. Umeå: Umeå universitet

Edin-Liljegren, Anette & Sahlen, Klas-Göran & Jacobsson, Lars & Daerga, Laila 2016: Reindeer-herding Sami experiences of seeking care in the mainstream society, *Int Journal of Circumpolar Health*, ISSN 1239-9736, E-ISSN 2242-3982, Vol. 75, no 33200

Heikkilä, Lydia 2015: Meahcceterapiija – Mettäterapia, Sosiaalisesti kuntouttavaa pienryhmätoimintaa saamelaisista lähtökohdista. Teoksessa: Väyrynen & Kostamo-Pääkkö & Ojaniemi (toim.) *Sosiaalityön yhteisöllisyyttä etsimässä*. United Press Global. 263-280.

Ware, Vicky-Ann 2013: Improving the Accessibility of Health Services in Urban and Regional Settings for Indigenous People. Resource sheet no. 27 produced for the Closing the Gap Clearinghouse. Canberra: Australian Institute of Health and Welfare. <http://hdl.handle.net/10536/DRO/DU:30069870>

Weaver, Hilary N 1999: Indigenous People and the Social Work Profession: Defining Culturally Competent Services. *Social Work*, 44: 3, 217-225.

²⁵ Brascoupé, Simon & Waters, Catherine 2009: Cultural Safety: Exploring the Applicability of the Concept of Cultural Safety to Aboriginal Health and Community Wellness. *International Journal of Indigenous Health*, Vol 5:2, 6-41;

Papps, Elaine & Ramsden, Irihapeti 1996: Cultural Safety in Nursing: The New Zealand Experience. *International Journal for Quality in Health Care* 8:5, 491-497; Saha, Somnath & Beach, Mary Catherine & Cooper Lisa A. 2008: Patient Centeredness, Cultural Competence and Healthcare Quality. *J Natl Med Assoc.*, 100:11, 1275-1285;

Weaver, Hilary N 1999: Indigenous People and the Social Work Profession: Defining Culturally Competent Services. *Social Work*, 44: 3, 217-225

²⁶ Abbot, Patrick & Chase, Duane M. 2008: Culture and Substance Abuse: Impact of Culture Affects Approach to Treatment. *Psychiatric Times* 1, 43-46; Møllersen, Snefrid 2008: Mental health services and treatment in Sámi and nonSámi populations. Tromsø Universitet, Institutt for Psykologi; Skårland, Trine 2017: Pasienters erfaringer med behandlingsmetoden "Meahcceterapiija" ved SANKS – Familieavdelingen. UiT Tromsø, Laiti Tove & Sorbye Øystein & Solbakk Trine 2013: "Meahcceterapiija", Adapting family treatment to an Indigenous Sami population. Camping out with the family. Proceedings of the 15th International Congress on Circumpolar Health. *Int J Circumpolar Health* 72:1, 605

²⁷ Hallituksen kertomus kielilain soveltamisesta 2017, Hallituksen julkaisusarja 8/2017. Valtioneuvoston kanslia, Helsinki.

Rahoituksesta päättäminen ja rahoituksen kattavuus

Saamelaiskäräjät pitää välttämättömänä, että rahoituksen käytöstä päätettäessä turvataan saamelaisten perustuslaillinen itsemääräämisoikeus ja vaikutusmahdollisuudet osana Sote-maakuntien päätöksentekoa. Tämä tulee toteuttaa säätämällä neuvotteluelvoite Saamelaiskäräjien kanssa keskeisissä järjestämiseen liittyvissä prosesseissa. Rahoituksen kohdentumisesta ja käytöstä tulee neuvotella strategisella ja järjestämissuunnitelmatasolla Saamelaiskäräjien kanssa Saamelaiskäräjälain §9 mukaisesti. Saamen kielen lautakunnan tekemät ehdotukset saamenkielisten ja kulttuurinmukaisten palvelujen järjestämiseksi eivät ole esityksen mukaan sote-maakunnan päätöksentekoa sitovia, eivätkä muutenkaan voi korvata neuvotteluelvoitetta Saamelaiskäräjien kanssa, kuten sote-järjestämlain osalta on todettu. Edellä mainittu koskee myös hyvinvoinnin ja terveydenedistämisen laskennallisia perusteita saamelaisten osalta (§ 15).

Vastaavasti pelastustoimen siirtyessä sote-maakunnan alaisuuteen tulee saamen kielilaki koskemaan myös sitä. Tästä syntyviä kustannuksia ei ole kuitenkaan huomioitu pelastustoimen laskennallisissa kustannuksissa lainkaan (§ 20). On ilmeistä, että muutos tulee edellyttämään kielitaitoisen henkilöstön tarvetta, koulutusta, käännostarpeita ym. Saamelaiskäräjät pitää välttämättömänä, että pelastuslaitoksen rahoituksen määrätymisperusteisiin lisätään Lapin sote-maakunnalle kohdennettu rahoitus saamenkielilain mukaisten veloitteiden täyttämiseksi.

Rahoituksen kattavuudessa ja riittävydessä on huomioitava, että saamenkielisten ja kulttuurinmukaisten palvelujen järjestämisvastuu siirtyminen Lapin sote-maakunnalle aiheuttaa myös uusia hallinnointi-, koordinointi- ja tiedontuotantokuluja. Saamenkielisten ja kulttuurinmukaisten sote-palvelujen tuotantoa, kustannuksia ja tarvetta ei seurata nykyisellään systemaattisesti kuntien taholta. Tämän vuoksi tarvitaan kokonaan uusien, koordinoitujen toimintatapojen, tiedontuotannon ja tietojärjestelmien luomista. Tietojärjestelmiä ja tiedontuotantoa luodessa tulee turvata EU-tietosuojadirektiivin mukaiset erityisiä henkilötietoryhmiä koskevat tietosuojajärjestelyt.

Lakiesityksessä on todettu, että uudistuksen toimeenpanovaiheessa on myös tarve kiinnittää saamenkielisten palveluiden kehittämiseen huomiota. Lapin sote-maakunnan tehtävänä olisi puolestaan tukea saamenkielisten palvelujen kehittämistä koko maassa (Ks. Sote-järjestämlaki § 31). Kuten Saamelaiskäräjät on toistuvasti todennut, saamenkielisten ja kulttuurinmukaisten palvelujen kehittämisen rahoitus on riittämätöntä jo nykyisellään (Dno:457/D.a.2/2014; Dno:407/D.a.2/2016). Tarvittavia lisäkehittämistoimia varten tarvitaan sen vuoksi asianmukainen rahoitus. Sote-maakuntien yleiskatteelliseen rahoitukseen on esitetty yhdistettävän nykyinen sosiaali- ja terveystieteiden pääluokan erillismomentti sosiaalialan osaamiskeskusten toimintaan. Viitaten, mitä aiemmin on sanottu yleiskatteellisuudesta, tämä tulee säilyä kohdennettuna rahoituksena siten, että se jatkossa turvaa saamelaisväestön palvelujen kehittämis- ja tutkimustarpeisiin vastaamisen. Nykyisellään se on Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksen valtakunnallinen erityistehtävä, johon on kohdennettu rahoitus. Tämän erityistehtävän rahoitus tulee saattaa tehtävien laajuuden ja vaativuuden tasolle.

6.2 Saamelaiskäräjien esitykset

Saamelaiskäräjien esitys lain uudeksi sisällöksi ja säännöskohtaisiin perusteluihin punaisella fontilla korostettuna:

2§ Määritelmät:

Tässä laissa tarkoitetaan:

7) saamenkielisellä henkilöä, joka on ilmoittanut väestötietojärjestelmästä ja Digi- ja väestötietoviraston varmennepalveluista annetun lain (661/2009) 3 §:ssä tarkoitettuun väestötietojärjestelmään äidinkielekseen saamen kielen.

Saamelaiskäräjät esittää, että mikäli henkilömäärään perustuvaa määräytymiskriteeriä käytetään saamenkielisten ja kulttuurinmukaisten palvelujen rahoituksen laskennallisena perusteena **saamenkielisyysisä -kategoria tulee korvata saamelaisuuslisä -sanalla**, jolloin se ei viittaa äidinkieleen väestötietojärjestelmässä, **vaan saamelaisväestön määrään alueella.**

Perustelut:

Saamelaiskäräjät esittää, ettei henkilömäärään perustuvaa laskentatapaa käytetä saamenkielisten ja kulttuurinmukaisten palvelujen rahoituksen määräytymisen perusteena, vaan se tulee mitoittaa tosiasiallisten kustannusten perusteella. Mikäli henkilökriteeriä kuitenkin käytetään, tulee määräytymisperusteena olla saamelaisväestön määrä alueella (ei saamenkielisten määrä väestötietojärjestelmässä).

Saamen kielilain mukainen oikeus käyttää palveluja saamen kielellä ei rajoitu äidinkieli-merkintään väestötietojärjestelmässä. Äidinkielen kriteerin käyttö ei siten ole loogisesti perusteltua kielilainkaan tarkoittamassa mielessä. Hallituksen kertomuksessa kielilain soveltamisesta 2017 todetaan, että Suomessa on paljon ihmisiä, jotka ovat eri syistä kaksi- tai monikielisiä. Väestötietojärjestelmään voi kuitenkin merkitä vain yhden äidinkielen ja tämän lisäksi asiointikieleksi joko suomen tai ruotsin kielen. Väestötietojärjestelmään ilmoitettu äidinkieli ei vaikuta henkilön kielellisiin oikeuksiin.²⁸ Erityisesti kaksi- tai monikielisten henkilöiden osalta väestörekisteritietoihin merkitty kieli ei anna oikeaa kuvaa henkilön osaamisesta ja hänen käyttämistään kielistä. Esimerkiksi Suomessa puhuttujen saamen kielten tilastoinnissa on suuria vaihteluita johtuen siitä, että monet saamelaiset eivät ole rekisteröineet saamen kieltä (inarin-, koltan- tai pohjoissaame) äidinkielekseen.²⁹

²⁸ Hallituksen kertomus kielilain toteutumisesta 2017, Hallituksen julkaisusarja 8/2017. Valtioneuvoston kanslia, Helsinki.

²⁹ ks. edellä

3 § Valtion rahoitus sote-maakunnille

Sote-maakunnille myönnetään valtion rahoitusta sote-maakunnan asukasmäärän, sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujen tarvetta kuvaavien tekijöiden, asukastiheyden, vieraskielisyyden, kaksikielisyyden, saaristoisuuden, saamenkielisyyden sekä hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen toimien perusteella siten kuin jäljempänä tarkemmin säädetään. Näiden määräytymistekijöiden painot lain voimaantulovuotta edeltävänä vuotena ovat seuraavat:

Saamenkielisyyys 0,013

Saamelaiskäräjät esittää, että Saamenkielisyyksisiä muutetaan muotoon: saamelaisuuslisä, kuten se oli lakivalmistelun alkuvaiheessa. Määräytymistekijän painoa ei voida määrittää riittävän eksaktisti, koska sitä koskeva tieto puuttuu. Rahoitus tulee määräytyä suhteessa saamenkielisten ja kulttuurinmukaisten palvelujen järjestämisen tosiasiallisiin kustannuksiin.

Saamelaiskäräjät esittää, että 3 §:n pykälän säännöskohtaisiin perusteluihin lisätään:

Lapin maakunnalle saamelaisväestön osuuden perusteella maksettavaan lisäosaan sisällytetään velvoite saamenkielisten palvelujen järjestämiseen ja tätä tarkoitusta varten myönnettävän määrärahan käyttötarkoitus sidotaan saamenkielisten palveluiden järjestämiseen ja tuottamiseen. Päätöksenteko saamenkielisten palvelujen kohdentamisen suhteen tulee tapahtua yhteisymmärryksessä Saamelaiskäräjien kanssa tai Saamelaiskäräjien suostumuksella. Yhteisymmärryksen saavuttamiseksi tai suostumuksen saamiseksi Saamelaiskäräjiltä Lapin maakunnan tulee neuvotella Saamelaiskäräjien kanssa.

6 § mukaan valtion rahoituksen taso kullekin varainhoitovuodelle perustuu sote-maakuntien edellisen vuoden laskennallisiin kustannuksiin. Saamenkielisten ja kulttuurinmukaisten palvelujen osalta ei kattavaa seurantatietoa vielä ole saatavilla, ja sen vuoksi sen taso joudutaan arvioimaan erikseen muiden tietolähteiden valossa.

Perustelut:

Saamelaiskäräjien mukaan saamenkielisten ja kulttuurinmukaisten palvelujen määräytymisperusteina tulee olla palvelujen tosiasialliset kustannukset ja toteutumisedellytykset. Mikäli jonkinlaista henkilömäärän mukaista kerrointa rahoituksen määräytymisperusteena tullaan käyttämään, tulee se Saamelaiskäräjien näkemyksen mukaan suhteuttaa alueen saamelaisväestön määrään, ei saamenkielisten määrään väestötietojärjestelmässä. Kuten hallituksen kertomuksessa kielilain soveltamisesta todetaan kertoimen perusteeksi esitettyä saamenkielisten määrää väestötietojärjestelmässä ei voida pitää kattavana tietona. Esityksessä on todettu, että väestötietojärjestelmässä on 1969 Suomessa asuvalla saamelaisella merkittynä äidinkieli saamen kieleksi. Tämä on vain murto-osa saamelaisväestöstä, kun verrataan siihen, että Saamelaiskäräjien tilastojen mukaan Suomessa asuu 10 087 saamelaista. Lisäksi inarin-, koltan- ja pohjoissaamen on voinut eritellä äidinkieleksi vasta vuodesta 2013 lähtien. Yleismääräite 'saamen kieli' ei siten tarjoa riittävän yksityiskohtaista tietoa siitä, millä saamen kielillä palveluja tulee olla tarjolla.

Äidinkielen merkintää saamen kielen osalta ei ole väestörekisterin kirjauskäytännössä tapahtuneiden muutosten vuoksi päivitetty systemaattisesti vuosina 1970–1992. Henkilötietojen rekisteröinnissä äidinkielen vaihtoehtoina olivat suomen ja ruotsin kieli. Saamen (vrt. lapin) kielen merkintä edellytti erillishakemusta. Puutteellisen informaation ja monimutkaisen menettelytavan vuoksi, kaikki saamelaiset eivät ole sitä hakeneet. Lisäksi mahdollisuus ilmoittaa vain yksi äidinkieli rajaa henkilön valintoja. Aiempina vuosikymmeninä toteutettujen suomalaistamistoimenpiteiden takia, jotka ilmenivät mm. koulu- ja asuntolalaitoksen yksikielistämisenä ja saamen kielen arvostuksen

puutteena, merkittävä osa saamelaisväestöstä ei ole voinut oppia lukemaan ja kirjoittamaan saamea koulussa tai siirtää saamen kieltä lapsilleen.

Saamelaiskäräjät huomauttaa, että esitettyjä rahoituksen laskentaperusteita tulisi muiltakin osin tarkistaa. Esitetystä muodosta ne ovat hyvin terveystarpeita (sairastavuus), eikä niissä ole huomioitu riittävästi sosiaalihuollon erilaisia tarpeita eri puolilla maata. Maantieteellisistä ja työmarkkinaolosuhteista sekä niihin liittyen työterveydenhuollon sekä yksityisten sote-palvelujen vähäisemmästä tarjonnasta ja käyttöasteesta johtuen Lapin, ja ennen kaikkea saamelaisten kotiseutualueen, palvelujen käyttö poikkeaa valtakunnan keskitasosta ja painottuu julkisiin palveluihin. Mikäli rahoituksen perusteena tullaan käyttämään esitetyn kaltaista laskentamenettelyä, tulee sen perustua riittävän edustaviin ja monimuotoisiin laskentakriteereihin.

4 § Sote-maakunnan päätösvalta rahoituksen käytössä

Sote-maakunta päättää saamansa valtion rahoituksen kohdentamisesta tehtäviensä hoitamiseen.

Saamelaiskäräjät esittää, että Lapin maakunnalle saamelaisväestön osuuden perusteella maksettavaan lisäosaan sisällytetään velvoite saamenkielisten palvelujen järjestämiseen ja tätä tarkoitusta varten myönnettävän määrärahan käyttötarkoitus sidotaan saamenkielisten palveluiden järjestämiseen ja tuottamiseen. Päätöksenteko saamenkielisten palvelujen kohdentamisen suhteen tulee tapahtua yhteisymmärryksessä Saamelaiskäräjien kanssa tai Saamelaiskäräjien suostumuksella. Yhteisymmärryksen saavuttamiseksi tai suostumuksen saamiseksi Saamelaiskäräjiltä Lapin maakunnan tulee neuvotella Saamelaiskäräjien kanssa.

Perustelut:

Saamelaiskäräjät pitää välttämättömänä, että rahoituksen käytöstä päätettäessä turvataan saamelaisten perustuslaillinen itsemääräämisoikeus ja vaikutusmahdollisuudet osana Sote-maakuntien päätöksentekoa. Tämä tulee toteuttaa säätämällä neuvotteluvelvoite Saamelaiskäräjien kanssa keskeisissä järjestämiseen liittyvissä prosesseissa. Rahoituksen kohdentumisesta ja käytöstä tulee neuvotella strategisella ja järjestämissuunnitelmatasolla Saamelaiskäräjien kanssa Saamelaiskäräjälain § 9 mukaisesti. Saamen kielen lautakunnan tekemät ehdotukset saamenkielisten ja kulttuurinmukaisten palvelujen järjestämiseksi eivät ole esityksen mukaan sote-maakunnan päätöksentekoa sitovia, eivätkä muutenkaan voi korvata neuvotteluvelvoitetta Saamelaiskäräjien kanssa, kuten sote-järjestämislain osalta on todettu. Edellä mainittu koskee myös hyvinvoinnin ja terveydenedistämisen laskennallisia perusteita saamelaisten osalta (§15).

§ 15 Hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen kerroin

Hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen kerrointa laskettaessa käytetään Tilastokeskuksen väestörakennetilaston tietoja asukasmäärästä varainhoitovuotta edeltävästä vuodenvaihteesta sekä Kansaneläkelaitoksen, Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen, Tilastokeskuksen ja työ- ja elinkeinoministeriön tilastotietoja varainhoitovuotta edeltävää vuotta edeltäneeltä vuodelta sekä sitä edeltäneeltä vuodelta. Kertoimen määrittelyssä käytetään uusimpia käytettävissä olevia tietoja.

Jos tietoa ei ole lainkaan saatavilla, saa sote-maakunta kyseisen tiedon osalta laskennassa alimman mahdollisen arvon. Valtioneuvoston asetuksella säädetään tarkemmin hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen kertoimen määrittelyssä käytettävistä indikaattoreista, niiden painokertoimista sekä laskennassa käytettävistä tilastotiedoista

Saamelaiskäräjät esittää, että saamelaisväestön osalta hyte-kerroin joudutaan määrittelemään erikseen sovittavin tavoin. Asetuksessa on turvattava, että indikaattorit ovat riittävän edustavia ja ottavat huomioon eri väestöryhmien aseman ja erityistarpeet.

Perustelut:

Saamelaisväestön osalta ei ole olemassa kattavaa tilastotietoa. Palvelujen järjestämisvastuussa olevien tahojen on kuitenkin seurattava alueensa eri väestöryhmien hyvinvoinnin ja terveyden kehityspiirteitä ja pyrittävä edistämään niiden yhdenvertaista toteutumista suunnitelmallisilla hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen toimilla. Saamelaisten kotiseutualueen kunnissa sekä Lapin maakunnassa tämä koskee erityisesti saamelaisväestön, hyvinvoinnin ja terveyden kehitystä sekä yhdenvertaista asemaa. YK:n ihmisoikeussopimuksen mukaan (2007) alkuperäiskansoilla on syrjimätön oikeus taloudellisten ja sosiaalisten olojensa parantamiseen muun muassa koulutuksen, työllisyyden, ammatillisen koulutuksen ja uudelleen koulutuksen, asumisen, puhtaanapidon, terveyden ja sosiaaliturvan aloilla. Siihen liittyen valtioiden on toteuttavat tehokkaat toimet ja tarvittavat erityistoimet, joilla varmistetaan alkuperäiskansojen taloudellisten ja sosiaalisten olojen parantaminen. Erityistä huomiota on kiinnitettävä alkuperäiskansoihin kuuluvien vanhusten, naisten, nuorten, lasten ja vammaisten henkilöiden oikeuksiin ja erityistarpeisiin.

20 § Saamenkielisyyslisä

Saamenkielisyyden perusteella määräytyvät sote-maakunnan laskennalliset kustannukset lasketaan kertomalla sen sote-maakunnan, jossa sijaitsee saamelaisten kotiseutualueen kuntia, saamenkielisten asukkaiden määrä saamenkielisyyden perushinnalla. Sote-maakunnan saamenkielisten asukkaiden määrä määräytyy Tilastokeskuksen väestörakennetilaston varainhoitovuotta edeltävää vuotta edeltäneen vuoden lopun tietojen mukaan.

Saamelaiskäräjät esittää, että saamenkielisyyslisä muutetaan muotoon: saamelaisuuslisä, kuten se oli lakivalmistelun alkuvaiheessa.

Lisäosan määräytymisperusteena tulee olla saamenkielisten ja kulttuurinmukaisten palvelujen tosiasialliset kustannukset.

Saamenkielisyyden lisäosan perusteena käytettävän saamenkielisyyden perushinnan määräytyminen tulee esittää yksityiskohtaisesti, mikäli sellaista tullaan käyttämään.

Lisäosan määräytymistä varten tulee luoda yhtenäinen tietoperusta saamelaisväestön terveyden ja hyvinvoinnin sekä palvelutarpeiden ja saatavuuden seurannaksi. THL:n tiedontuotannon osaksi on luotava järjestelmä, joka mahdollistaa Saamelaiskäräjien oikeuksien ja osallistumismahdollisuuksien toteutumisen saamelaisia koskevaan tiedontuotantoon.

Mikäli henkilömäärään perustuvaa laskentatapaa kuitenkin käytetään, tulee määräytymisperusteena olla saamelaisväestön määrä, ei saamenkielisten määrä väestötietojärjestelmässä.

Perustelut:

Koska tällä hetkellä ei ole riittävästi tietoa siitä, mistä laskennallisten kustannusten perusteina käytetty saamenkielisyyden perushinta koostuu tai mitkä ovat vähemmistöasemassa olevien ryhmien sote-palvelujen järjestämisen kustannukset ylipäätään, ei voida lähteä esitetystä laskentakaavasta. Laskentakaavan muotoiluun ja sitä kautta rahoituksen määräytymisen ja kohdentumisen tulee perustua saamenkielisten ja kulttuurinmukaisten palvelujen riittävyys ja saatavuuden turvaamiseen.

Saamelaisten palvelutarpeiden erityispiirteistä tulee hankkia kattavaa tietoa, niin, että sitä voidaan jatkossa käyttää perusteena määriteltäessä saamenkielisten ja kulttuurinmukaisten palvelujen turvaamisen kustannuksia. Sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujen käyttöä kuvaavien laskennallisten palvelutarpeiden määräytymistekijänä saamenkielisyyden käsite tulee korvata sanalla saamelaisväestö. Vastaavasti saamenkielisten ja kulttuuristen toimien kustannukset tulee huomioida myös hyvinvoinnin ja terveydenedistämisen rahoitusosuudessa.

§ 21 Pelastustoimen laskennallisten kustannusten perusteet

Sote-maakunnan pelastustoimen laskennalliset kustannukset muodostuvat kertomalla asukaskohtainen pelastustoimen perushinta sote-maakunnan asukasmäärällä ja lisäämällä tuloon pelastustoimen asukastiheyden ja riskitekijöiden perusteella määritellyt laskennalliset kustannukset. Asukasmäärään, asukastiheyteen ja riskitekijöihin perustuvien laskennallisten kustannusten määrittelyssä käytetään seuraavia painotuksia: Asukasmäärä 65 prosenttia, Asukastiheys 5 prosenttia, Riskitekijä 30 prosenttia. Valtioneuvoston asetuksella säädetään vuosittain seuraavaa varainhoitovuotta varten sote-maakuntien pelastustoimen asukaskohtaisesta perushinnasta, 22 §:ssä tarkoitettua asukastiheyden perushinnasta ja 23 §:ssä tarkoitettua riskitekijöihin perustuvasta perushinnasta.”

Saamelaiskäräjät esittää, että asukaskohtaisessa perushinnassa tule huomioida Lapin maakunnan osalta myös kieliolosuhteet, pitkät etäisyydet, harva asutus ja rajat ylittävän ensihoito- ja pelastustoiminnan yhteistyön edellytykset.

Perustelut:

Pelastustoimen siirtyessä sote-maakunnan alaisuuteen tulee saamen kielilaki koskemaan myös sitä. Tästä syntyviä kustannuksia ei ole kuitenkaan huomioitu pelastustoimen laskennallisissa kustannuksissa lainkaan. On ilmeistä, että muutos tulee edellyttämään kielitaitoisen henkilöstön tarvetta, koulutusta, käännöstarpeita ym. Saamelaisten kotiseutualueella pelastustoimen ja ensihoidon rajat ylittävä yhteistyö on keskeisessä roolissa ja se tulee huomioida Lapin sote-maakunnan pelastustoimelle kohdennettavassa rahoituksessa. Ainoastaan siten voidaan turvata palvelujen yhdenvertainen saatavuus. Äidinkielellä on korostunut merkitys kiireellistä hoitoa vaativissa tapauksissa ja kriisitilanteissa, jotta voidaan turvata eksakti vuorovaikutus. Sen vuoksi pelastustoimessa ja ensihoidossa korostuu saamen kielten osaamisen tarve saamelaisten kotiseutualueella.

7. Saamen kielilaki

7.1 Tausta

Hallituksen esitysluonnoksessa saamen kielilakiin ehdotetaan tehtäväksi sote-maakuntalain säätämistä johtuvat välttämättömät muutokset. Ehdotetuilla muutoksilla pyritään varmistamaan se, että saamelaisten kielelliset oikeudet säilyvät tehtävien siirtyessä kunnilta sote-maakunnalle. Samalla todetaan, että muut saamen kielilain muutostarpeet, kuten viranomaisissa ja lainsäädännössä tapahtuneiden muutosten edellyttämät sekä lain kehittämisen kannalta tärkeät muutostarpeet, toteutetaan erikseen.

Ehdotetuilla muutoksilla on tarkoitus varmistaa, että saamelaisten kielelliset oikeudet säilyisivät tehtävien siirtyessä kunnilta sote-maakunnalle. Osittain myös muutoksen myötä kielellisten oikeuksien soveltamisala laajenisi hieman. Lisäksi vahvistetaan, että saamen kielilain velvoitteet koskisivat sote-maakunnan erikoissairaanhoidon toimintayksiköitä Rovaniemellä. Saamelaisten kielellisten oikeuksien toteutumisen haasteisiin ei uudistuksessa kuitenkaan tarjota kokonaisvaltaisia ratkaisuja. Saamelaiskäräjät esittääkin, että oikeudesta saada saamenkielisiä palveluita kirjataan tarkemmin.

Esitysluonnoksessa todetaan, että vaikutukset saamelaisten kielellisten oikeuksien toteutumiseen riippuisivat totuttamistavasta ja uudistuksen toimeenpanosta. Siksi saamelaisten kielellisten oikeudet tulee huomioida alusta alkaen toimeenpanon yhteydessä. Kielellisten oikeuksien toteutuminen nykytasolla on riittämätön tavoite, kun samalla todetaan palveluiden heikko saatavuus. Jos saamelaisille ei tarjota todellista mahdollisuutta käyttää ja saada palvelua saamen kielellä, johtaa tämä lopulta saamen kielen käyttömahdollisuuksien vähenemiseen ja jo uhanalaisten saamen kielten kielen elinvoimaisuuden vaarantumiseen.

Lapin sote-maakunnan olisi huolehdittava siitä, että sen henkilöstö kussakin virastossa tai muussa toimipaikassa pystyisi palvelemaan asiakkaita myös saameksi saamen kielilain ja sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä ehdotetun lain mukaisesti. Lapin sote-maakunnan tulisi varautua siihen, että asiakirjojen kääntämiseen, tulkkaukseen, tiedottamiseen ja ICT-ratkaisuihin olisi riittävästi määrärahoja käytettävissä saamelaisten kielellisten oikeuksien näkökulmasta. Valtion tulee tarkistaa sen määräraha, mikä myönnetään saamen kielilain soveltamisesta aiheutuviin kustannuksiin. Uudistuksessa tulee huolehtia, että saamelaisten kielellisten oikeuksien perustana ovat perustuslain 17 §:n 3 momentissa saamelaisten oikeuteen alkuperäiskansana ylläpitää ja kehittää omaa kieltään ja kulttuuriaan. Saamen kielilain tulee toteuttaa tätä perustuslain säännöstä ja saamelaisten asemaa alkuperäiskansana.

Saamelaiskäräjien näkökulmasta kielellisten oikeuksien säilyttäminen nykyisellä tasolla ei vastaa nykytilan tarpeita. Eri selvityksien (mm. Hallituksen kertomus kielilainsäädännön soveltamisesta 2017, Saamebarometri 2016) ja myös luvussa 4.2.4.4.4. todetaan, että saamelaisten kielellisten oikeuksien toteuttaminen sosiaali- ja terveydenhuollon palveluissa on käytännön tasolla osoittautunut haastavaksi. Koska saamen kielilain toimeenpanoon liittyy yhä haasteita, tulisi Saamelaiskäräjien mielestä saamen kielilakia korjata velvoittavammaksi sen osalta, että saamelaisella on myös oikeus saada julkisia palveluita saamen kielellä ja näin ollen myös tarkentaa sote-järjestämislain 5 §:ää Saamelaiskäräjien esityksen mukaisesti.

Saamen kielilaki on yleislaki. Saamelaisten kielellisten oikeuksien turvaaminen viittaussäännöksiin tai niiden johtaminen suoraan saamen kielilaista ilman viittaussäännöksiä on aiheuttanut

epätietoisuutta saamelaisten kielellisten oikeuksien tasosta. Toisaalta virheellisesti myös lakia on tulkittu niin, että pelkkä tulkkauksen järjestäminen riittää. Tämän vuoksi sosiaali- ja terveydenhuoltopalvelujen turvaamisesta tulisi säätää asianomaisessa laissa Saamelaiskäräjien aikaisemmin esitetyn mukaisesti. Sosiaali- ja terveydenhuollon alalla kielellisiä oikeuksia tulisi turvata siten, että asiakkaalla/potilaalla olisi mahdollisuus saada jokapäiväistä hoitoa ja laitoshoidossa ympärivuorokautista hoitoa ja huolenpitoa oman kulttuurin mukaisesti ja omalla kielellään ja käyttää hoitotilanteissa omaa kieltään. Tähän kokonaisuuteen liittyy myös se, että potilaan/asiakkaan pitää tulla ymmärretyksi saadakseen tarvitsemaansa apua ja hänen on ymmärrettävä palvelun antajan kieltä ymmärtääkseen sen, mitä hänelle kerrotaan.

Saamelaiskäräjät myös painottaa, että saamen kielilain 17 §, jossa on määritelty saamen kielilain velvoitteista liikelaitoksille sekä valtion tai kunnan omistamille yhtiölle koskisi jatkossa myös sellaisia palveluja tuottavia yhtiöitä, joissa Lapin sote-maakunnalla on määräämisvalta. Saamen kielilakia koskevassa uudistuksessa tulee huolehtia siitä, että saamen kielilain pykälien velvoittavuus (6 §, 16 §, 17 §) ei heikkene sosiaali- ja terveydenhuoltopalvelujen siirtyessä kunnilta maakunnille.

Saamen kielilain 31 §:ään ehdotetaan lisättävän Lapin maakunta. Valtion tukea saamen kielilain soveltamisesta aiheutuviin kustannuksiin ei kuitenkaan ole esityksen mukaan tarvetta korottaa. Saamelaiskäräjien mukaan rahoituksen tarve on moninkertainen, erityisesti, koska tämä rahoitus on keskeinen mm. työntekijöiden saamen kielen taidon kouluttamiseen. Myös hallituksen esityksessä painotetaan tarvetta tuottaa eri digitaalisia asiakaspalvelujärjestelmiä yhdenvertaisesti ja saamen kielilakia tulee soveltaa myös digitaalisiin palveluihin. Nykytilanteessa on olemassa vain joitakin yksittäisiä sosiaali- ja terveydenhuollon palveluita saamen kielellä digitaalisesti ja valtion tulisikin resursoida saamenkielisten sähköisen asioinnin palveluiden kehittämiseen. Myös saamenkielisten tulkkaukspalveluiden kehittämisessä ja saavutettavuudessa tulisi hyödyntää digitalisaatiota. Eri tietojärjestelmiä ja niiden käyttöön liittyvää ohjeistusta rakentaessa tulee saamen kielilain velvoitteet ja saamelaisten kielelliset oikeudet huomioida alusta alkaen.

7.2 Saamelaiskäräjien esitykset

Saamelaiskäräjien esitys lain uudeksi sisällöksi punaisella fontilla korostettuna:

Nykyisen esityksen mukaan saamen kielilain poistettaisiin viittaus saamelaisen määritelmään. Saamelaiskäräjät pitää tärkeänä, että lakiesityksessä tai sen perusteluissa viitataan saamelaisia koskevaan perustuslain säännökseen 17.3 §:ään ja saamelaisten alkuperäiskansa-asemaan. Tämä kirjaus vastaa perustuslain 17.3 §:n tarkoitusta.

8 § Viranomaisten tiedottaminen

Viranomaisten on yleisölle suunnatussa tiedottamisessa käytettävä myös saamen kieltä. **Viranomaisten tiedottaminen pitää sisällään myös verkossa tapahtuvan saamenkielisen tiedottamisen. (...)**

Perustelut:

Kuten saamen kielilain uudistamisen 2 §:n perusteluissa esitetään, saamen kielilain mukainen oikeus käyttää saamen kieltä koskisi myös esimerkiksi Lapin sote-maakunnan tarjoamaa ohjausta ja neuvontaa sekä verkkoasiointia. Saamelaiskäräjät kiinnittää huomiota siihen, että yhteiskunnassa

tapahtuvissa uudistuksissa esimerkiksi maakuntauudistuksessa ja sosiaali- ja terveyspalveluissa tulee ottaa huomioon saamelaiset ja saamenkieliset palvelut yhdenvertaisesti, ja siten, että perusoikeudet toteutuvat. Saamelaiskäräjät korostaa, että oikeus riittäviin sosiaali- ja terveyspalveluihin ei voi toteutua, mikäli kielelliset perusoikeudet eivät toteudu.

Viranomaisten tiedottaminen on jo muuttunut voimassa olevan saamen kielilain säätämisen jälkeen verkkotiedottamiseen ja verkkolomakkeisiin, ohjeistukseen, sekä valtakunnallisiin puhelin- ym. palveluihin perinteisestä asiakaskontaktissa tapahtuvasta palvelusta. Verkossa tiedottaminen tapahtuu pääasiassa suomeksi. Internetissä tiedottaminen tulee entisestään lisääntymään maakuntauudistuksen ja sote-uudistuksen myötä. Tietoa palveluihin hakeutumisesta tulee olla helposti ja riittävästi saatavilla asiakkaan omalla äidinkiellillä. Saamelaisväestön osalta tieto tulee olla yhdenvertaisesti saatavilla myös koltan-, inarin- ja pohjoissaamen kielillä. Erityisesti Utsjoen kuntalaisten kielelliset oikeudet tiedonsaannin yhteydessä tulee turvata, eikä nykytilannetta heikentää.

12 §:n oikeus käyttää saamen kieltä viranomaisissa

12 § Saamelaisella on oikeus käyttää viranomaisessa asioidessaan valintansa mukaan suomen tai saamen kieltä ja oikeus saada julkisia palveluja saamen kielellä. Oikeudesta käyttää ruotsin kieltä säädetään kielilaissa (423/2003).

Sama oikeus on saamelaisella saamelaisten kotiseutualueen ulkopuolellakin valtion viranomaisissa silloin, kun nämä muutoksenhakuviranomaisina käsittelevät kotiseutualueen viranomaisessa vireille tulleita asioita.

Perustelut:

Muutos tukisi saamelaisten oikeutta saada julkisia palveluita saamen kielellä. Saamelaisten kielelliset oikeudet sosiaali- ja terveyspalveluissa tulee varmistaa sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämislain 5 §:n perusteella, kuten aikaisemmin on esitetty. Järjestämislain pykälään sisältyy viittaus saamen kielilakiin, joka korostaa maakunnan järjestämisvastuun lisäksi sitä, että saamelaisella olisi oikeus saada palvelua saamen kielellä.

Saamelaiskäräjät painottaa, että lakiuudistuksissa, jotka liittyvät saamen kielilain uudistamiseen, saatettaisiin saamelaisten kielelliset perusoikeudet sille tasolle, joka on ollut tarkoituksena vuoden 1995 perusoikeusuudistuksessa, joka sittemmin sisällytettiin sellaisenaan vuonna 2000 voimaan tulleeseen perustuslakiin sekä saamen kielilakiin (1083/2003). Lakiuudistuksissa tulee turvata saamelaisten yhdenvertaisuus omakielisten palvelujen saamisessa muihin väestöryhmiin nähden ja tavoitteeksi tulee asettaa, että saamelaiset voisivat elää mahdollisimman täysipainoista elämää omalla kielellään ja että heidän kulttuurinsa elinehdot voitaisiin säilyttää.

Jo vuonna 2003 (HE 46/2003 vp) saamen kielilakia säädettäessä tarkoituksena oli, että saamen kielilaila pyritään vaikuttamaan siihen, että tulkkaus ja kääntäminen vähitellen jäisivät toissijaisiksi keinoiksi asiakkaan ja viranomaisen välisissä yhteyksissä. Pääsääntönä oli asian käsittely saamen kielellä ilman tulkkausta. Tulkkaus tarkoitettiin suoran kanssakäymisen korvaavaksi menettelyksi, johon turvauttaisiin silloin, kun viranomaisessa ei ole lainkaan saamen kielen taitoista henkilökuntaa (HE 46/2003 vp.). Saamelaiskäräjät huomauttaa, että edellä oleva tavoite on jäänyt toteutumatta ja tarkoituksesta huolimatta tulkkauksen käyttämisestä on tullut pääasiallinen palvelumuoto. Tämän vuoksi on erittäin tärkeää, että käsillä olevassa hallituksen esityksessä

toistetaan edellä ollut tavoite palvelun ensisijaisesta saamisesta saamen kielellä ja toissijaisesti sen järjestämisestä tulkin välityksellä.

31 § Valtion taloudellinen vastuu

31 § Valtion talousarvioon tulee ottaa määräraha valtionavustuksiin sote-maakunnalle, kunnille, seurakunnille, saamelaisten kotiseutualueen paliskunnille sekä 18 §:ssä tarkoitetuille yksityisille tämän lain soveltamisesta aiheutuvien erityisten lisäkustannusten kattamiseksi.

Saamelaiskäräjien esitys on, että saamen kielilain 31 §:n mukaisiin kustannuksiin varattua määrärahaa korotetaan vastaamaan todellisia tarpeita.

Perustelut:

Esityksen perusteluiden mukaan valtion taloudellisen vastuun tulisi koskea jatkossa myös Lapin maakuntaa siirrettäessä tehtäviä sille. Saamelaiskäräjät on toistuvasti esittänyt määrärahan korottamista. Rahoitus vuonna 2020 oli 150 000 euroa. Saamelaiskäräjien kehysesityksen vuosille 2020 – 2023 mukaan todelliset rahoitustarpeet ovat arvioilta kaksi kertaa suuremmat. Erityisen suuri tarve on saada rahoitusta henkilöstön saamen kielen taidon hankkimiseen, koska saamenkielisen henkilöstön määrä on keskeinen este saamenkielisten sosiaali- ja terveyspalveluiden toteutumiseksi. Säännös on siten merkittävä saamen kielten ylläpidon osalta, koska valtionavustukset mahdollistavat kielen käyttämisen viranomaisessa ja siten tämän oikeuden tehokkaasti toteutumisen käytännössä. Nykyään määräraha jaetaan osana saamelaisten kulttuuri-itsehallintoon varattuna rahoituksesta, v aikka Saamelaiskäräjät ei tosiasiallisesti määrärahasta ja sen käytöstä pysty päättämään.

Tuomas Aslak Juuso
puheenjohtaja

Anne Länsman-Magga
sosiaali- ja terveystieteiden
sihteeri

Lausunnon valmisteluun ovat osallistuneet vs. lakiasihteeri Kalle Varis, kieliturvasihteeri Anne Kirste Aikio ja ma. suunnittelija Lydia Heikkilä.

Saamelaiskäräjien hallitus hyväksyi lausunnon 27.8.2020

Saamelaiskäräjien kokous hyväksyi lausunnon 18.9.2020

Liite 1	Saamelaisia koskevan lainsäädännön ydinosat sote- ja pelamaakuntahallintouudistuksen kannalta
Liite 2	Suomen ihmisoikeuksia valvovilta elimiltä saamat suositukset koskien saamelaisten sosiaali- ja terveyspalveluita
Liite 3	Saamelaiskäräjien esitykset kokonaisuudessaan

Liite 1 Saamelaisia koskevan lainsäädännön ydinosa- ja pelamaakuntahallintouudistuksen kannalta**Suomen perustuslaki 11.6.1999/731**

17 § 3 mom: ”Saamelaisilla alkuperäiskansana sekä romaneilla ja muilla ryhmillä on oikeus ylläpitää ja kehittää omaa kieltään ja kulttuuriaan. Saamelaisten oikeudesta käyttää saamen kieltä viranomaisessa säädetään lailla.”

121 § 4 mom: ”Itsehallinnosta kuntia suuremmilla hallintoalueilla säädetään lailla. Saamelaisilla on saamelaisten kotiseutualueella kieltään ja kulttuuriaan koskeva itsehallinto sen mukaan kuin lailla säädetään.”

Laki saamelaiskäräjistä 17.7.1995/974

1 § 1 mom: ”Saamelaisilla alkuperäiskansana on saamelaisten kotiseutualueella omaa kieltään ja kulttuuriaan koskeva itsehallinto sen mukaan kuin tässä laissa ja muualla laissa säädetään. Tähän itsehallintoon kuuluvia tehtäviä varten saamelaiset valitsevat vaaleilla keskuudesta saamelaiskäräjät.”

5 § 1 mom: ”Saamelaiskäräjien tehtävänä on hoitaa saamelaisten omaa kieltä ja kulttuuria sekä heidän asemaansa alkuperäiskansana koskevat asiat.”

Saamen kielilaki 15.12.2003/1086

1 § 1 mom: ”Tämän lain tarkoituksena on osaltaan turvata perustuslaissa säädetty saamelaisten oikeus ylläpitää ja kehittää omaa kieltään ja kulttuuriaan.”

Esityöt saamelaisten kulttuuri-itsehallintoa koskien

HE 248/1994 Hallituksen esitys Eduskunnalle saamelaisten kulttuuri-itsehallintoa koskevien säännösten ottamisesta Suomen Hallitusmuotoon ja muuhun lainsäädäntöön

”Lisäksi säännös turvaisi vähemmistön kulttuurimuotoa, johon saamelaisten osalta kuuluvat saamelaisten perinteiset elinkeinot kuten poronhoito, kalastus ja metsästys. Säännös tarjoaisi valtiosääntöoikeudellisen perustan ryhmän elinolosuhteiden kehittämiseksi sen omaa kulttuuriperinnettä kunnioittaen.” (luku 2.1)

”Saamelaisilla alkuperäiskansana olisi saamelaisten kotiseutualueella kieltään ja kulttuuriaan koskevissa asioissa perustuslaissa turvattu kulttuuri-itsehallinto. Säännöksellä pyritään siihen, että tulevassa lainsäädännössä määrättäisiin saamelaisten omaa kieltä ja kulttuuria koskevissa asioissa toimielimet, toimivaltarajat ja tehtävät saamelaishallinnolle, kunnalliselle itsehallinnolle ja valtion hallinnolle. Saamelaisten kulttuuri-itsehallintoon kuuluvien tehtävien hoito turvattaisiin valtion varoin. Saamelaisten kulttuuri-itsehallinto olisi dynaamista ja saamelaiset voisivat itse kehittää sitä.” (luku 3.1)

Perustuslain suojaamaan saamelaisten kulttuurimuotoon kuuluvista elementeistä ks. myös perustuslakivaliokunnan lausunnot 3/1990 vp ja 8/1993 vp.

Liite 2 Suomen ihmisoikeuksia valvovilta elimiltä saamat suositukset koskien saamelaisten sosiaali- ja terveystalveluita**YK:n kaikkinaisen rotusyrjinnän poistamista koskeva kansainvälinen yleissopimus (1965), (SopS 37/1970)**

Rotusyrjintäkomitea on antanut vuonna 2017 suosituksensa kaikkinaisen rotusyrjinnän poistamista koskevan kansainvälisen yleissopimuksen (CERD/C/FIN/CO/23) soveltamisesta Suomessa. Komitea kiinnittää huomiota siihen, että saamenkielisiä sosiaali- ja terveystalveluita on edelleen saatavilla liian vähän, vaikka Suomi on pyrkinyt vahvistamaan saamen kielten ja kulttuurin osaamista sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstön keskuudessa. Komitea kannustaa Suomea jatkamaan pyrkimyksiä saamen kielten elvyttämiseksi myös saamelaisten kotiseutualueen ulkopuolella. Komitea suosittelee myös, että valtio varmistaa terveys- ja mielenterveystalvelujen sekä sosiaalitilvelujen tarjonnan saamen kielellä.

Rotusyrjintäkomitea on antanut vuonna 2013 suosituksensa kaikkinaisen rotusyrjinnän poistamista koskevan kansainvälisen yleissopimuksen (CERD/C/FIN/CO/20–22) soveltamisesta Suomessa. Komitea suosittelee, että sopimusvaltio tosiasiallisesti varmistaa saamenkielisten sosiaali- ja terveydenhuollon tilvelujen saatavuuden saamelaisille näiden kotiseutualueella. Lisäksi komitea suosittelee, että sopimusvaltio jouduttaa opetus- ja kulttuuriministeriön ehdottaman saamen kielen edistämiseksi ja suojelemiseksi tarkoitettun elvytysohjelman toteuttamista, myös sosiaali- ja terveystalveluissa.

YK:n lapsen oikeuksia koskeva yleissopimus (SopS 59/1991, 60/1991)

Lapsen oikeuksien komitea on antanut vuonna 2011 suosituksensa Lasten oikeuksien yleissopimuksen (CRC/C/FIN/CO/4) soveltamisesta. Komitea on esittänyt huolenaiheensa mm. siitä, että saamelaislapset eivät saa saamen kielillä terveydenhuoltotilveluita mukaan lukien mielenterveystalveluita eivätkä terapiaa ja psykiatrista hoitoa. Komitea suosittelee, että sopimusvaltio seuraa ja arvioi saamelaislasten oikeuksien huomioon ottamista kansallisissa suunnitelmissa ja ohjelmissa; varmistaa, että mm. saamelaislapsilla, myös saamelaisten kotiseutualueen ulkopuolella asuvilla saamelaislapsilla, on oikeus kulttuurisensitiivisiin koulutus- ja terveydenhuoltotilveluihin omalla kielellään; ottaa huomioon komitean yleisen huomautuksen no. 11 (2009) alkuperäiskansojen lapsista ja heidän yleissopimuksen mukaisista oikeuksistaan (CRC/C/GC/11).

YK:n kaikkinaisten naisten syrjinnän poistamista käsittelevä yleissopimus (SopS 67/1986)

Naisten syrjinnän poistamista käsittelevä komitea on antanut vuonna 2014 suosituksensa kaikkinaisen naisten syrjinnän poistamista käsittelevän yleissopimuksen (CEDAW/CFIN/CO/7) soveltamisesta Suomessa. Komitea panee merkille, että äitiysneuvolat, sairaalat, päiväkodit ja oppilaitokset tarjoavat tilveluita vain harvoin saamen kielillä. Lisäksi komitea on huolestunut siitä, ettei Pohjois-Suomessa ole turvakoteja perheväkivaltaa kokeneille saamelaisnaisille. Komitea suosittelee, että osapuoli ryhtyy toimenpiteisiin varmistaa, että saamelaisnaisille tarjotaan asianmukaisia sosiaali- ja terveystalveluita, mukaan lukien äitiyshuolto ja varmistaa, että kotiväkivallan uhreina olevilla saamelaisnaisilla on pääsy turvakoteihin ja tilveluihin, jotka vastaavat heidän tarpeitaan.

Euroopan neuvoston alueellisia ja vähemmistökieliä koskeva yleissopimus (SopS 23/1998)

Euroopan neuvoston ministerikomitea on antanut vuonna 2018 suosituksensa alueellisia kieliä tai vähemmistökieliä koskevan eurooppalaisen peruskirjan (CM/RecChL/2018/5) soveltamisesta Suomessa. Ministerikomitea suosittelee, että Suomi kiireellisesti ryhtyy lisätoimiin varmistaakseen saamenkielisten sosiaali- ja terveyspalvelujen saavutettavuutta.

Euroopan neuvoston ministerikomitea on antanut vuonna 2012 suosituksensa alueellisia kieliä tai vähemmistökieliä koskevan eurooppalaisen peruskirjan (RecChL/2012/2) soveltamisesta Suomessa. Ministerikomitea on kiinnittänyt huomiota saamenkielisten sosiaali- ja terveydenhuoltopalvelujen puutteisiin ja suosittelemalla viranomaisia toteuttamaan lisätoimia saamenkielisten sosiaali- ja terveydenhuoltopalvelujen saatavuuden varmistamiseksi. Samoin Euroopan neuvoston kansallisten vähemmistöjen suojelua koskevan puiteyleissopimuksen täytäntöönpanoa valvova ministerikomitea on esittänyt huolenaiheensa erityisesti pienempien saamen kielten eli inarin- ja koltansaamen kokonaistilanteesta. Ministerikomitea on jo aikaisemmin kiinnittänyt huomiota saamenkielisten sosiaali- ja terveyspalvelujen saatavuuteen ja suositellut Suomelle toteuttamaan lisätoimia saamenkielisten sosiaali- ja terveyspalvelujen saamiseksi (RecCHL /2007/7; RecChl/2004/6; RecChL/2001/3).

Euroopan neuvoston kansallisten vähemmistöjen suojelua koskeva puiteyleissopimus (SopS 1–2/1998)

Euroopan neuvoston ministerikomitea on vuonna 2020 (CM/ResCMN/2020/1) antanut suosituksensa kansallisten vähemmistöjen suojelua koskevan yleissopimuksen soveltamisesta. Ministerikomitea suosittelee välittömiksi toimiksi, että Suomi vahvistaa merkittävästi Saamelaiskäräjien oikeuksia osallistua lainsäädäntöön ja käytäntöön mm. antamalla Saamelaiskäräjille tarvittavat resurssit ja tarjoamalla asianomaisille virkamiehille kansallisella ja paikallisella tasolla koulutusta ”neuvotteluelvoitteesta” asianmukaisesta täytäntöönpanosta. Komitea suosittelee myös, että selkeytetään tiiviissä yhteistyössä saamelaisten kanssa lakisääteisiä oikeuksia, jotka koskevat saamenkielisiä terveydenhuolto- ja sosiaalipalveluja saamelaisten kotiseutualueella, ja määritellään saavutettavissa olevat ja mitattavissa olevat tavoitteet. Näiden tavoitteiden saavuttamiseksi käytettävissä olisi oltava riittävät budjettivarat. Lisäksi viranomaisten olisi arvioitava saamenkielisten palvelujen tarve, ja tarvittaessa harkittava tiettyjen saamenkielisten palvelujen tarjoamisen tukemista saamelaisten kotiseutualueen ulkopuolelle.

Euroopan neuvoston ministerikomitea on vuonna 2017 antanut suosituksena kansallisten vähemmistöjen suojelua koskevan yleissopimuksen (CM/ResCMN/2017/1) soveltamisesta. Ministerikomitea suosittelee välittömiksi toimiksi mm. vahvistaa saamen kielten osaamista. Komitea suosittelee myös että, tehostetaan pyrkimyksiä varmistaa, että sosiaali- ja terveydenhuollon palveluja on asianmukaisesti saatavilla jokaisen ensimmäisellä kielellä, erityisesti ruotsin ja saamen kielillä, ja että hallinnon uudistusten yhteydessä taataan vähemmistöihin kuuluvien kielelliset oikeudet.

Euroopan neuvoston ministerikomitea on vuonna 2012 antanut suosituksena kansallisten vähemmistöjen suojelua koskevan yleissopimuksen (CM/ResCMN/2012/3) soveltamisesta. Huolenaiheenaan ministerikomitea mainitsee mm., että saamen kielilain täytäntöönpano on edelleen vakavasti puutteellista, koska liian harvojen virkamiesten kielitaito riittää takaamaan saamelaisten kotiseutualueella asuville saamenkielisille mahdollisuuden käyttää äidinkieltään asioidessaan paikallishallinnon viranomaisten kanssa. Tämä seikka on erityisen huolestuttava tuomioistuineläytöksen ja terveyspalvelujen osalta. Erityisen vakava on pienimpien saamen kielten eli koltansaamen ja inarinsaamen kokonaistilanne. Ministerikomitea kehottaa sopimusosapuolta jatkamaan Saamelaiskäräjien kanssa neuvotellen määrätietoisia toimia, joilla pyritään riittävän

rahoituksen ja saamen kielten elvytysohjelman tehokkaan täytäntöönpanon avulla estämään saamen kieliä katoamasta julkisesta elämästä nykyistä enempää. Ministerikomitea suosittelee lisäksi, että sopimusosapuolen tulisi investoitava asianmukaisiin koulutusohjelmiin, joilla varmistetaan, että saamelaiset saavat nykyistä paremmin saamenkielisiä julkisia palveluja.

Ministerikomitea suositteli vuonna 2007 Suomen viranomaisia puuttumaan niihin puutteisiin, joita esiintyy uusien kielilakien täytäntöönpanossa ruotsin ja saamen kielten osalta (ResCMN (2007)1).

Liite 3 Saamelaiskäräjien esitykset kokonaisuudessaan**SOTE-MAAKUNTALAKI****Saamelaiskäräjien esitys lain uudeksi sisällöksi:****14 § Sote-maakunnan ja kuntien neuvottelu**

Sote-maakunnan, johon kuuluu saamelaisten kotiseutualueeseen kuuluva kunta, on Saamelaiskäräjien kanssa neuvoteltava valtuustokausittain tehtäviensä hoitamiseen liittyvästä yhteistyöstä, tavoitteista ja työnjaosta.

4. luku Sote-maakuntavaltuusto

Sote-maakunnan valtuustoon ja maakunnan hallitukseen varattaisiin kiintiöön perustuvat edustuspaikat saamelaisille edustajille, joiden valinta tapahtuisi Saamelaiskäräjien toimesta.

33 § Kansalliskielilautakunta ja saamen kielen lautakunta

Saamelaiskäräjät esittää, että vähintään puolet lautakunnan jäsenistä on nimettävä saamelaiskäräjien esittämistä henkilöistä. Vähintään yksi jäsen on nimettävä Kolttien kyläkokouksen esittämistä henkilöistä.

34 § Viestintä

Viestinnässä on käytettävä selkeää ja ymmärrettävää kieltä, otettava huomioon sote-maakunnan eri asukasryhmien tarpeet ja saamen kielilain velvoitteet.

41 § Sote-maakuntastrategia

Sote-maakunnan, johon kuuluu saamelaisten kotiseutualueeseen kuuluva kunta, on neuvoteltava Saamelaiskäräjien kanssa saamelaisten kieltä ja kulttuuria koskevan itsehallinnon alaisuuteen kuuluvista asioista.

140 § Oikaisuvaatimus- ja valitusoikeus

Saamelaisten kieltä ja kulttuuria koskevan itsehallinnon alaisuuteen kuuluvasta päätöksestä oikaisuvaatimuksen ja sote-maakuntavalituksen saa tehdä myös Saamelaiskäräjät.

SOSIAALI- JA TERVEYDENHUOLLON JÄRJESTÄMISLAKI**10 § Asiakkaiden palvelujen yhteensovittaminen**

Säädöskohtaisiin perusteluihin kirjataan, että sote-maakunnan, johon kuuluu saamelaisten kotiseutualueeseen kuuluva kunta, velvollisuudeksi säädettäisiin huolehtia, että saamenkielinen asiakas- ja palveluohjausmalli toteutuu.

Saamelaiskäräjät esittää, että pykälän 2 momentin säädöskohtaisiin perusteluihin lisätään viittaus saamen kielilakiin.

27 § Sote-maakunnan sosiaali- ja terveydenhuollon seuranta ja arviointivelvollisuus

Säädöskohtaisiin perusteluihin lisätään, että sote-maakunnan olisi erityisryhmiä koskevien seuranta- ja arviointivelvollisuuden täyttämiseksi hyödynnettävä monipuolisesti alueellisia ja kansallisia rekisteri- ja tilastoaineistoja sekä alan tutkimustuloksia. Lakitekstissä tai vähintään asetuksen tasolla on säädettävä yhdenvertaisuuden toteutumisen seurannan mahdollistavan tiedon tuotannosta. Valtionhallinnon toimijat ja muut viranomaiset tarvitsevat tätä tietoa myös kansainvälisten sopimustensa raportointiin. Seurantatiedon on oltava riittävän spesifiä, että se mahdollistaa yhdenvertaisuuden seurannan eri väestöryhmien osalta.

Lisäksi hyvinvointikertomuksen ja -suunnitelman vähimmäistietosisältö on määriteltävä niin, että se mahdollistaa ja velvoittaa saamelaiden (ja muiden vähemmistöasemassa olevien kansojen ja väestöryhmien) terveyden ja hyvinvoinnin seurannan.

28 § Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen asiantuntija-arviot

Asiantuntija-arvion valmistelussa on tehtävä yhteistyötä kyseisten erityisalojen muissa organisaatioissa toimivien asiantuntijoiden kanssa, jotta saadaan riittävän kattava kuva yhdenvertaisuuden toteutumiseksi.

Saamelaiskäräjät esittää, että lisätään maininta saamelaiset erityisryhmien kohdalla. Lisäksi, että THL hyödyntää asiantuntija-arvioiden laatimisessa myös erityisalojen asiantuntijoita.

Lisätään, että erityisryhmien osalta tieto tulee hankkia kattavasti myös muilta alan erityisosaamista tuottavilta organisaatioilta.

4 mom. perusteluihin lisätään maininta, että sote-maakunnan seurantatiedoissa huomioidaan erityisryhmiä koskevat tiedontarpeet.

Lisäksi, että sote-maakunta velvoitetaan käyttämään sote-huollon tehtäviensä toteutuksen kannalta tarpeellista tietoa.

57 § Henkilön ammattitaidon ylläpito

Saamelaiskäräjät esittää, että sote-maakunnan velvollisuudeksi säädettäisiin huolehtia siitä, että Lapin sote-maakunnalle säädetään velvollisuudeksi huolehtia, että sosiaalihuollon ja terveydenhuollon henkilöstö osallistuu erityisosaamista kehittävään ja ylläpitävään koulutukseen saamen kieltä ja kulttuuria koskevilla koulutuksilla.

Saamelaiskäräjien esitys lain uudeksi sisällöksi:**4 § Palvelujen saatavuus ja saavutettavuus**

Saamelaiskäräjät esittää, että pykäkään lisättäväksi, että sosiaali- ja terveystalvija toteutettaessa on edistettävä kielellistä ja kulttuurista saavutettavuutta.

5 § Palvelun kieli

Saamelaiden kotiseutualueella sosiaali- ja terveydenhuolto on järjestettävä sekä suomeksi että saameksi. Asiakkaalla olisi myös oikeus käyttää saamen kieltä koko Lapin sote-maakunnan alueella tuotettavissa sellaisissa sosiaali- ja terveystalvijaissa, joita tuotetaan vain kotiseutualueen kuntien ulkopuolella sijaitsevilla

toimintayksiköissä. Lisäksi asiakkaalla olisi oikeus käyttää saamen kieltä Lapin sote-maakunnassa kotiseutualueen kuntien ulkopuolella sijaitsevilla toimintayksiköissä tuotettavissa sosiaali- ja terveystalvissa, jotka Lapin sote-maakunta on osoittanut kotiseutualueen kuntien asukkaiden käytettäviksi 4 §:ssä tarkoitetun palvelujen saavutettavuuden perusteella.

6 § Hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen kunnassa

Saamelaiden kotiseutualueeseen kuuluvan kunnan on laadittava saamelaisia koskeva hyvinvointikertomus ja -suunnitelma yhteistyössä Saamelaiskäräjien kanssa.

7 § Hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen sote-maakunnassa

Sote-maakunnan, johon kuuluu saamelaiden kotiseutualueeseen kuuluva kunta, hyvinvointikertomus ja -suunnitelma laaditaan yhteistyössä Saamelaiskäräjien kanssa.

Sote-maakunnan, johon kuuluu saamelaiden kotiseutualueeseen kuuluva kunta, on tehtävä hyvinvoinnin ja terveyden edistämistyössä yhteistyötä Saamelaiskäräjien kanssa.

8 § Sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisvastuu

Saamelaiskäräjät esittää, että Lapin sote-maakunnalla on lisäksi saamelaiden kotiseutualueella oltava riittävä osaaminen, toimintakyky, valmius ja henkilöstö saamen kielellä järjestettävien saamelaiskulttuurin mukaisten sosiaali- ja terveystalvuiden järjestämiseksi.

11 § Palvelustrategia

Sote-maakunnan, johon kuuluu saamelaiden kotiseutualueeseen kuuluva kunta, palvelustrategia laaditaan yhteistyössä Saamelaiskäräjien kanssa.

21 § Valtakunnalliset tavoitteet sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämiseksi

Valtakunnallista strategiaa laadittaessa on neuvoteltava saamelaiden terveyteen, hyvinvointiin ja palveluihin liittyen myös Saamelaiskäräjien kanssa sekä kuultava saamelaisasioista vastaavien ministeriöiden edustajia ja muita alan asiantuntijoita kulloisenkin tarpeen mukaan.

27 § Sote-maakunnan sosiaali- ja terveydenhuollon seuranta ja arviointivelvollisuus

27 §:ään lisätään maininnat eri väestöryhmistä, palvelujen yhdenvertaisesta toteutumisesta, yhdenvertaisuudesta sekä, että EU:n tietosuojadirektiivin määrittelemien erityisten henkilötietoryhmien osalta (mm. etninen alkuperä) tiedonkäsittely tulee toteuttaa erityisiä tietosuojavaatimuksia noudattaen.

28 § Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen asiantuntija-arviot

Saamelaiskäräjät esittää lisättäväksi maininnan siitä, että THL hyödyntää asiantuntija-arvioiden laatimisessa myös erityisalojen asiantuntijoita.

29 § Sosiaali- ja terveystalvministeriön vuosittainen selvitys

Saamelaiskäräjät esittää lisättäväksi, että THL valmistelee vuosittaiset asiantuntija-arviot yhteistyössä eri alojen asiantuntijoiden kanssa.

Saamelaiskäräjät esittää, että saamelaisväestön terveyttä ja hyvinvointia koskevaa tiedontuotantoa varten luodaan selkeät rakenteet, joissa toteutuu EU:n

tietossuojadirektiivien mukaiset, erityisiä henkilötietoryhmiä koskevat vaatimukset sekä saamelaisten perustuslain mukaiset oikeudet kansaansa koskevaan tiedontuotantoon.

30 § Sosiaali- ja terveydenhuollon kehittämistoiminta sote-maakunnassa

Sote-maakunnan, johon kuuluu saamelaisten kotiseutualueeseen kuuluva kunta, sote-maakunta vastaa sosiaali- ja terveydenhuollon sekä saamenkielisten ja kulttuurinmukaisten palvelujen kehittämisestä yhteistyössä Saamelaiskäräjien kanssa.

Sote-alan kehittämistoimintaa ei tulisi kuitenkaan siirtää yleiskatteellisen rahoituksen piiriin, vaan se tulisi säilyttää erillisenä momenttina varmistuen riippumattoman kehittämistoiminnan edellytykset. Sote-maakunnan rahoituslakiesityksestä ei selviä millä perusteella kehittämistoiminta on tarkoitus rahoittaa.

Sosiaali- ja terveydenhuollon osaamis- ja työvoimatarpeen arviointia ja ammatillisen osaamisen kehittämistä on tehtävä yhteistyössä yliopistojen, ammattikorkeakoulujen ja toisen asteen ammatillisten oppilaitosten kanssa sekä muiden koulutusviranomaisten, työhallinnon ja maakuntien liittojen kanssa.

31 § Ruotsinkielisten ja saamenkielisten palveluiden kehittämisen tukeminen

Saamelaiskäräjät pitää kannatettavana sitä, että Lapin sote-maakunnan erityistehtäväksi säädetään saamenkielisten palvelujen kehittämisen tukeminen koko maassa ja esittää, että lisäksi Lapin sote-maakunnan tehtäväksi säädetään edistää saamelaisten sosiaali- ja terveydenhuollon rajayhteistyötä.

PELASTUSTOIMEN JÄRJESTÄMISLAKI

Saamelaiskäräjien esitys lain säännökohtaisiin perusteluihin uudeksi sisällöksi:

3 § Pelastustoimen palvelutaso

Saamelaisten kotiseutualueella pelastustoimen palveluja järjestettäessä ja tuotettaessa huolehditaan pelastustoimen palveluiden kattavuudesta.

Pelastustoimen palvelutason määrittämisessä, ml. ensihoitopalvelutehtävissä, huomioidaan alueelle matkailun tuoman henkilömäärän kasvu.

4§ Järjestämisvastuu pelastustoimessa

Pelastustoimen hoitaessa ensihoito- ja ensivastetehtäviä edistetään edelleen suunnitelmallista rajaseutu-yhteistyötä pyrkien poistamaan sitä haittaavia esteitä.

Pelastustoimen hoitaessa ensihoito- ja ensivastetehtäviä turvataan saamelaisten kielelliset ja kulttuuriset oikeudet.

Saamelaisten kotiseutualueella toimivan pelastustoimen hoitaessa ensihoito- ja ensivastetehtäviä, henkilöstö osallistuu erityisosaamista kehittäväan ja ylläpitävään koulutukseen saamen kieltä ja kulttuuria koskevissa koulutuksissa.

Saamelaiskäräjien esitys lain uudeksi sisällöksi:**9 § Pelastustoimen neuvottelukunta**

Saamelaiskäräjät esittää, että neuvottelukunnassa varataan edustus Saamelaiskäräjille.

MAAKUNTIEN RAHOITUSLAKI**Saamelaiskäräjien esitys lain uudeksi sisällöksi ja säännöskohtaisiin:****2§ Määritelmät:**

Saamelaiskäräjät esittää, että mikäli henkilömäärään perustuvaa määräytymiskriteeriä käytetään saamenkielisten ja kulttuurinmukaisten palvelujen rahoituksen laskennallisena perusteena saamenkielisyyslisä -kategoria tulee korvata saamelaisuuslisä -sanalla, jolloin se ei viittaa äidinkieleen väestötietojärjestelmässä, vaan saamelaisväestön määrään alueella.

3 § Valtion rahoitus sote-maakunnille

Saamenkielisyyslisä muutetaan muotoon: saamelaisuuslisä, kuten se oli lakivalmistelun alkuvaiheessa. Määräytymistekijän painoa ei voida määrittää riittävän eksaktisti, koska sitä koskeva tieto puuttuu. Rahoitus tulee määräytyä suhteessa saamenkielisten ja kulttuurinmukaisten palvelujen järjestämisen tosiasiallisiin kustannuksiin.

Saamelaiskäräjät esittää, että 3 §:n pykälän säännöskohtaisiin perusteluihin lisätään:

Lapin maakunnalle saamelaisväestön osuuden perusteella maksettavaan lisäosaan sisällytetään velvoite saamenkielisten palvelujen järjestämiseen ja tätä tarkoitusta varten myönnettävän määrärahan käyttötarkoitus sidotaan saamenkielisten palveluiden järjestämiseen ja tuottamiseen. Päätöksenteko saamenkielisten palvelujen kohdentamisen suhteen tulee tapahtua yhteisymmärryksessä Saamelaiskäräjien kanssa tai Saamelaiskäräjien suostumuksella. Yhteisymmärryksen saavuttamiseksi tai suostumuksen saamiseksi Saamelaiskäräjiltä Lapin maakunnan tulee neuvotella Saamelaiskäräjien kanssa.

6 § mukaan valtion rahoituksen taso kullekin varainhoitovuodelle perustuu sote-maakuntien edellisen vuoden laskennallisiin kustannuksiin. Saamenkielisten ja kulttuurinmukaisten palvelujen osalta ei kattavaa seurantatietoa vielä ole saatavilla, ja sen vuoksi sen taso joudutaan arvioimaan erikseen muiden tietolähteiden valossa.

4 § Sote-maakunnan päätösvalta rahoituksen käytössä

Saamelaiskäräjät esittää, että Lapin maakunnalle saamelaisväestön osuuden perusteella maksettavaan lisäosaan sisällytetään velvoite saamenkielisten palvelujen järjestämiseen ja tätä tarkoitusta varten myönnettävän määrärahan käyttötarkoitus sidotaan saamenkielisten palveluiden järjestämiseen ja tuottamiseen. Päätöksenteko saamenkielisten palvelujen kohdentamisen suhteen tulee tapahtua yhteisymmärryksessä Saamelaiskäräjien kanssa tai Saamelaiskäräjien suostumuksella. Yhteisymmärryksen saavuttamiseksi tai suostumuksen saamiseksi Saamelaiskäräjiltä Lapin maakunnan tulee neuvotella Saamelaiskäräjien kanssa.

§ 15 Hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen kerroin

Saamelaisväestön osalta hyte-kerroin joudutaan määrittelemään erikseen sovittavin tavoin. Asetuksessa on turvattava, että indikaattorit ovat riittävän edustavia ja ottavat huomioon eri väestöryhmien aseman ja erityistarpeet.

20 § Saamenkielisyyslisä

Saamelaiskäräjät esittää, että saamenkielisyyslisä muutetaan muotoon: saamelaisuuslisä, kuten se oli lakivalmistelun alkuvaiheessa.

Lisäosan määräytymisperusteena tulee olla saamenkielisten ja kulttuurinmukaisten palvelujen tosiasialliset kustannukset.

Saamenkielisyyden lisäosan perusteena käytettävän saamenkielisyyden perushinnan määräytyminen tulee esittää yksityiskohtaisesti, mikäli sellaista tullaan käyttämään.

Lisäosan määräytymistä varten tulee luoda yhtenäinen tietoperusta saamelaisväestön terveyden ja hyvinvoinnin sekä palvelutarpeiden ja saatavuuden seurannaksi. THL:n tiedontuotannon osaksi on luotava järjestelmä, joka mahdollistaa Saamelaiskäräjien oikeuksien ja osallistumismahdollisuuksien toteutumisen saamelaisia koskevaan tiedontuotantoon.

Mikäli henkilömäärään perustuvaa laskentatapaa kuitenkin käytetään, tulee määräytymisperusteena olla saamelaisväestön määrä, ei saamenkielisten määrä väestötietojärjestelmässä.

§ 21 Pelastustoimen laskennallisten kustannusten perusteet

Saamelaiskäräjät esittää, että asukaskohtaisessa perushinnassa tule huomioida Lapin maakunnan osalta myös kieliolosuhteet, pitkät etäisyydet, harva asutus ja rajat ylittävän ensihoito- ja pelastustoiminnan yhteistyön edellytykset.

SAAMEN KIELILAKI**Saamelaiskäräjien esitys lain uudeksi sisällöksi:****8 § Viranomaisten tiedottaminen**

Saamelaiskäräjät esittää, että viranomaisten tiedottaminen pitää sisällään myös verkossa tapahtuvan saamenkielisen tiedottamisen.

12 §:n oikeus käyttää saamen kieltä viranomaisissa

Saamelaiskäräjät esittää, että 12 § Saamelaisella on oikeus käyttää viranomaisessa asioidessaan valintansa mukaan suomen tai saamen kieltä ja oikeus saada julkisia palveluja saamen kielellä.

Sama oikeus on saamelaisella saamelaisten kotiseutualueen ulkopuolellakin valtion viranomaisissa silloin, kun nämä muutoksenhakuviranomaisina käsittelevät kotiseutualueen viranomaisessa vireille tulleita asioita.

31 § Valtion taloudellinen vastuu

Saamelaiskäräjien esittää, että saamen kielilain 31 §:n mukaisesti kustannuksiin varattua määrärahaa korotetaan vastaamaan todellisia tarpeita.